

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PORSELEN VE ÇİNİ FABRİKALARININ YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLME OLASILIKLARI: YILDIZ ÇİNİ VE
PORSELEN FABRİKASI ÖRNEĞİ

Ayşe Elçin BARIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Kunter MANİSA

Temmuz, 2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**PORSELEN VE ÇİNİ FABRİKALARININ YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLME OLASILIKLARI: YILDIZ ÇİNİ VE
PORSELEN FABRİKASI ÖRNEĞİ**

Ayşe Elçin BARIŞ tarafından hazırlanan tez çalışması 10.07.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Kunter MANİSA
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Kunter MANİSA, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Feride Pınar Arabacıoğlu, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Begüm BAYRAKTAROĞLU, Üye
Yeditepe Üniversitesi

Danışmanım Doç. Dr. Kunter MANİSA sorumluluğunda tarafımca hazırlanan “Porselen ve Çini Fabrikalarının Yeniden İşlevlendirilme Olasılıkları: Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası” başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Ayşe Elçin BARIŞ

İmza

Aileme

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının yürütülmesi sırasında her konuda bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren, desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Kunter Manisa'ya; çalışmanın son halini almasında değerli yorumları ve yapıcı eleştirileri için jüri üyeleri Doç. Dr. Feride Pınar Arabacıoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Begüm Bayraktaroğlu'na; çalışmada kullanılan arşiv araştırmaları, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve raporlarında emeği geçen YD Mimarlık ekibine; beni büyüten ve destekleyen aileme ve her zaman yanımda olan arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Ayşe Elçin BARIŞ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
HARİTA LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
1 GİRİŞ	16
1.1 Literatür Özeti	17
1.2 Tezin Amacı	19
1.3 Hipotez	20
1.4 Yöntem	20
2 ENDÜSTRİ MİRASINDA KORUMA YAKLAŞIMLARI	22
2.1 Koruma Yaklaşımları	22
2.2 Endüstri Mirası	28
2.3 Endüstri Mirasında Kullanım Dönüşümü Değerlendirme Kriterleri	32
3 ENDÜSTRİ MİRASINDA KORUMA YAKLAŞIMLARI	40
3.1 Endüstri Mirası Olarak Porselen Üretimi	40
3.2 Porselencilik	43
3.3 Porselen Üretim Süreci	43
3.4 Dünyada Porselen Üretimi ve Sanayi Devrimi	46
4 YILDIZ ÇİNİ VE PORSELEN FABRİKASI, ÖRNEK ARAŞTIRMASI	57
4.1 Fabrika'nın Mimari Değerlendirme Kriterleri	57
4.2 Fabrika'nın Bağlamsal Değerlendirme Kriterleri	97
4.3 Fabrika'nın Diğer Değerlendirme Kriterleri	106
4.4 Örnek Araştırması	112
4.5 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda Yeniden İşlevlendirme Önerileri	142
5 SONUÇ	157
KAYNAKÇA	161
A ÖRNEK ARAŞTIRMASI	166
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	204

KISALTMA LİSTESİ

DOCOMOMO	International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement
ERIH	European Route of Industrial Heritage
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
MAAN	Modern Asian Architecture Network
TICCIH	The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	Kullanım dönüşümünde değerler ve koruma kuramı ilişkisi	24
Şekil 2.2	Koruma kavramının kronolojik gelişimi	27
Şekil 2.3	Dünyada ve Türkiye’de koruma kavramının gelişimi.....	28
Şekil 2.4	Koruma kriterleri tablosu	32
Şekil 2.5	Kullanım dönüşümü kriterleri sınıflandırması	33
Şekil 2.6	Kullanım dönüşümü kriterleri	34
Şekil 2.7	Endüstri mirasında koruma ve yeniden işlevlendirme şablonu.....	34
Şekil 3.1	İstanbul’da inşa edilen ve günümüze ulaşan edüstri tesisleri.....	42
Şekil 3.2	UNESCO geçici listesinde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası	42
Şekil 3.3	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası girişinde bulunan üretim süreci.....	45
Şekil 3.4	Genel porselen ürün üretim süreci şeması.....	45
Şekil 3.5	Çin’de porselen üretim yöntemleri ve teknolojileri	46
Şekil 3.6	1700’lü yıllarda Avrupa’da porselencilik ve satış mekanları.....	49
Şekil 3.7	1700’lü yıllarda Avrupa’da porselen üretim yöntemleri.....	49
Şekil 3.8	Eyüp’teki çömlekçiler	53
Şekil 4.1	1926 Rum ili ciheti’nde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası.....	58
Şekil 4.2	Fabrika’nın inşa edildiği ilk yıllara ait dış görünüşü.....	58
Şekil 4.3	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası I. dönem mekan ilişkileri	59
Şekil 4.4	Fabrika’nın 1958 plankotesi ve vaziyet planı.....	60
Şekil 4.5	Fabrika’nın 1958 rölövesinde zemin kat planı	61
Şekil 4.6	Fabrika’da 1893-1960’da kullanılan kubbeli pişirme fırını	61
Şekil 4.7	Fabrika ’da 1893-1960’da kullanılan dekor pişirme fırınları	61
Şekil 4.8	Kubbeli yuvarlak fırının restitüsyon çizimi.....	62
Şekil 4.9	1893-1960’da güneybatı kanadından bir fotoğraf.....	62
Şekil 4.10	Eşya-mamül odasının ahşap tavanlarını gösteren fotoğraf.....	63
Şekil 4.11	Ana girişte yer alan ahşap balkonunu gösteren fotoğraf	63
Şekil 4.12	II. Dönem üretim şeması	65
Şekil 4.13	II. dönemin ilk yıllarında zemin kat planı	66
Şekil 4.14	Fabrika’nın 1959 rölövesinde tarihi bina görünüşü	66
Şekil 4.15	II. dönemin ilk yıllarında zemin kat planı	66
Şekil 4.16	II. dönemin ilk yıllarına ait vaziyet planı rölöve çizimi	67
Şekil 4.17	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası halihazır vaziyet planı	68

Şekil 4.18	Tünel fırın yerleşim projesi	69
Şekil 4.19	II. dönemin ilerleyen yıllarında zemin kat planı	69
Şekil 4.20	Fabrika'nın II. dönemine ait tünel fırını	70
Şekil 4.21	Günümüzde kullanılan doğalgazlı bisküvi pişirme fırınları	70
Şekil 4.22	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası II. dönem üretim şeması	71
Şekil 4.23	1968 yılı ilave edilen katlar	72
Şekil 4.24	Yenilenen fırınlama bölümü	72
Şekil 4.25	Fabrika eklerinin işlevleri ve inşa tarihleri	73
Şekil 4.26	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın günümüzde işlev dağılımı	74
Şekil 4.27	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ekleri ve işlevleri	75
Şekil 4.28	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası zemin kat II. bodrum kat ilişkisi ...	76
Şekil 4.29	II. bodrum kat mahal ve donanımları	77
Şekil 4.30	Zemin kat ile I. bodrum kat ilişkisi	78
Şekil 4.31	I. bodrum kat mahal ve donanımları	78
Şekil 4.32	Zemin kat mahal ve donanımları	79
Şekil 4.33	Asma kat mahalleri	80
Şekil 4.34	Zemin kat ile birinci kat ilişkisi	81
Şekil 4.35	Birinci kat mahal ve donanımları	81
Şekil 4.36	Tüm katların ortak kesişim noktası	82
Şekil 4.37	Kesit ve işlev dağılımları	82
Şekil 4.38	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası bölümleri ve taşıyıcı sistemleri	84
Şekil 4.39	Çatıda meydana gelen hasarlar	85
Şekil 4.40	Duvarlarda meydana gelen hasarlar	85
Şekil 4.41	Tavanlarda meydana gelen hasarlar	85
Şekil 4.42	Döşemeler ve taşıyıcı sistemde meydana gelen hasarlar	86
Şekil 4.43	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın batı cephesi	88
Şekil 4.44	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kuzey cephesi	88
Şekil 4.45	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın doğu cephesi	89
Şekil 4.46	Fabrika üretim süreci ve kat planları ilişkileri şeması	91
Şekil 4.47	Fabrika değirmenleri ve çamur havuzu	92
Şekil 4.48	Rötuş atölyesi	93
Şekil 4.49	Doğalgazlı fırınlar	93
Şekil 4.50	El dekor bölümü	94
Şekil 4.51	Tefrik taşılama işlemi	94
Şekil 4.52	Elektrikli dekor fırınları	95

Şekil 4.53	Günümüzde Fabrika'nın depolama alanı eksikliği ve işleyiş kurgusunu gösteren şema.....	95
Şekil 4.54	Fabrika üzerinde bulunan çelik strüktür	96
Şekil 4.55	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kuruluş amaçları	98
Şekil 4.56	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kronolojik gelişim/değişim süreci	100
Şekil 4.57	Raimondo Tomasso D'Aronco.....	102
Şekil 4.58	D'Aronco'nun II. Abdülhamid'e sunduğu sergi binaları önerisi	102
Şekil 4.59	Yıldız Sarayı yerleşim planı	108
Şekil 4.60	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na ulaşım	110
Şekil 4.61	Örnek benzerlik tablosu.....	113
Şekil 4.62	Sevres Porselen Fabrikası'nın konumu	116
Şekil 4.63	İlk inşa edildiği yıllarda Sevres Porselen Fabrikası	117
Şekil 4.64	Sevres Porselen Fabrikası kompleksi	118
Şekil 4.65	Sevres Porselen Fabrikası üretim binaları	118
Şekil 4.66	Sevres Porselen Fabrikası'nda ürünlerin fırına yerleştirilmesi	119
Şekil 4.67	Sevres Porselen Fabrikası'nda kubbeli fırın kullanımına bağlı gelişen sirkülasyon alanı	119
Şekil 4.68	Sevres Porselen Fabrikası'nda günümüzde korunmuş bir atölye.....	120
Şekil 4.69	Sevres Porselen Fabrikası'nda korunan kubbeli fırınlar	120
Şekil 4.70	Sevres Porselen Fabrikası'nda ürün depolama alanları.....	120
Şekil 4.71	Sevres Porselen Fabrikası'nda günümüzde bir atölye.....	121
Şekil 4.72	Sevres Porselen Fabrikası'nın farklı yıllara ait cephe görünümü.....	123
Şekil 4.73	Sevres Porselen Fabrikası'nın kullanım dönüşümü değerlendirmesi	123
Şekil 4.74	Günümüzde Albrechtsburg Kalesi'nde Meissen porselenleri kalıcı sergi katı plan.....	129
Şekil 4.75	Albrechtsburg Kalesi'nden Meissen Porselen Fabrikası'na.....	130
Şekil 4.76	Meissen Porselen Fabrikası kompleksinde işlev dağılımı.....	131
Şekil 4.77	İlk inşa edilen Meissen Porselen Müzesi	131
Şekil 4.78	İnşa edilen Müze ekleri	132
Şekil 4.79	2005 yılında inşa edilen ek	132
Şekil 4.80	2005 yılında inşa edilen ek	132
Şekil 4.81	Meissen Porselen Müzesi'nde sergileme düzeni.....	133
Şekil 4.82	Meissen Porselen Fabrikası'nda üretim yapıları	133
Şekil 4.83	Meissen Porselen Fabrikası'nda raf yerleşimleri	134
Şekil 4.84	Meissen Porselen Fabrikası ekleri	135

Şekil 4.85	Meissen Porselen Müzesi ön cephesi	136
Şekil 4.86	Meissen Porselen Fabrikası'nın kullanım dönüşümü değerlendirilmesi	136
Şekil 4.87	Zemin kat sergileme ve mekansal organizasyon önerisi	136
Şekil 4.88	Yeniden canlandırma örneği	145
Şekil 4.89	Yeniden canlandırma örneği	145
Şekil 4.90	Yeniden canlandırma örneği	145
Şekil 4.91	Tünel fırın canlandırma önerisi	146
Şekil 4.92	Tünel fırın canlandırma önerisi	146
Şekil 4.93	Sergilemede kırılan porselenler için enstalasyon çalışması örneği .	147
Şekil 4.94	Sergilemede kırılan porselenler için enstalasyon çalışması örneği .	147
Şekil 4.95	Kronolojik anlatım önerisi.....	148
Şekil 4.96	Fabrika'da mekansal öneri diyagramı	148
Şekil 4.97	Yıldız Parkı eğim diyagramı	153
Şekil 4.98	Yıldız Parkı içindeki önemli yapılar	154
Şekil 4.99	Yıldız Parkı'nda mevcutta bulunan yönlendirme panoları.....	154
Şekil 4.100	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda dönüşüm önerileri	156

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1 Avrupa’da porselen üretimiyle ön plana çıkan şehirler.....	51
--	----

Porselen ve Çini Fabrikalarının Yeniden İşlevlendirilme Olasılıkları: Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası Örneği

Ayşe Elçin BARIŞ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Kunter MANİSA

Toplumda oluşan tarih bilincinin sonucu olarak ortaya çıkan koruma kavramı, mirasın tanımlanması ve korunması amacıyla yasal yönetmeliklerin oluşturulmasıyla şekillenmiştir.

İlk olarak Venedik Tüzüğü'nde vurgulanan “kültür varlığı” terimi, 2013 ICOMOS Bildirgesi'nde belirlenen değerlerin biri ile birlikte özgünlük barındıran varlıklar olarak tanımlanmıştır.

Neill ve Geijerstam'a göre; kültürel değerler toplumsal belleğin oluşumuna katkıda bulunduğundan dolayı miras korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Bulunduğu çevrenin değişmesi, teknolojik gelişmeler, üretimin niceliği ve niteliğinin geliştirilmesi vb. nedenler, mirasın; mekansal, fiziksel ve bağlamsal kimliğine uygun işlevlerle yüklenerek dönüşümünü zorunlu kılmaktadır. Bu dönüşüm, söz konusu yapıların içerik, zaman ve bağlam olarak kentsel belleğe; geçmişte, şimdi ve gelecekte sağlayacağı katkıları tartışmayı zorunlu kılar ki bu araştırma Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası özelinde bunu amaçlamaktadır.

Dünyada Sanayi Devrimi'nde ortaya çıkan endüstri yapılarının bir kısmı korunabilmiş/dönüştürülmüş, birçoğu ise kentsel ve teknolojik nedenlerle atıl durumda kalmıştır. İşlevini sürdürürken toplumsal/kültürel değerleri, özgün

kimlikleri nedeniyle miras kapsamında olup koruma altına alınmış az sayıda endüstriyel miras yapısı vardır ve Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası bunlardan biridir.

D'Aronco tarafından imparatorluk porselen ve çini fabrikası olarak inşa edilen yapı, Yıldız Sarayı/Parkı içinde bulunan önemli bir kentsel imgedir. Günümüzde dönem ekleri ve bazı donanımları ile halen ayakta olup endüstriyel miras niteliğiyle üretime devam etmektedir.

Porselen ve çini üretimi açısından ülkemizin en eski ve önemli markalarından biri olan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın gerek konumu gerekse de donanımsal eskime ve yetersizlikler nedeniyle nitelik ve niceliksel özgünlüğünü koruyarak üretim işlevini sürdürmesi olası değildir. Yapılan donanımsal modernizasyon çalışmaları ve yapı bütünlüğü ile uyuşmayan Sümerbank ekleri de bu yetersizliğin en önemli kanıtıdır.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın değişim sürecinin seramik üretimine bağlı mekan organizasyonu üzerinden okunması, kentsel bir imge olarak varlığının sürdürülmesi ve geleceğe taşınması amacıyla koruma/dönüşüm olasılıklarının tartışılması bu tezin kapsamını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kullanım dönüşümü, koruma, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, endüstriyel miras, kimlik

Adaptive Re-use Potentials of Tile and Porcelain Factories: Yıldız Tile and Porcelain Factory

Ayşe Elçin BARIŞ

Department of Architecture

Master of Science Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Kunter MANİSA

The concept of conservation, which emerged as a result of the historical awareness in society, was shaped by the creation of legal regulations for the definition and protection of heritage.

The term “cultural heritage” is defined in the 2013 ICOMOS as assets that contain authenticity along with one of the values identified.

According to Neill and Geijerstam, cultural values contribute to the formation of social memory and therefore heritage should be preserved and maintained.

Changes in the environment and technology demand that heritage sites adapt to fulfill functions aligned with their identity. This research explores how the Yıldız Tile and Porcelain Factory contributes to urban memory across time.

Some Industrial Revolution-era buildings have been preserved, including the Yıldız Tile and Porcelain Factory, valued for their cultural significance and unique identity.

Originally built by D'Aronco as an imperial porcelain and tile factory, this building stands as a vital urban landmark within Yıldız Palace/Park. Today, it still operates as an industrial heritage site, retaining its historical features and equipment.

It is not possible for Yıldız Tile and Porcelain Factory, one of the oldest and most important brands of our country in terms of porcelain and tile production, to

continue its production function by preserving its qualitative and quantitative originality due to its location and hardware aging and inadequacies. The most important evidence of this inadequacy is the hardware modernization works and the Sümerbank annexes that are incompatible with the integrity of the building.

This thesis explores how the spatial organization of the Yıldız Tile and Porcelain Factory has evolved in ceramic production and discusses conservation/adaptive re-use possibilities to preserve its urban legacy and ensure its future existence.

Keywords: Adaptive re-use, conservation, Yıldız Tile and Porcelain Factory, industrial heritage, identity

1 GİRİŞ

Koruma kavramı; toplumda gelişen tarih bilinci sonrasında ortaya çıkmış olup yasal yönetmeliklerle şekillenmiştir. ICOMOS 2013 Bildirgesi'nde belirtildiği üzere, yapıların “kültür varlığı” olarak tanımlanabilmesi için özgünlük barındırması önemlidir. Miras; özgün işlevi ile korunmalı, korunamadığı durumlarda ise kentsel çevreye katkı sağlayabilmesi amacıyla fiziksel ve bağlamsal kimliğine uygun işlevlerle yüklenmelidir.

Endüstri mirası yapıları; büyüklükleri, özgün üretim süreçleri ve üretim sürecine bağlı gelişen mekansal organizasyonları nedeniyle kültür varlığı olarak değerlendirilmektedir. Dünyada artan nüfusa ve ihtiyaca bağlı olarak farklı sektörlerde birçok endüstri yapısı inşa edilmiştir. Başlangıçta Çin Uygarlığı'nda atölyelerde sanatçılar aracılığıyla üretilen porselenler, Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte seri üretim yapılan endüstri sektörü haline gelmiştir.

Sanayi Devrimi sonrasında inşa edilen endüstri yapılarının birçoğu günümüzde atıl durumdadır. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası; barındırdığı mekansal, fiziksel ve bağlamsal değerler nedeniyle günümüze ulaşabilmiş/halen üretim yapabilen nadir endüstri mirası yapılarından biridir. D'Aronco tarafından/Yıldız Saray Kompleksi'nde/imparatorluk fabrikası olarak inşa edilmesi, porselen üretiminde prestij göstergesi olması, uluslararası tanınırlığı, üretim bandı, mekansal organizasyonu ve üretim kalitesi nedeniyle özgün kimliğe sahiptir.

Ancak üretim işlevine bağlı plansız gelişen Sümerbank ekleri, günümüzde yapı hacminin üretim kapasitesini karşılayamaması, onarımların yetersizliği gibi nedenler Fabrika'da üretimi zorlaştırmaktadır. Bu durum işlevsel dönüşüm olasılıklarının tartışılmasının gerekliliğidir.

Tez çalışması kapsamında; Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın mevcut durumu literatürde yer alan mimari, bağlamsal, ekonomik ve çevresel kriterler doğrultusunda analiz edilerek belgelenmiştir. Yeniden işlevlendirilmesine yönelik oluşturulan öneriler, benzer örneklerin dönüşümünden alınan referanslardan oluşmaktadır.

1.1 Literatür Özeti

Tarih boyunca mirasın korunmasına yönelik uluslararası genel kabul görmüş değerler, çeşitli korumacılar tarafından savunulmuştur. Koruma sonrasında yeniden kullanım uygulamalarında karar alma süreçlerini etkileyen çeşitli potansiyeller farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Dünya genelinde koruma kavramının kronolojik gelişimi ve yasal düzenlemeler için referans alınan temel kaynaklar şu şekildedir: Kök [1], Ceylan [2], Jokilehto [3], Polat [4], Atay [5] isimli yazarlara ait makaleler ve ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013) [6]'dır.

ICOMOS (2013) [6]'a göre bir yapının kültür varlığı olarak değerlendirilebilmesi için; tarihsel değer, işlevsel değer, çevresel değer, teknik değer, kültürel değer, belgesel değer, bütünlük değeri, simgesel değer, mimari değer, sanatsal değer, enderlik değeri, folklorik değer, grup değeri gibi değerlerin yanı sıra özgünlük değeri barındırması gerekmektedir.

Tuzocak [11]'a göre endüstri mirası değerlendirildiğinde; bu değerlere “endüstriyel arkeoloji değeri” eklenebilmektedir. Madran ve Kılınç [12]'a göre endüstriyel arkeoloji değeri; endüstri tarihi açısından önemli olan yapı veya yapı gruplarının; yapım tekniği, üretim sistemleri ve teknolojik değerlerini tanımlamaktadır.

Neill [13] ve Geijerstam [14] ise, endüstriyel mirasın toplumsal bellekteki etkileri üzerinde durmuştur. Endüstriyel mirasın toplumsal belleğin simgesi olarak nitelendirmiştir.

Endüstri ve endüstri mirasının tanımı; Hasol [7], Kavut ve Selçuk [8] tarafından yapılmıştır. Doğan Hasol, 1979 yılında Endüstri terimini; hammaddeleri işlenmiş hâle getirmek için uygulanan iş ve bu eylemin bütünü oluşturarak uygulamaların tümü olarak tanımlamıştır. Endüstri yapıları ise, bu iş için üretilen mekanlar olarak tanımlanabilir.

Bayraktaroğlu [9] ve Nart [10] tarafından endüstri mirasının kronolojik gelişimi, endüstri mirasının korunmasına yönelik geliştirilen yasal düzenlemeler ve bu amaçla çalışan kuruluşlar ele alınmıştır.

Mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesine yönelik önerilerin tartışılması öncelikli olarak mevcut durumunun (değerlerinin) belgelenmesi ile sağlanabilir.

Büyükarslan ve Güney [19]'e göre kullanım dönüşümü değerlendirme kriterleri; mimari, bağlamsal, ekonomik ve çevresel olarak sınıflandırılabilir. Bağlamsal kriterler Riegl'in "Anıt Değerleri" ile belirli noktalarda benzerlik gösterebilmektedir. Alois Riegl; mirasta yeniden işlevlendirmeye yönelik dönüşüm kriterlerini sistematik olarak sınıflandıran ilk korumacı olması nedeniyle önem arz etmektedir (Atay [5]). Riegl'in anıt değerleri Atay [5] tarafından detaylı olarak ele alınmıştır.

Douglas [17], Günçe ve Mısırlısoy [16], Haroun [17], Balta [18] tarafından ise miras; farklı değerler kapsamında ele alınmıştır.

Tüm kaynaklarda ele alınan ortak değerlendirme kriterleri: mimari, bağlamsal, ekonomik ve çevresel değerlendirme kriterleridir.

Höhmman farklı kriterlere sahip miras üzerinden çeşitli müdahale önerileri geliştirmiştir (Höhmman [21]), Köksal [22]).

Koruma kavramı endüstriyel miras özelinde değerlendirildiğinde, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle birçok endüstri yapısı inşa edilmiştir. Porselencilik sektörü bu dönemde inşa edilen fabrikalar sayesinde altın çağlarını yaşamıştır. Çin Uygarlığından başlayıp Anadolu'ya ulaşan porselencilik; başlangıçta geleneksel ve atölye üretimleriyle devam etmiş ancak ekonomik çıkarlar, Sanayi Devrimi, savaşlar vb. nedenlerle seri üretime geçmiştir. Köksal ve Ahunbay [24]'e göre; Sanayi Devrimi'nde 19. yy'da sayısı 256 olan endüstri yapılarının bugün yalnızca 43 tanesi ayakta kalabilmiştir. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası bu yapılardan biridir.

Sanayi Devrimi'nin etkileri dünyada ve Anadolu'da farklı zamanlarda hissedilmiştir. Bu dönemde dünya genelinde bulunan diğer imparatorluk porselen fabrikaları geniş hacimli komplekslere sahip olmaları nedeniyle büyüyüp gelişebilmiştir. Gelişme sonucunda; endüstri mirasının kendisi kadar, içerisinde üretilen ürünler, üretim süreçleri ve donanımları da miras niteliği haline gelmiştir. Dünya genelinde inşa edilen imparatorluk porselen fabrikası örnekleri için Önder Küçükerman'ın "Dünya saraylarının prestij teknolojisi; Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası" (1987) [31] konulu yayını referans alınmıştır.

Porselen ürünlerin üretim süreci, hammaddeleri ve sınıflandırılması konusunda Kadioğlu [29] tarafından hazırlanan doktora tezi referans alınmıştır.

Günümüzde halen üretimlerine devam edebilen imparatorluk fabrikalarından biri olan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın mevcut durumunun analizleri ile ilgili faydalanılan temel kaynaklar ise şu şekildedir: Önder Küçükerman'ın "Dünya saraylarının prestij teknolojisi; Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası" (1987) [31] konulu yayını, Sinem Serin'in "Yıldız Çini/Porselen Fabrikası" 2009 tarihli Yüksek Lisans tezi, Damla Acar'ın "Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda Endüstriyel Araçların ve Mimari Yapının Değişimi" başlıklı 2012 tarihli makalesi, YD Mimarlık tarafından hazırlanan Yıldız Çini Ve Porselen Fabrikası Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projesi raporları ve Milli Saraylar Arşivi'dir.

1.2 Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası özelinde; işlevsel gerekliliklerini karşılayamayan çini ve porselen fabrikalarının, korunarak kentsel yaşama katılabilmesi amacıyla işlevsel dönüşüm olasılıklarını tartışmaktır.

Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan endüstri yapılarının birçoğu günümüzde atıl durumdayken bir kısmıysa koruma altındadır. İşlevini sürdürürken korunan ve miras kapsamında değerlendirilen Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın bulunduğu çevrenin değişmesi, teknolojik gelişmeler, üretimin niceliği ve niteliğinin geliştirilmesi vb. nedenler işlevsel dönüşümünün gereklilikleridir.

Kullanım Dönüşümü açısından en önemli koruma ve tasarım problemi, yapının özgün kimliğini korurken değişen bağlam/zamanın ruhuna uygun çağdaş bir işlevin yapıya nasıl adapte edileceğidir. Başka bir deyişle zamanın ruhuyla mekânın ruhunu bağdaştırabilen, kullanıcı belleği ile kentsel hafızadaki anı değerini koruyabilen kullanım dönüşümünü gerçekleştirebilmektir.

Bu anlamda çalışma; endüstriyel alanların ve yapıların öncelikli olarak korunması, devamında günümüz ihtiyaçlarıyla yeniden değerlendirilerek gelecek nesillere aktarılması konusunda önem arz etmektedir. Bu süreç koruma ve restorasyonun yanı sıra kentsel tasarım ve mimari tasarım konularının da ilgi alanına girmelidir.

Tez çalışması; Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın dönüşüm olasılıklarını, benzer örneklerin kullanım dönüşümü uygulamalarından elde edilen referanslar bağlamında tartışmakta ve gelecekte olası benzer kullanım dönüşümü çalışmalarına örnek teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

1.3 Hipotez

Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olan ve D'Aronco tarafından tasarlanan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası günümüzde üretime devam etmektedir. Bununla beraber endüstriyel miras niteliğindeki yapının; konumu, niteliği, mekânsal ve donanımsal yetersizlikleri nedeniyle bir çini ve porselen fabrikası olarak korunması mümkün görünmemektedir. Bu araştırmada; üretim işlevinin taşınması ve niteliksiz eklerinden arındırılarak yapının kültürel amaçlar ile yeniden işlevlendirilmesi önerilmektedir.

Bu bağlamda oluşturulan araştırma soruları şu şekildedir:

Üretimin olası taşınması durumunda mevcut yapı içinde kısmen korunup korunamayacağı ve yapının ne şekilde işlevlendireceği/dönüştürüleceği,

Fabrika'ya, üretimin teknolojik gelişmelerine ve kapasite arttırımına bağlı olarak yapılan dönem eklerinin olası işlevlere uygun olup olmadığı,

Fabrika'nın yapı ve donanımlarının korunma kriterleri ve yöntemleri,

Uzun yıllar usta-çırak ilişkisi içerisinde üretimine devam etmiş olan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın; geçmişte Sanâyi-i Nefîse Mektebi ve Fransız porselen ustaları/yöneticileri ile kurduğu ilişkilerin nasıl yeniden kurgulanacağı,

Üretimin yanı sıra eğitim işlevinin de yapı fonksiyonlarına dahil edilip edilemeyeceği,

Yıllar boyu değişen üretim bandı izlerinin günümüzde yeniden nasıl canlandırılabilirliği,

Yıldız Sarayı ve Parkı'nın içerisinde yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın bulunduğu çevresinden kopuk olan ilişkisinin nasıl güçlendirileceği ve saray/park ziyaretçileri açısından farkındalığının nasıl arttırılacağıdır.

1.4 Yöntem

Tez kapsamında; nitel araştırma kullanılmış olup; literatür araştırması, gözlem ve yerinde belgeleme, arşiv araştırması (doküman analizi), karşılaştırmalı örnek analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Literatür araştırması koruma, endüstri mirası ve kullanım dönüşümü kriterlerinin kronolojik gelişimi ile geleneksel çini ve porselen üretimi üzerinedir. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın mevcut durumu yerinde belgelenerek yapının geçmişine ilişkin bilgi ve belgeler arşiv araştırması ile temin edilmiştir. Karşılaştırmalı örnek analizi dünyada endüstriyel miras niteliğindeki korunmuş/dönüştürülmüş çini ve porselen fabrikaları üzerinden yapılmıştır.

Literatür, arşiv araştırmaları, belgeleme çalışmaları ve karşılaştırmalı örnek analizlerine bağlı olarak Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası; bağlamsal, işlevsel ve mekânsal olarak analiz edilerek koruma ve kullanım dönüşümü olasılıkları tartışılmış olup olası kullanım dönüşümüne ilişkin işlevsel ve mekânsal bir önerme/öngörüde bulunulmuştur.

2

ENDÜSTRİ MİRASINDA KORUMA YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde; dünyada koruma kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi bağlamında, endüstri mirasının korunmasına/dönüştürülmesine yönelik değerlendirme kriterleri kronolojik olarak araştırılmıştır.

2.1 Koruma Yaklaşımları

Tarih bilinci; çeşitli deneyim, üretim, gelenek ve kültür birikimlerin sonucunda oluşur. Rönesans öncesinde tarihsel bilinçten söz etmek mümkün değildir. 15. yy'da Rönesans'ın etkisiyle toplumlarda tarih bilinci oluşmaya başlamış ve tarihi/kültürel değerler önem kazanmaya başlamıştır (Kök [1]).

15. yy'dan 20. yy'a kadar koruma kavramıyla ilgili çeşitli gelişmeler yaşanmıştır (Kök [1]).

Antik Yunan kültüründe; estetik ilkeler ve değerlerin kaynağının temsil edilen geçmiş olduğu bu süreçte keşfedilmiştir (Kök [1]). Koruma kavramı; anıtlar bağlamında değerlendirilmiş, anıtların farklı değerleri ortaya çıkarılmış ve korunmasına dair ilk yönetmelikler oluşturulmuştur (Ceylan [2]).

15. yy'da Rönesans ile çeşitli restorasyon hareketleri başlamıştır. Floransalı Leon Batista Alberti yeniçağ mimarisinin kaynağının tarihi anıtlar olduğunu ileri sürmüştür. Koruma nedenlerini ise; mimari kalite (sağlamlık-güzellik), tarihi değer ve didaktik değer olarak 3 başlık altında toplamıştır (Jokilehto [3]).

16. yy itibariyle tapınaklar, forumlar, kent kapıları, köprüler, kemerler gibi yapılar “anıtsal yapılar” olarak değerlendirilmiş ve kilisenin idaresinde onarımları gerçekleştirilmiştir (Jokilehto [3]).

17. yy'da Antik Dönem heykel ve resimlerinin onarımıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır (Jokilehto [3]).

18. yy'da Roma ve Antik Yunan kentlerinin yanı sıra Doğu'daki antik yapılar da incelenmiştir. J.J. Wickelmann'ın sanat tarihi konulu kitabı bilimsel bir olgu olarak ele alınmıştır. Sanat tarihiyle birlikte arkeoloji de bilimsel bir disiplin haline

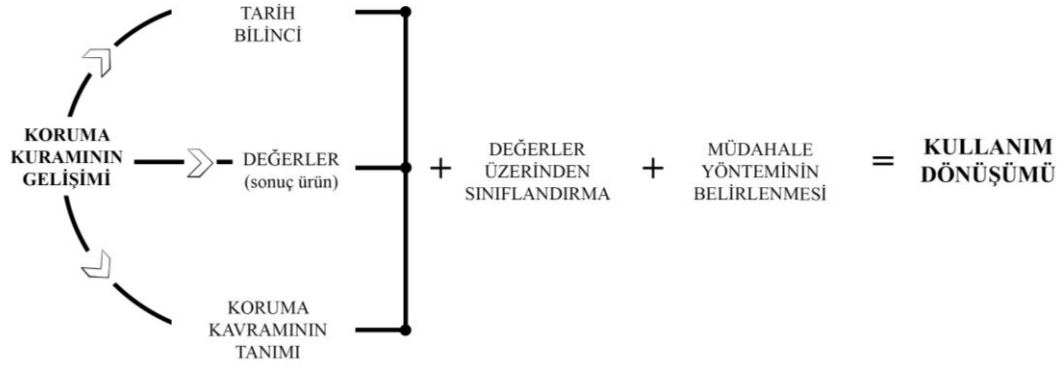
gelmiştir. Bu sayede, eski eserler “bilgi nesnesi” ve “tarihi değer” olarak görülmeye başlamıştır. Wickelmann’ın yanı sıra, Bellori de arkeoloji ve sanat tarihi çalışmaları ile koruma kavramının gelişimine katkıda bulunmuştur (Jokilehto [3]).

19. yy’a gelindiğinde “modern restorasyon hareketi” İngiltere ve Fransa’daki sanat okullarını kapsayarak geçmiş dönemler arasında değer fark etmeksizin, mimari eserlerin korunmaya değer olduğu düşüncesiyle birlikte başlamıştır. Koruma kavramının kuramsal altyapısı, değerlerin tanımlanmasıyla oluşturulmuştur (Jokilehto [3]). Bu dönemde “koruma kuramı” Ruskin, Morris ve Boito’nun eleştirel yaklaşımları ile gelişmiştir (Polat [4]).

Tüm süreçlerin sonunda, içgüdüsel davranıştan ortaya çıkan ve kuramsal çerçevesi oluşturularak bir disiplin haline dönüşen “koruma kuramı” 20. yy başlarında, Riegl, Giovannoni ve Brandi’nin katkılarıyla modern koruma kuramına dönüşmüştür (Polat [4]).

20. yy’ın devamında farklı görüş ve ilkelerin çatışmalarından beslenen bilimsel bir çalışma olarak değerlendirilen koruma kuramı, koruma ilkeleriyle yasal olarak güvence altına alınmaya başlamıştır (Kök [1]).

Koruma kavramının kuramsal çerçevesini oluşturan farklı görüş ve ilkelerle, en az korunan kadar korunmanın gereklilikleri ve nasıl yapılacağı da değerlendirilmiştir. Korunanın barındırdığı değerler, korunmanın gerekliliklerini meydana getirmektedir. Bu nedenle, değer kavramı koruma kuramının merkezini oluşturabilmektedir. Mirasın değerleri üzerinden yapılan sınıflandırma uygun müdahale yöntemiyle birleştirildiğinde nitelikli kullanım dönüşümü uygulamaları ortaya çıkabilir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Kullanım dönüşümünde değerler ve koruma kuramı ilişkisi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Koruma kuramının gelişimini doğrudan etkileyen değer ve ilkeler, farklı dönemlerde; Viollet-le-Duc, Alois Riegl, William Morris gibi korumacılar tarafından, farklı koruma anlayışları gözetilerek yorumlanmış ve değer tanımlamaları yapılmıştır.

18.yy'da simgesel, işlevsel, kavramsal, sanatsal, tarihi ve estetik değerler koruma ilkeleri olarak kabul görmüştür (Polat [4]).

19.yy'da değerler net olarak tanımlanmış ve toplumla olan ilişkileri üzerinden incelenmeye başlamıştır. Bu dönemde, Endüstri Devrimi'nin etkisiyle kültür varlıklarının değer olgularında çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Dönemin önde gelen korumacıları, değerler üzerine araştırmalar yapmış ve çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. En önemli korumacılarından biri olan, Viollet-le-Duc; estetik değer, ulusal değer, hafıza, konservasyon ve özgünlük kavramları üzerinden değerlendirmeler yapmıştır (Polat [4]). John Ruskin, yapıların eskilik değerini ön planda tutarak, özgünlük değeri, tarihi belge değeri ve toplumsal hafıza değerinden bahsetmiştir. William Morris, özgün malzemeler ile korunmanın önemine dikkat çekmiştir. Camillo Boito, tarihi ve estetik değeri önemsemiş ve yapının bütün içeriğiyle korunması görüşünü ileri sürmüştür.

20. yy'da estetik değerler, tarihi değer karşısında önem kazanmış ve önemli korumacılar arasında görüş ayrılıkları yaşanmasına neden olmuştur (Polat [4]).

Gustavo Giovannoni; çalışmalarında estetik, tarihi kimlik, eskilik ve özgünlük değerleri üzerinde durarak, Viollet-le-Duc'ün çevreden bağımsız değerlendirdiği anıtları, çevre dokularıyla birlikte korunması gerektiğini savunmuştur (Polat [4]).

Alois Riegl; 19. yy'ın geçmişi ön planda tutan restorasyon yaklaşımından, 20. yy'ın modernist korumacı yaklaşımına geçilmesine katkıda bulunan en önemli korumacılarından biridir. Eskilerin yetersiz kaldığı durumlarda yenilerinin üretilmesi konusu üzerinde çalışmıştır. Riegl, Jokilehto tarafından; mirasın değerleri doğrultusunda ilk kez sistematik analiz yapan korumacı olarak tanımlanmaktadır (Jokilehto [3]).

Riegl'in koruma yaklaşımında, anıtlar; güncel ve anımsatma değerleri üzerinden değerlendirilmiştir. Eskilik değeri, amaçlanmış anımsatma değeri ve tarihi değer anımsatma değerlerini meydana getirmektedir. Kullanım değeri ve sanat değerleri ise güncel değerleri oluşturmaktadır. Avusturya-Macaristan Anıtlar Komisyonu, 20. yy'ın başlarında anıtların korunması amacıyla hazırladığı yasa taslağında Riegl'in Modern Anıt Kültü'nden faydalanmıştır. (Ceylan [2]).

Riegl'in sınıflandırması, ilk sistematik analizi yapan uzman olması ve günümüzde halen geçerliliğini koruması nedeniyle önemlidir (Kök [1]).

Bahsi geçen sınıflandırmada; anımsatma değerleri, geçmiş ile bağlantılı ve bellek üzerinden tanımlanan değerler olarak nitelendirilmektedir. Bunlar arasından tarihi değer, bir zamanlar olan ancak günümüzde varlığı bulunmayan süreci göstermektedir. Kendi dönemini yansıtmaması ve yerinin doldurulamaz olması nedeniyle benzersizdir. Riegl, tarihi değeri yalnızca mimari ögeler değil tüm materyaller üzerinden tanımlamaktadır (Atay [5]).

Eskilik değeri ise; anıtın yapıldığı zamandan bugüne, zamanın anıt üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Bu etkileri anıt üzerinde gözlenen, yıpranmışlıklar ve izler olarak tanımlamaktadır (Atay [5]).

Amaçlanmış anımsatma değerinde; eserlerin korunmasını ve yaşatılmasını, geçmişte yaşanmış bir anı canlı tutmak olarak tanımlamaktadır. Bu sayede “an” özgün halinde dondurularak sonsuza dek yaşatılabilecektir (Atay [5]).

Güncel (ağdaş) değerlerden kullanım değeri; bir anıtın kullanım dönüşümüyle işlevi değiştirilse dahi, yapıların özlerinde bulunan değer olarak tanımlanmaktadır. Arkeolojik kalıntıları tarihi anıtlardan ayırt eden ölçüt kullanım değeridir. Yapılar, onlara yüklenen işlevleri ve işlevin kullanımları ile değerlenmektedir (Atay [5]). Bu durum endüstriyel mirasta, üretim ve buna bağlı kullanımın mekânsal yansımaları nedeniyle daha fazla ön plana çıkabilmektedir.

Sanat değeri; eski anlayışa göre, estetik duylara hitap ettiği ölçüde varken, modern anlayışta, günümüzün sanat anlayışıyla örtüştüğü oranda ve göreceli olarak var olmaktadır. Bu bağlamda, yenilik değeri; eskilik değeriinin zıttı olandır (Atay [5]).

Riegl'a göre, 19. yy; yenilik değeriinin eskilik değeriine göre üstünlük sağladığı, anıtlarda yıpranmış olanların değersiz görüldüğü ve silinmek istendiğı dönemdir. Bu dönemde eserler tam ve eksiksiz biçimde restore edilmiştir. Görece sanat değeri ise; yenilik değeri kadar keskin sınırlara sahip olmayan, süreklilik arz etmeyen, eserin; biçimi, tasarımı, rengi vb. özelliklerine göre değışkenlik gösterebilen göreceli bir kavramdır. Belirli bir nesnel içeriğı yoktur (Atay [5]).

20. yy'a kadar, koruma kavramı; mevcut olanı korumak üzerine şekillenmiş bir kavram olarak varlığını sürdürmüştür. Ulusal ve uluslararası bir sorun haline gelen bu durum, uluslararası ilk yasal toplantı olan Atina Konferansı'nda tartışılmıştır. Toplantıda, genel koruma yaklaşımları ve değerler üzerinden çeşitli değerlendirmeler/tartışmalar yapılmıştır. (Kök [1]).

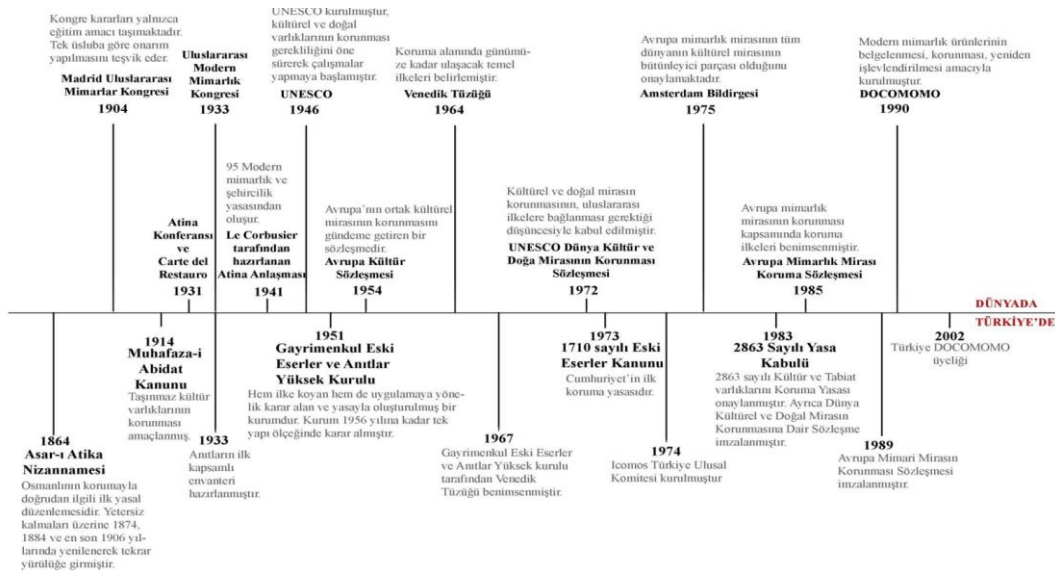
İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Toplantısı'nda, "Venedik Tüzüğü" ilk defa yayımlanmıştır. Bu tüzük, "kültürel anlam" kavramına vurgu yaparak Riegl'ın anıt/tarihi eser ifadesini "kültür varlığı" tanımıyla değıştirmiş ve bu kavramı tanımlamıştır. Bu gelişme sayesinde, "kültürel miras" ve "kültür varlığı" terimleri uluslararası düzeyde kabul görmüştür. Venedik Tüzüğü, koruma kavramının teorik temelini genişletmiş, koruma prensiplerini sistemli ve yasal bir çerçevede ulusal ve uluslararası düzeyde benimsemiştir. ICOMOS'un temelleri bu toplantıda atılmıştır (Kök [1]).

Süreç değerler üzerinden incelendiğinde; 19. yy öncesinde, ulusal değer ve hafıza kavramları ön plandayken, 19. yy'da tarihi belge değeri ve yenilik değeri ilişkileri değerlendirilmiştir. Bu sebeple 19. yy ve öncesi "tarih yüzyılı" olarak anılmaktadır. 20. yüzyıla gelindiğinde, yenilik değeri yerine eskilik değeri, tarihi değer yerine ise estetik değer öne çıkmıştır (Polat [4]) (Şekil 2.2).

devamında siyasetin yapısı nedeniyle, bütüncül bir koruma stratejisi geliştirilememiştir. 1972 tarihli UNESCO Sözleşmesi'ne dahil olmayan Türkiye, 1710 sayılı kanuna alınan koruma kararlarını eklemiştir. 1710 sayılı kanunun geliştirilmesiyle oluşturulan, 2863 sayılı kanun ile “anıt” kavramı yerine “kültür varlığı” kavramı kullanılmıştır (Kök [1]) (Şekil 2.3).

Batı'da 20. yy sonrası gelişen “modern koruma kuramı” etkileri; Türkiye’de, Cumhuriyet Dönemi mimarlık ürünlerinin tescili ile 1970’lerde başlamıştır (Kök [1]).

1974’te ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi kurulmuş olup, 2002 yılında DOCOMOMO üyesi olmuştur (Kök [1]).

Şekil 2.3 Dünyada ve Türkiye’de koruma kavramının gelişimi (Kök [1])

2.2 Endüstri Mirası

Doğan Hasol, 1979 yılında Endüstri terimini; hammaddeleri işlenmiş hâle getirmek için uygulanan iş ve bu eylemin bütünü oluşturulan uygulamaların tümü olarak tanımlamıştır (Hasol [7]). Endüstri yapıları ise, bu iş için üretilen mekanlar olarak tanımlanabilir (Kavut ve Selçuk [8]). 19. yy’da Endüstri Devrimi, buhar gücünün keşfi ve makineleşmenin hızlanmasıyla dünya genelinde birçok endüstri yapısı, sanayi üretimine bağlı mekân ihtiyacı nedeniyle inşa edilmiştir (Kavut ve Selçuk [8]).

Başlarda çağın gereksinimlere ayak uydurabilen endüstri yapılarından bazıları teknolojinin gelişmesi ve insan gücü ihtiyacının azalmasıyla birlikte ihtiyacı

karşılayamayacak duruma gelmiştir. Teknolojik gelişmeler endüstri yapılarının gelişimini doğrudan etkilemektedir. Gelişen teknoloji nedeniyle işlev kazanan endüstri yapıları, yine teknolojik gelişmeler nedeniyle işlevini yitirebilmektedir. Bu nedenle birçoğu fiziksel olarak iyi durumda olmasına rağmen zaman içerisinde âtil durumda kalmıştır.

Kentlerde meydana gelen büyüme ve gelişmeler zamanla endüstri yapılarının başka bir konuma taşınmasına, yıkılmasına ya da üretimlerinin durdurularak âtil durumda bırakılmasına neden olmuştur.

Atıl durumda kalan endüstri yapıları için koruma hareketleri, ilk olarak; 1945 yılında, İngiltere’de su kanallarının korunmasına yönelik çalışmalar yapan gönüllü kuruluşun, L.TC. Rolt öncülüğünde, endüstri yapılarının korunmasına yönelik adım atmasıyla başlamıştır. Daha sonraları Rolt, 1973 yılında kurulan Endüstriyel Arkeoloji Derneği’nin ilk başkanı olmuştur (Bayraktaroğlu [9]).

Yok olma tehdidi altında, işlevini yitiren, yıpranmış, zamanla değersiz ve kullanışsız hale gelen endüstri yapılarının tartışılması sonucu, 20. yy’ın ikinci yarısında “Endüstri Mirası” kavramı ortaya çıkmıştır (Nart [10]).

Ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel mirasın korunmasına yönelik hareketler bağlamında, bu kavram üzerine tartışılmış ve zamanla içeriği diğerlerinden farklılaşarak geliştirilmiştir.

Endüstri mirası, diğer kültürel miras tanımı ve kapsamından farklılaşarak özgün tanım ve kapsamını oluşturmuştur. Bu anlamda tanımı ve kapsamı üzerine çeşitli görüşler mevcuttur.

2003 Nizhny Tagil Endüstri Miras Tüzüğü’nde; endüstri mirasının; sanayi kültürünün tarihî, teknolojik, toplumsal, mimari veya bilimsel değer taşıyan izlerinden meydana geldiği yer almaktadır. (Nizhny Tagil Endüstri Miras Tüzüğü, 2003) (Nart [10]).

ICOMOS, ERIH ve TICCIH vb. kuruluşlar endüstri mirasının bilinirliğinin artırılması, kapsamının genişletilmesi, korunması ve değerlendirilmesi adına çalışmalar yürütmektedir (Nart [10]). ICOMOS, UNESCO’nun “kültürel miras” alanında özelleşmiş olan ortağı olarak çalışmalar yapmaktadır (Tuzocak [11]) (Şekil 2.4).

ICOMOS 2006 yılı bildirgesinde endüstri mirası, sanayi mirası tipolojilerini içeren üretim yerleri olarak açıklanmaktadır (Nart [10]).

ICOMOS'un 2013 yılı bildirgesine göre ise; terkedilmiş üretim alanları ve yerleşim bölgelerinin de endüstri mirası kapsamında değerlendirildiği söylenebilir (Nart [10]).

Tüm tanımlamalar genellenecek olursa; fabrikalar, ulaşım yapıları, kanallar, köprüler, depolar, antrepolar, lojmanlar ve peyzaj alanları vb. endüstri mirası kapsamında değerlendirilebilir (Nart [10]).

2013 ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'ne göre, bir yapı özgünlüğü ile birlikte bildirmede belirlenen değerlerden bir veya birkaç tanesini bir arada bulundurduğunda kültür varlığı olarak tanımlanabilmektedir (Tuzocak [11]).

Bahsi geçen değerler:

- Tarihsel Değer: Yapının geçmişi ve ait olduğu dönem tarihsel değeri oluşturmaktadır (Tuzocak [11]).
- İşlevsel/Kullanılabilirlik/Kullanım Değeri: Yapıların işlevleri ve bu işlevleri kullanım biçimleri işlevsel ve kullanım değerlerini oluşturmaktadır. Kullanım dönüşümüyle özgün işlevin devam ettirilmesi veya yeni bir işlev ile kullanılması bu değer kapsamındadır (Tuzocak [11]).
- Çevresel Değer: Yapı ve yapı grupları çevrelerinden bağımsız düşünülemez. Çevresiyle olan ilişkisi ve kurulan bağlantılar çevresel değeri oluşturmaktadır. Bölgesel, kentsel, ulusal ve uluslararası ölçekte önemi bu kapsamda değerlendirilmektedir (Tuzocak [11]).
- Teknik ve Teknolojik Değer: Yapıldığı dönemin teknolojisi, strüktürü ve buna bağlı olarak malzeme seçimi vb. mirasın teknolojik değerini belirlemektedir. Özellikle endüstri mirası, barındırdığı donanım ve buna bağlı olarak gelişen mimari kurgusu nedeniyle üst düzeyde teknik ve teknolojik değere sahiptir (Tuzocak [11]).
- Özgünlük Değeri: Yapıldığı dönemin mimari anlayışını yansıtan; mimari öğeler, süslemeler, malzemeler vb. orijinal halleri bozulmadan günümüze ulaşabildiğinde özgün olarak değerlendirilmektedir. Kültürel miras; tasarımlarında, malzemelerinde, yapım tekniğinde, konumunda, donanımlarında özgünlük barındırabilir (Tuzocak [11]).

- Kültürel Değer: Miras, bulunduğu bölgenin kültürel gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Tuzocak [11]).
- Belgesel Değer: Mirasın geçmiş dönemi ile ilgili bilgi veren kaynak özelliği taşımaktadır (Tuzocak [11]).
- Bütünlük Değeri: Kültür varlıklarının; kültür varlığı olduğunu kanıtlayan tüm unsurlarıyla, yapısal ve mimari anlamda bir bütün olarak var olması/süreklilik arz etmesidir (Tuzocak [11]).
- Simgesel Değer: Mirasın bulunduğu bölgede; sosyolojik, politik, duygusal vb. bağlamında anlam kazanmasıdır (Tuzocak [11]).
- Mimari/Sanatsal/Estetik Değer: Bir sanat akımını temsil etmek, dönemini yansıtan bir cephe düzenine sahip olmak, döneminin mimari üslubunu sergilemek, mimari anlamda türün tipolojik gelişimi gösteriyor olmak vb. kriterler bu değer kapsamında yer almaktadır (Tuzocak [11]).
- Enderlik/Teklik Değeri: Temsil ettiği özellikleriyle, mirasın az bulunur örneklerden biri olmasıdır. (Tuzocak [11]).
- Grup Değeri: Mimari miras unsurlarının beraber bir bütünü tanımlamasıdır (Tuzocak [11]).
- Folklorik Değer: Mimari mekanlarla; toplumsal değerler, gelenek/görenekler, inançlar ve alışkanlıkların birlikte olmasından doğan değerdir (Tuzocak [11]).

Endüstri mirası incelendiğinde bu değerlere, endüstriyel arkeoloji açısından önemi de eklenebilmektedir (Tuzocak [11]).

- Endüstriyel Arkeoloji Değeri: Endüstri tarihi açısından önemli olan yapı veya yapı gruplarının; yapım tekniği, üretim sistemleri ve teknolojik değerlerini tanımlamaktadır (Madran ve Kılınç [12]).

Tüm değerler, endüstriyel miras kapsamında, kentsel belleğin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. (1997) Neill'e göre, endüstriyel yapılar kültürel değerlerle birlikte toplumsal belleği de yansıtmaktadır (Neill [13]). Benzer şekilde (2006) Geijerstam, endüstriyel mirasın toplumsal bellek için sembol niteliğinde olduğunu söylemiştir Geijerstam [14]).

Şekil 2.4 Koruma kriterleri tablosu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

2.3 Endüstri Mirasında Kullanım Dönüşümü Değerlendirme Kriterleri

Dünyada ve ülkemizde endüstri mirasının; öncelikli olarak niteliklerinin tanımlanarak koruma altına alınması/tescillenmesi, sonrasında değerlendirilerek çeşitli fizibilite çalışmalarıyla birlikte yeniden kullanımına yönelik çeşitli öneriler

geliştirilmektedir. Bu aşamada koruma kavramı kapsamında farklı müdahale yöntemleri mevcuttur.

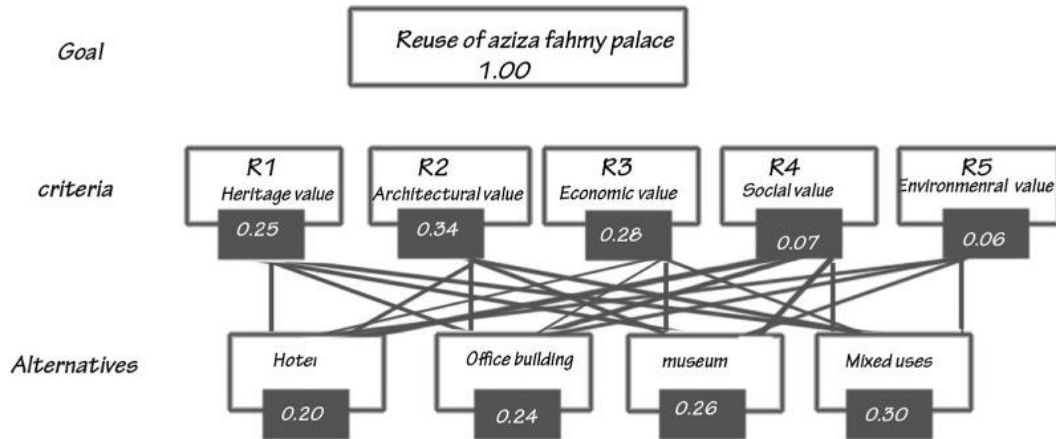
Uyarlanabilir yeniden kullanımda karar alma süreçlerini etkileyen potansiyeller literatürde farklı yaklaşımlar ile değerlendirilmiştir.

Yeniden kullanıma dair karar alma sürecini fırsatlar ve kısıtlar olarak ele alan Douglas, fırsatları; ekonomik, teknik, mekânsal, çevresel ve sosyal olarak; kısıtları ise; işlevsel, teknik, ekonomik, çevresel ve yasal olarak sınıflandırmıştır (Douglas [15]), (Bayraktaroğlu [9]).

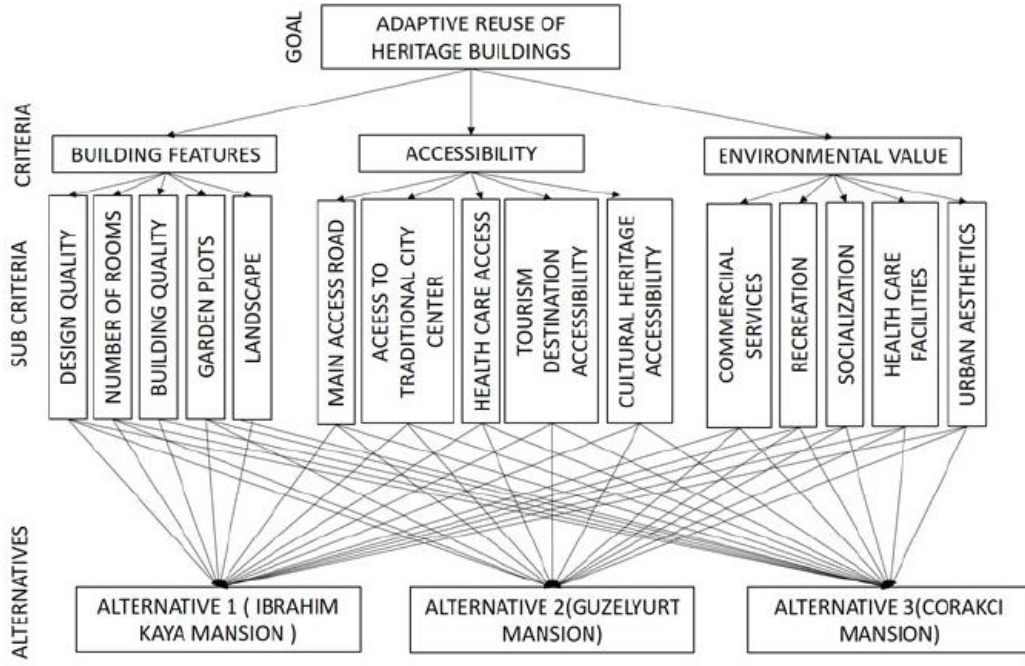
Günçe ve Mısırlısoy ise konuyu 7 başlık altında ele alarak bunları; fiziksel, ekonomik, işlevsel, çevresel, politik, sosyal ve kültürel olarak sınıflandırmıştır (Mısırlısoy ve Günçe [16]), (Bayraktaroğlu [9]).

Haroun [17]'ye göre kriterler; miras değeri, mimari değer, ekonomik değer, sosyal değer ve çevresel değer olarak ele alınmıştır (Şekil 2.5).

Balta [18] ise diğerlerinden farklı olarak ulaşılabilirlik kriterini de incelemiştir (Şekil 2.6).

Şekil 2.5 Kullanım dönüşümü kriterleri sınıflandırması (Haroun [17])

Şekil 2.6 Kullanım dönüşümü kriterleri (Balta [18])

Endüstriyel mirasta; sağlıklı müdahale yönteminin uygulanabilmesi için, yapının değerlendirme kriterleri bağlamında doğru analiz edilmesi önemlidir. Yeniden kullanım uygulamalarına dair değerlendirme kriterleri literatürde yer alan sınıflandırmalarda ortak olan 4 ana başlık altında toplanabilir ve teknik (mimari), bağlamsal/sosyal, ekonomik ve çevresel olarak sınıflandırılabilir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

— **Mimari/Teknik Değerlendirme Kriterleri:** Yapının mimari karakterinin incelenmesine yönelik yapılan değerlendirmelerdir. Mimari karakter; mekânsal, işlevsel, strüktürel ve yapı kabuğu bağlamında incelenebilir. Uygulanacak müdahale öncesi bahsi geçen analizlerin doğru yöntemlerle yapılması ve yapının mimari karakterinin analiz edilmesi önemlidir. Mimari karakteristiği oluşturan; mekân, işlev, strüktür ve yapı kabuğu gibi veriler birbirleriyle ilişkilidir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Mekânsal/hacimsel kurgu; yapının işleviyle doğrudan bağlantılıdır. Amaç; mekânın kullanım dönüşümü uygulaması sonrasında, doğru işlevle ve daha verimli şekilde kullanımının sağlanmasıdır (Büyükarıslan ve Güney [19]).

İşlevsel değerlendirme, mekânsal değerlendirme ile paralel gelişme gösterir. Estetik ilkeler yerine, işlevsel gereksinimler ön plandadır. Geçmişte, farklı mimarlar ve korumacılar tarafından, mimari yapılarda

işlevsellik tartışmalı bir konu olmuştur. Örneğin, Adolf Loos, 20. yy başlarında, modernizmin temsilcisi olarak; mimari yapıların tasarımında belirleyici olanın, estetik ilkeler/süslemeler yerine işlevsellik olduğunu savunmuştur. Tschumi (1994), “biçim kurguyu izler” yaklaşımıyla karşıt bir görüş oluşturarak mimarlığın işlevsizliğini savunmuştur (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Kültürel mirastan farklı olarak, endüstriyel mirasta işlev; diğer kriterlere nazaran ön plana çıkabilir. Bunun nedeni, amacın üretim olması ve bu bağlamda ortaya çıkan donanım ihtiyacıdır. Donanımlar; mekânsal kurgunun önemli bir parçasıdır. Zamanla gelişen teknoloji; donanımları ve dolaylı olarak mimari kurguyu etkiler. Bu nedenle, endüstriyel mirasta mimari gelişim; estetik ilkeler yerine, mirasın işlevi olan üretim ve buna bağlı gelişen mekânsal kurgu üzerinden şekillenebilir.

Strüktürel değerlendirme kriterleri, işleve bağlı gelişim göstermektedir. Endüstri yapılarında üretimin niteliğine bağlı olarak geniş açıklık gerektiren hacimlere ihtiyaç duyulabilir. Strüktürel analize bağlı olarak güçlendirme vb. uygulamalar yapılabileceği gibi yapıya yapılacak yeni eklerin strüktür ile kurduğu ilişki üzerinde durulması gereken bir konudur (Büyükarıslan ve Güney [19]). Geriye dönüşebilirlik, yeniden işlevlendirmede uluslararası bir kuraldır. Bu nedenle mevcut strüktüre zarar vermemek amacıyla, mevcut strüktürden bağımsız bir strüktür ile yapıya müdahale edilmesi gerekebilir. Bu durum, mirasın; ileride mevcut durumuna geri döndürülebilmesi adına önemlidir (Kuban [20]).

Kabuk; endüstriyel mirasta, kültürel farklılaşma, “neredelik bilgisi” ve zamanın katmanlarının bir göstergesidir. Kabukta meydana gelen değişimler; yapının kimliği ve kentle/toplumla olan ilişkisini doğrudan etkiler. Yeniden işlevlendirmede; kabuğa yönelik yapılan uygulamalar üç grupta incelenebilir. Bunlar: Kabuğa eklenme, kabuğun sabit bırakılması ve kabuğun modifiye olmasıdır (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Kabuk; cephe, çatı iç mekan ve kütle olarak sınıflandırılabilir.

- **Bağlamsal/Sosyal Değerlendirme Kriterleri:** Bağlamsal kriterler; yapı-yer ilişkisi, mimari kimlik, sosyo-kültürel önem ve mirasın kamusal bellekteki yeri nedeniyle önemlidir. Bu kriter; Alois Riegl’in anıt değerleri

bağlamında, endüstriyel yapının miras olarak nitelendirilmesi konusunda önemli bir kriter olarak değerlendirilebilir.

Yapı-yer ilişkisi; dönemin yaşam biçimini yansıtır ve kentle olan soyut ve somut ilişkileri gösterir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Mimari ve kültürel kimlik; dönemin teknolojisi, donanımları ve mimari anlayışı haricinde sosyal, kültürel ve toplumsal değerleri hakkında da bilgi verebilir. Bu nedenledir ki; yeniden kullanım uygulamalarında, toplumsal, sosyal ve kültürel değerlerin korunumu/dönüşümü; diğer kriterler arasında hafıza bağlamında önemlidir. Bu durum; kültürün devamlılığı sürecinde önemli olabilmektedir. Bu bağlamda, endüstriyel yapılar; toplumsal, sosyal, kültürel, kamusal hafızanın oluşumuna katkıda bulunur ve toplumlar için sosyo-kültürel öneme sahip, ortak bir bellek niteliğindedir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Mirasın kimliği üzerinden bir okuma yapıldığında, soyut öğelerin varlığı kadar somut öğeler de önemlidir. Endüstriyel miras, mimari (teknik) değerler üzerinden incelendiğinde, farklı dönem katmanlarını; malzeme seçimi, strüktür, kabuk, somut mimari mekanlar üzerinden zamanın gerçek tanığı olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama, endüstriyel mirasın; mimari kimliğini somut öğeler üzerinden oluşturur. Somut öğeler kentle kurulan ilişkiler kapsamında da değerlendirilebilir. Endüstriyel alanlar/yapılar, kentin gelişimine ve ekonomisine sağladıkları katkı ve kentsel alandaki konumları nedeniyle kamusal bellekte bir sembol niteliğindedir. Kent içerisindeki konumları, sanayileşme sürecinde; kent merkezlerinden uzakta iken, nüfusun artması ve kent merkezi sınırlarının genişlemesiyle kent merkezinde yer almaya başlamıştır. Bu durum mirasın kamusal bellekteki konumunu etkilemiştir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Çalışma kapsamında detaylı açıklanan “Riegl’in Anıt Değerleri” mirasın bağlamsal değerlendirme kriterleri oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Anımsatma değerleri, miras üzerindeki yıpranmışlıklar ve izler üzerinden, bellekteki konumunu oluştururken; güncel değerler, yeniden kullanım önerileri için referans niteliğindedir.

- **Ekonomik Değerlendirme Kriterleri:** Kullanım dönüşümü ile yeniden kullanılan miras kimliğinin; tarihsel, sosyal, kültürel, toplumsal anlamda

gelecek kuşaklara aktarılmasının yanısıra ekonomik getirileri de mevcuttur (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Endüstriyel yapılar, yapı tipolojileri ve içerisinde yer alan donanımları nedeniyle fiziksel olarak büyük hacimler kaplayan uzun ömürlü yapılardır. Bu nedenle yapı/gayrimenkul değeri (kapalı ve açık alanlar) diğer yapı tiplerine nazaran yüksektir. (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Eskiyeen teknolojileri ve kentsel büyüme sonucu kent merkezlerinde kalan atıl yapılar kültürel amaçlar ve/veya ticari amaçlar için işlevlendirilebilirler. Bu anlamda ekonomik olarak bulundukları bölgeye katkı sağlamakla birlikte istihdam oluşturabilirler (Büyükarıslan ve Güney [19]).

— **Çevresel Değerlendirme Kriterleri:** Yeniden kullanımda sürdürülebilirlik bağlamında, mevcut yapı stokunun korunumu/kullanımı ve yapı özelinde; yapı kabuğu, malzeme, strüktür vb. mimari öğelerin korunması ekolojik anlamda doğal çevreye verilen zararı/karbon ayak izini azaltabilir. Yeniden kullanımın; malzeme tüketimini azaltabileceği gibi yıkım/yeniden yapım uygulamalarına oranla daha az enerji gerektireceği düşünülebilir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Bazı yeniden kullanım uygulamalarında, enerjinin depolanması ve dönüştürülmesi konusu da ön plana çıkmaktadır. Bu durum yapının kendi kendine yetebilmesi açısından, kendisinin ve çevresinin ekonomik olarak kalkınmasına katkıda bulunabilir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Enerjinin korunumu ve düşük kullanımı, daha az kaynak kullanımı, az atık üretimi, ekosistemin hava/su dengesinin korunması konuların yanısıra, mirasın bulunduğu çevrede olumlu görsel etki oluşturması da bu kapsam içerisinde değerlendirilebilir (Büyükarıslan ve Güney [19]).

Mirasın bulunduğu konum; yapı-yer ilişkisinin hafızadaki kimliğe katkısı bağlamında soyut olarak bağlamsal değerlendirme kriterlerini meydana getirirken; mirasa ulaşılabilirlik, bilinirlik ve bulunduğu çevreyle kurulan somut ilişkiler çevresel değerlendirme kriterleri kapsamında değerlendirilebilir.

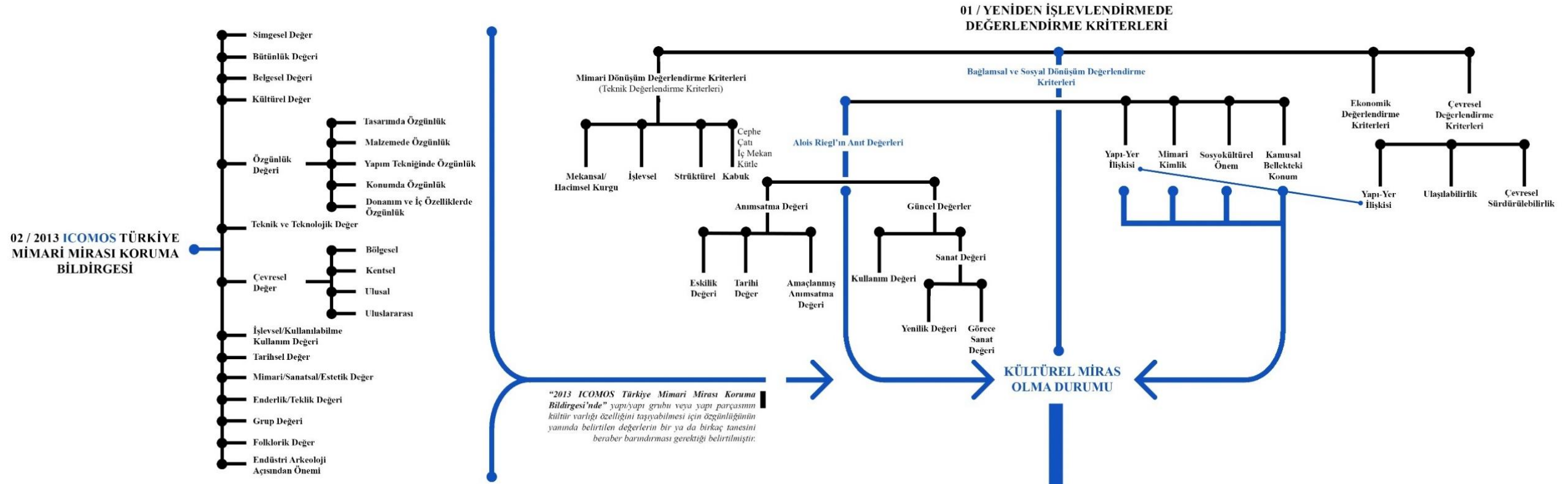
Miras; mimari/kültürel kimliği, bellekteki/kentsel çevredeki konumu vb. nedeniyle kendine özgü değerler taşımaktadır. Bu nedenle, değerlendirme kriterleri; her yapı özelinde incelenmelidir. Farklı değerlere sahip endüstriyel mirasın yeniden kullanımlarına yönelik farklı müdahale yöntemleri mevcuttur.

Endüstri mirasının korunmasına yönelik müdahale uygulamalarını Höhmann, 4 bölümde incelemiştir (Höhmann [21]) (Şekil 2.7).

- Müdahale etmeden ya da çok az müdahale ile koruma yöntemi,
- Az miktarda değişim ile eski işlevine yakın işlevler ile yeniden kullanım yöntemi (yapılan fizibilite çalışmaları sonrası işlevini kaybetmemiş ve hala canlı tutabilen miras için yapılması uygun olabilecektir)
- Yapının kullanım dönüşümü sonrasında müzeye dönüştürülmesi yöntemi (teknik donanımını kısmen ya da çoğunluklu olarak koruyabilmiş, geçirdiği dönemleri teknik, teknolojik, mimari vb. açılardan yansıtabilen ve onlara dair izler barındıran yapılar için bu dönüşüm daha uygun olabilecektir)
- Yeniden işlevlendirilerek kullanıma uygun hale getirilmesi yöntemi (bahsi geçen koruma ve dönüştürme yönteminde amaç; yapıyı kullanır kılarak ömrünü uzatmak ve yapıyı korumaktır) (Köksal [22]).

Sonuç olarak, koruma kapsamına alınmış olan kültürel miras; sistematik olarak değerlendirilerek uygun koruma yaklaşımı belirlenebilir ve uygun müdahale yöntemi tartışılabilir.

. DEĞERLENDİRME - 01

. MÜDAHALE - 02

Şekil 2.7 Endüstri mirasında koruma ve yeniden işlevlendirme şablonu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

3

ENDÜSTRİ MİRASINDA KORUMA YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde; porselen/çini üreten endüstri mirası niteliğindeki fabrikalar, Sanayi Devrimi'nin porselencilığe etkileri incelenmiş ve “porselen ürün” tanımı yapılarak üretim süreçleri açıklanmıştır. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın “İmparatorluk Porselen Fabrikası” olarak uzun yıllar üretim yapması ve kuruluş amacının bu olması nedeniyle; benzerlik göstermesi açısından “İmparatorluk ve Öncü Porselen Fabrikaları” da bu bölüm kapsamında ele alınmıştır.

3.1 Endüstri Mirası Olarak Porselen Üretimi

ICOMOS'un, 28 Kasım 2011'de yapılan 17. Genel Kurulu'nda kabul edilen tanımlamaya göre: Endüstri mirası sadece yapıları, alanları ve peyzajları değil, aynı zamanda bu unsurlara ait makineler, geçmiş veya mevcut sanayi süreçleri, ham maddelerin çıkarılması ve işlenmesi, enerji ve mekanik altyapılar hakkında bilgi sağlayan nesneler ve belgeler gibi soyut veya somut varlıkları içeren kavram olarak tanımlanmıştır (ICOMOS [23]).

Endüstri bölgeleri, sadece mühendislik, mimarlık ve kent planlamasıyla ilişkili somut mirası değil, aynı zamanda anılar ve yaşanmışlıkları da içermektedir (ICOMOS [23]).

Bu anlamda; Osmanlı Devleti'nde Sanayi Devrimi'nin etkisiyle, çoğunlukla İstanbul ve çevresinde birçok fabrika inşa edilmiştir. Bu fabrikalardan bazıları taşıdıkları anı, tarihi, mimari vb. değerlerinden dolayı kültürel miras kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Bugün sadece 43 tanesi ayakta olan, ancak 19. yüzyılda sayısı 256 olarak belirlenen endüstri yapıları; mimari/teknik, bağlamsal ve diğer kriterler açısından koruma altına almak için beklemektedir (Köksal ve Ahunbay [24]) (Şekil 3.1).

Endüstri tesisinin adı	Kuruluş yılı	Konumu	Tescil durumu	Kullanım durumu/mevcut durum	Koruma/yeniden kullanım için öneriler
Tophane-i Âmire	18.yüzyıl	Tophane	Yasal koruma altındadır.	Sergi alanı olarak yeniden işlevlendirilmiştir.	Düzenli bakım ve onarım sürdürülmelidir.
Lengerhane	18.yüzyıl	Hasköy	Yasal koruma altındadır.	Endüstri müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir.	Düzenli bakım ve onarım sürdürülmelidir.
Darphane-i Âmire	18. yüzyıl sonu	Sultanahmet	Yasal koruma altındadır.	Sürekli sergi alanı olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Sergi olarak kullanımı öncesinde acil önlemler alınmıştır.	Gerekli kaynak bulunarak restore edilmeli, düzenli bakım ve onarım yapılmalıdır.
Makine-Demir Fb.	1845	Zeytinburnu	Yasal koruma altındadır.	İşlevini sürdürmektedir. İyi durumdadır.	Korunması gerekli yapılar ve donanım için maddi-teknik destek sağlanmalıdır.
Şirket-i Hayriye Tersanesi	1861	Hasköy	Yasal koruma altındadır.	Endüstri müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir.	Düzenli bakım ve onarım sürdürülmelidir.
Nalbanthane	1841	Üsküdar	Henüz tescil edilmemiştir.	Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından mescit olarak kullanılmaktadır. İyi durumdadır.	Askeriye tarafından düzenli bakım ve onarımı yapılmaktadır.
Haydarpaşa Garı'nın Atölyeleri	20.yüzyılın başı	Haydarpaşa	Henüz tescil edilmemiştir.	İşlevlerini sürdürmektedir. İyi durumdadır.	Düzenli bakım ve onarım sürdürülmelidir.
Şahbaz Ağıya Tuğla Fabrikası	1882	Sütlüce	Henüz tescil edilmemiştir.	Büyük bir kısmı yıkılmıştır. Kalan kısım kötü durumdadır.	Korunmalı ve tanıtımı sağlanmalıdır.
Çini Fabrika-i Hümayunu	1893-1894	Yıldız	Yasal koruma altındadır.	İşlevini sürdürmektedir. İyi durumdadır.	İşlevi süren fabrikanın donanımı tamamen yenilenmiştir. Ancak eski donanım in-situ korunmaktadır.

Şekil 3.1 İstanbul'da inşa edilen ve günümüze ulaşan endüstri tesisleri (Müller-Wiener [25], Ökçün [26])

Tarihi fabrikaların verimli işletilememeleri, teknolojik olarak yetersiz kalmaları, kenti kirletmeleri gibi çeşitli nedenlerle kapatılmaları veya işlevini yitirmeleri tüm dünyada karşılaşılan bir durumdur (Föhl [27]).

Endüstriyel mirasın, taşıdığı belge değeri, kimlik değeri, mimari değeri, işlevsel ve ekonomik değerleri, süreklilik değeri, özgünlük değeri, anı değeri gözetilerek/değerlendirilerek korunması sağlanmalıdır. Endüstri mirasının korunması salt mimari karakter ve özelliklerinin değil; çevresinin, peyzajının, yapılar bütününe, eski ve mevcut donanımlarının, teknik altyapılarının, sosyal/kültürel değerlerinin de korunmasıdır. Bu anlamda üretiminin yanı sıra sanat ve zanaat açısından da önemli değerlere sahip porselen ürünler endüstri mirası kapsamında dünya genelinde çeşitli fabrikalarda yıllar boyunca üretilmiştir. Üretildiği ülkeler arasında prestij göstergesi haline gelmiştir. Savaşlar ve krizler nedeniyle birçoğunun üretimini durdurmak zorunda kalmasına karşın tez kapsamında incelenen Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile birlikte diğer imparatorluk porselen fabrikaları üretimlerine halen devam edebilmektedir.

Porselen fabrikalarının korunması kapsamında; yapının mimari kimliği, fiziksel mimari özellikleri, içerisinde bulunduğu çevresi, teknik altyapısı, çeşitli etütler yapılarak strüktürel özellikleri, eski ve mevcut donanımları, ürünlerin üretim süreçleri, geçmişte ve günümüzde üretilmiş ürünler, porselen ürün kalıpları, dönemin teknolojilerini gösteren aletler ve makineleri, görevlendirme ve işçi/yönetici şemaları vb. yer almalıdır. Bahsi geçen değerler, gelecek kuşaklara anı

değeri kapsamında aktarılmalıdır ki porselen ve çini fabrikaları endüstriyel mirasın önemli bir parçasıdır.

Uzun süre prestij göstergesi olarak üretimini sürdüren dünya üzerindeki çini ve porselen fabrikaları zamanla seri üretime geçerek ticari bir kimlik kazanmıştır. Ancak Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, çağdaşlarından farklı olarak sadece ticari amaçlı üretim yapmamış, Anadolu'nun kendine özgü çini ve porselen ürün kimliğini yaşatmaya uzun yıllar boyunca devam etmiştir. Bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, barındırdığı değerler ve Yıldız Sarayı Kompleksi'nin bir parçası olması nedeniyle UNESCO kültür mirası geçici listesinde yer almaktadır (Şekil 3.2).

Geçici Liste

Son Revizyon: 15/04/2021

Late Antique and Medieval Churches and Monasteries of Midyat and Surrounding Area (Tur Abdin)	15/04/2021	C	İznik	15/04/2014	C
Historic Town of Kemaliye	15/04/2021	CN	Zeynel Abidin Mosque Complex and Mor Yakup (Saint Jacob) Church	15/04/2014	C
Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea	14/04/2020	C	Tomb of Ahi Evran	15/04/2014	C
Yıldız Palace Complex	13/04/2015	C	Vespasianus Titus Tunnel	15/04/2014	C
Karatepe-Aslantaş Archaeological Site	14/04/2020	C	Archaeological Site of Kültepe-Kanesh	15/04/2014	C
The Historical Port City of İzmir	14/04/2020	C	Ancient City of Kaunos	15/04/2014	C
Zerzevan Castle and Mithraeum	14/04/2020	C	Anatolian Seljuks Madrasahs	15/04/2014	C
Koramaz Valley	14/04/2020	C	Ancient City of Korykos	15/04/2014	C
Nature Park of Ballica Cave	12/04/2019	N	Ancient City of Anazarbos	15/04/2014	C
Early Period of Anatolian Turkish Heritage: Niksar, The Capital of Danishmend Dynasty	02/05/2018	C	Çanakkale (Dardanelles) and Gelibolu (Gallipoli) Battles Zones in the First World War	15/04/2014	C
The Underground Water Structures	02/05/2018	C	Eflatun Pinar: The Hittite Spring Sanctuary	15/04/2014	C
			Archaeological site of Laodikeia	15/04/2013	C

Şekil 3.2 UNESCO geçici listesinde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası (UNESCO [28])

Yıldız Porselen Fabrikası'nın yanısıra; Sevres Porselen Fabrikası, Vincennes Porselen Fabrikası, Arabia Porselen Fabrikası, Meissen Porselen Fabrikası, Wedgwood Porselen Fabrikası, Viyana Porselen Fabrikası da porselen ürün tasarımı ve üretiminde öncü imparatorluk porselen fabrikalarıdır.

Yıldız Porselen Fabrikası'nın kuruluşu sürecinde örnek alınan Sevres Porselen Fabrikası ve devamında çeşitli ülkeler tarafından inşa edilmiş olan diğer öncü fabrikaların yeniden işlevlendirme projeleri; çalışma kapsamında detaylı olarak ele alınmıştır. Bahsi geçen fabrikalar kronolojik süreçte; mimari, (mekânsal, teknik

donanım, yapısal strüktür vb.) bağlamsal, ekonomik ve çevresel kriterler açısından birbirini etkilemiştir.

3.2 Porselencilik

Porselencilik; çini üretimi, seramik üretimi ve porselen üretimi gibi topraktan imal edilen ürünlerin üretim sektörünün genel adlandırılmasıdır (Kadioğlu [29]). Porselen ile seramik ürünler benzer özellik barındırsa da aralarında bazı önemli farklar vardır. Bunlar; porselen hamurunun daha sıkı olması ve su geçirmemesi, seramiğe göre daha dayanıklı olması, pişirim sıcaklıklarının farklı olması, porselenin ışığı geçirmesi ancak seramiğin mat bir yapıya sahip olması olarak sıralanabilir (Kadioğlu [29]).

Porselen ile çini arasındaki fark ise; porselenlerde görülen şeffaflık, beyazlık, sağlam sır tabakası yapısı gibi özelliklerdir (Kadioğlu [29]).

Kronolojik olarak en eski üretilen ürünlerin cinsi seramiktir. Daha sonraları teknolojik gelişmelerle birlikte toprak ürünler porselen, çini vb. çeşitlere ayrılmıştır. Porselencilik diğer ürünlere paralel olarak gelişmiş olup ortak teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir (Kadioğlu [29]).

Porselen; pekişmiş, sert, saydam ve beyaz olma özellikleriyle bilinen yüksek pişirim sıcaklığına sahip seramik çamurlarından meydana gelen, teknik veya sanatsal amaçlı kullanılabilen bir seramik malzemedir. Kaolin, kvartz ve feldspat porselenin hammaddelerini oluşturmaktadır. Bu nedenle porselen fabrikalarında, bahsi geçen hammaddelere yönelik ve yeterli sayıda hammadde depoları bulunmaktadır (Kadioğlu [29]).

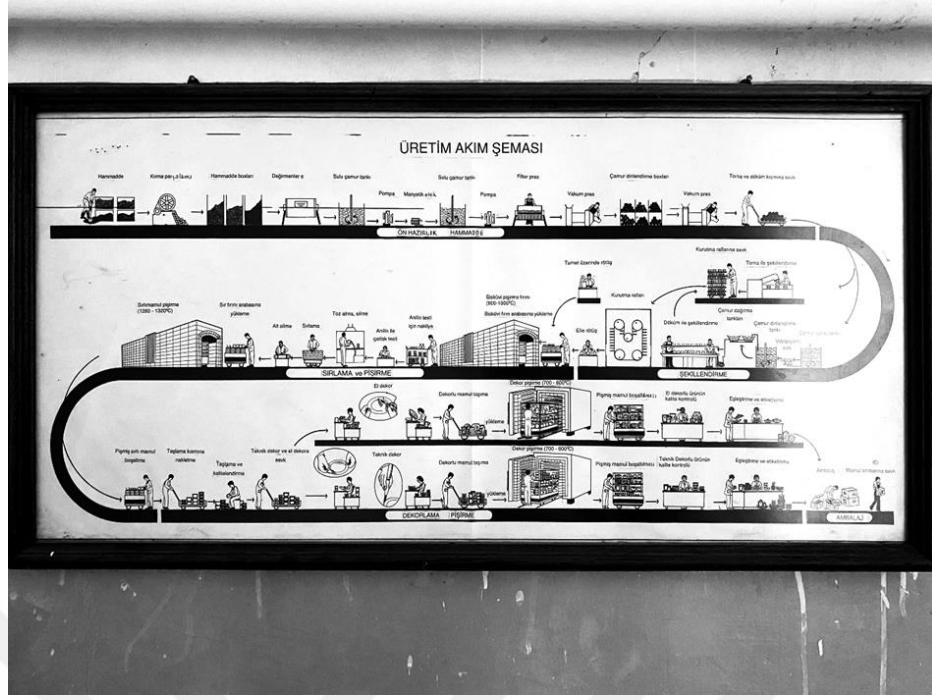
Porselenler kullanımlarına göre; sofraya, sağlık gereçleri, kimyasal, teknik ve elektrik porselenleri olarak sınıflandırılmakla birlikte tüm porselen ürünlerde kuvars, feldspat ve kaolen hammaddeleri ortak olarak bulunmaktadır. Pişirim sıcaklıklarına göre ise; yumuşak ve sert porselenler olarak sınıflandırılmaktadır (Kadioğlu [29]).

3.3 Porselen Üretim Süreci

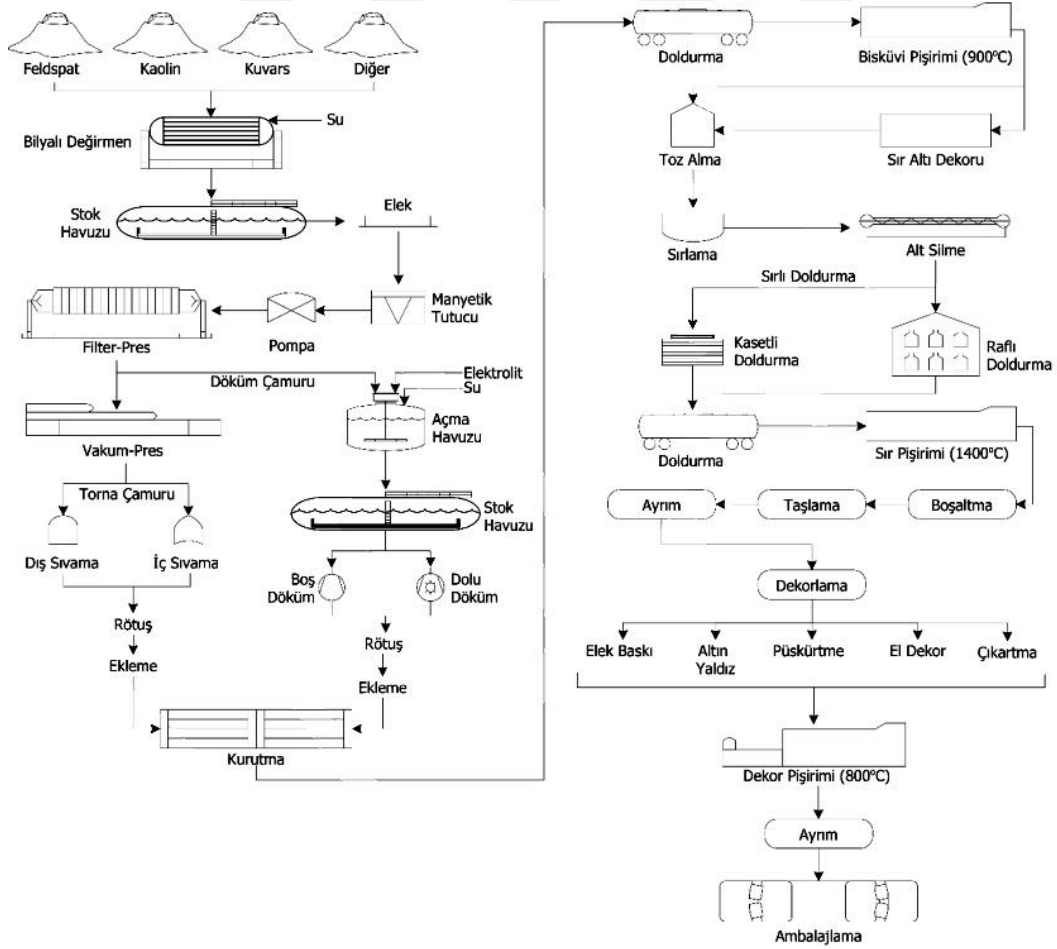
Porselen ürünlerin üretim süreci çoğunlukla, porselen hammaddelerinin değirmenlerde karıştırılması ile başlamaktadır. Değirmenlerde kuru halde

karıştırılan hammaddeler, içerisine su eklenerek stok havuzlarında tekrardan karıştırılır. Elde edilen karışım, çeşitli elekler ve manyetik tutuculardan geçirildikten sonra, tornada şekil verilebilmesi amacıyla vakumpres ve filterpres makinelerine gönderilir. Preslerden çıkan porselen hamuru, hamura şekil vermek amacıyla torna bölümüne getirilir. Osmanlıda kullanılan torna makineleri, ayak yardımıyla çalışırken günümüzde kullanılan torna makineleri elektrik ile çalışmaktadır. Porselen hamurunun şekillendirilmesi işlemi, torna yerine kalıplar ile de olabilmektedir. Bu süreçte, torna yerine kalıplarda şekillendirilecek olan döküm çamurları stok havuzlarında depolanmaktadır. Porselen hamuruna şekli verildikten sonra; torna ve rötuş atölyesinde son şekilleri verilmek üzere rötuşları yapılan porselen hamuru, kurutma odasında kurumaya bırakılır. Ürünler kurutulduktan sonra 900 °C’de fırınlanır, bu fırınlama bisküvi pişirimi olarak isimlendirilmektedir. Fırından çıkarıldıktan sonra sırlanan ürünler tekrardan fırına verilerek 1400 °C’de pişirimleri gerçekleştirilir. Bu pişirme sırlı pişirme olarak isimlendirilir. Elde edilmek istenen ürüne göre, sırlama öncesinde veya sonrasında dekorlama işlemi gerçekleştirilir. Dekorlama işlemi sonrasında; dekor fırınlarında, 800 °C’de son fırınlama işlemi yapılan ürünlerin son aşaması tamamlanmış olur ve ambalajlanarak ilgili yerlere ulaştırılır (Kadioğlu [29]) (Şekil 3.3).

Birçok porselen fabrikasında üretim aşamaları bu şekilde gerçekleşirken, bazı fabrikalarda çeşitli aşamalarda değişiklikler gözlemlenebilmektedir (Kadioğlu [29]) (Şekil 3.4).

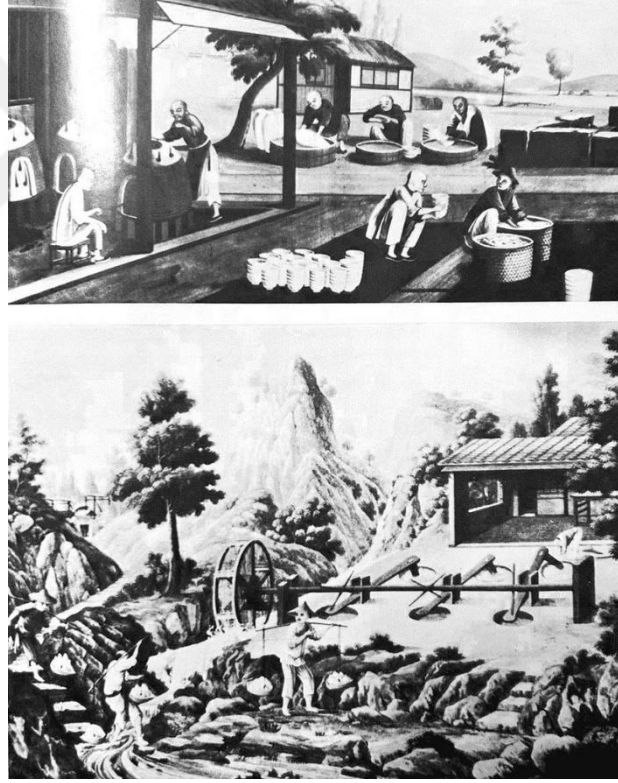
Şekil 3.3 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası girişinde bulunan üretim süreci (yazar tarafından çekilmiştir)

Şekil 3.4 Genel porselen ürün üretim süreci şeması [30]

3.4 Dünyada Porselen Üretimi ve Sanayi Devrimi

Porselen üretiminin ilk olarak Çin'de başladığı düşünülmekte ancak bu konuda kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Marco Polo'nun Çin'den getirdiği porselenlerin Avrupa'ya ilk ulaşan porselenler olduğu düşünülmektedir (Küçükerman [31]). 1295 yılında Marco Polo'nun Çin'den getirdiği yüksek kaliteli porselen örnekleri, Avrupa'da porselencilik alanında önem kazanmıştır. Bu dönemde, Çin imparatorlarının desteklediği porselen sanatı ve üretimi Batı dünyasında büyük ilgi görmeye başlamıştır (Küçükerman [31]). İlginin artması ile Çin İmparatorluğu, üretim yöntemi gizli tutulan porseleni Avrupa sınırları içerisinde üretme planları yapmaya başlamıştır. Böylece Avrupa'da porselenin önce ticareti sonrasında üretimi yapılmaya başlanmış ve Çinli porselen ustaları tüm dünyada değer kazanmaya devam etmiştir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Çin'de porselen üretim yöntemleri ve teknolojileri (Küçükerman [31])

15.yüzyılda Çin'de üretilen doğu porselenleri, Avrupa'da ilgi görmeye başlamış ve prensler tarafından önemli parçalar olarak kabul edilmiştir. Çin porselenleri, incelikleri ve şeffaf yapılarıyla bilinmektedir. İtalyan tüccarlar aracılığıyla Anadolu, Mısır, Suriye gibi bölgelere ve Avrupa'ya yayılmıştır. Bu sayede

porcelencilik Akdeniz sınırları içerisinde de tanınır hale gelmiştir (Küçükerman [31]).

Avrupa’da konunun araştırılmaya başlanması ve Akdeniz’de tanınırlığının artması ile, Venedikli cam ustaları benzer hammaddeler kullanılmasından dolayı porcelene benzer camlar üretmek için uzun süre çalışmalar yapmıştır. Bu araştırma ve çalışmalar sonucunda Floransa’da ilk porcelen üretimi başlanmıştır (Küçükerman [31]). Diğer yandan Çin’de yüksek kalitede üretilen ve Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada ilgi uyandıran porcelenler, 1600’lü yıllarda deniz yoluyla dağıtılmaya devam etmektedir (Küçükerman [31]).

Porcelen ticaretinin gelişmesi ve üretiminin tüm dünya genelinde artması ile; Avrupa’da, “Çin porcelenleri dolabı” ve “Çin odaları” saraylarda yer almaya başlamıştır. Sonuçta; Avrupa porcelen sanayii 18. yüzyılda hızla gelişim göstermiş ve porcelen ticaretiyle birlikte ürünler tüm dünyadaki kentlere yayılmaya başlamıştır. Bu durumun en önemli nedeni; üretimin bir saygınlık meselesi haline gelmesiyle, ülke yöneticilerinin porcelen üretimine destek vermesidir. Böylece Avrupa kentlerinde porcelen fabrikaları açılmaya başlamış ve porcelen ticareti artmıştır. Söz konusu fabrikalara nitelikli işçi ve sanatçı yetiştirecek okullar kurulmaya başlanmıştır (Küçükerman [31]).

Önceleri Çin’de üretilen porcelenlerin kalitesine ulaşmakta zorluklar yaşayan Avrupa’daki üretim tesisleri, zamanla porcelencilik üzerinde kendi kimliğini oluşturabilmiş ve Avrupa’da başlayan Sanayi Devrimi’nin etkisiyle seri üretime geçilmiştir.

Avrupa ülkelerinde ve Anadolu’da sarayların prestij göstergesi haline gelen porcelencilikte, diğer ülkelere farklı olarak İngiltere’de salt ticari amaçlarla üretim yapılmaya başlamıştır. İngiltere’de üretilen porcelenin diğer ülkelere ulaştırılabilmesi için ulaşım yolları geliştirilmiş ve tanınırlığının artması için sergiler düzenlenmiştir. Bu nedenle İngiliz porcelen endüstrisi, Kıta Avrupası ülkelerinin porcelen endüstrilerinden farklı değerlendirilebilir (Küçükerman [31]).

Sanayi Devrimi 18. yüzyılda İngiltere’de başlamış olup, Avrupa ve Amerika’ya yayılmıştır. Devrimle beraber üretim yöntemleri değişmiş/gelişmiş ve bu durum kentlerde işçi ihtiyacını doğurmuş ve kırdan kente göç artmıştır. Kentlerdeki nüfus

artışı yapılaşmayı tetiklemiş ve günümüz modern kentleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Şahin [32]).

“Endüstri” terimini Türk Dil Kurumu; *“Hammaddeleri, yapılmış madde durumuna getirmek için gerçekleştirilen üretim ve bu üretimde kullanılan araçların tümü”* olarak tanımlamaktadır. Çalışma kapsamında endüstri ile sanayi eş anlamlı terimler olarak kullanılmaktadır.

Tekstil üretimindeki önemli değişiklikleri takiben, ulaşım alanındaki gelişmeler gelmiş, ardından diğer endüstri sektörleri de endüstri devriminin getirdiği yeniliklerle dönüşüm sürecine katılmışlardır. Kısa bir süre içinde hemen hemen tüm endüstri kolları, buhar gücüyle çalışan makinelerle donatılmış fabrika sistemleri içeren üretime geçmişlerdir (Şahin [32]).

Porselen sanayisi de benzer bir süreçten geçerek uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür.

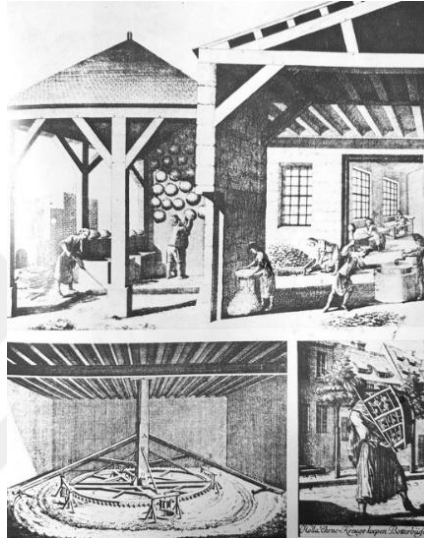
Porselen ve seramik endüstrisi seri üretim ve serbest (sanatsal) üretimi kapsamaktadır. Serbest üretim çoğunlukla atölye ölçeğindeki üretim tesislerinde gerçekleştirilirken seri/kitlese üretim fabrikalarda gerçekleştirilmektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak fabrikalara torna, fırın vb. donanımlar eklenmeye başlamış, bu durum sayesinde ürünlerin sayı ve kalitesinde artış meydana gelmiştir.

Seramik endüstrisi, uzun bir süre boyunca sanatsal bir anlayışla üretimini sürdürmüş olup büyük üretim firmaları bile İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar bir tür atölye olarak üretimlerine devam etmiştir. Seramikteki ilk endüstriyel rönesans, tünel fırının icadı ile başlamıştır. Şekillendirme alanında ise, el tornalarının yerini otomatik tornaların alması, sektördeki ilk önemli değişimleri meydana getirmiştir (Kura [33]).

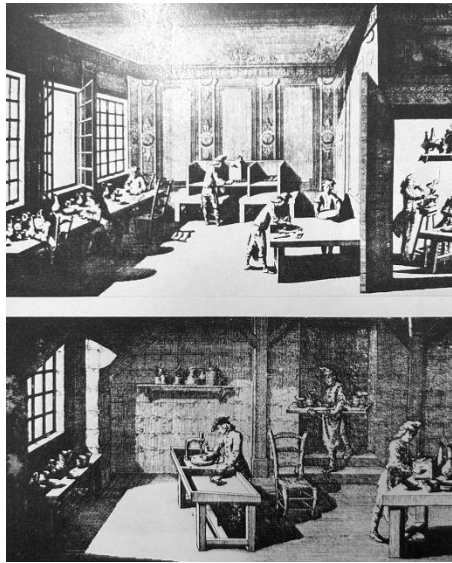
19. Yüzyıl’da porselen üretimi bir ağır sanayi haline gelmiştir, bu nedenle dönemin sanayi üretim süreçlerinde kontrolün sağlanabilmesi ve yüksek kalitede porselen ürünlerin üretilmesi amacıyla büyük uğraşlar verilmeye devam edilmiştir (Küçükerman [31]). Ülke yöneticilerinin ve burjuvazinin bir prestij unsuru haline dönüşen porselen, dönemin en önemli diplomatik hediyelerinden biri olarak görülmeye başlanmıştır. Gündelik kullanım için seri üretilen ürünlerin dışında

porselenin bu özelliği ÷lkeler arası kaliteli porselen üretimi rekabetini tetikleyen en önemli unsurdur (Küçükerman [31]).

Sanayi devriminin etkisi ve doğu porselenlerinin üretim sırlarının çözümlmesiyle Avrupa’da çok sayıda fabrika kurulmuştur. Viyana, Berlin, Nymphenburg, Sèvres gibi şehirler ve İtalya, Rusya, Hollanda, Danimarka, Polonya ve İngiltere gibi ÷lkelerde kurulan fabrikalar ile ÷lkeler kendi özgün porselen stillerini oluşturmaya başlamış ve uzun yıllar boyunca “İmparatorluk Porselen Fabrikaları” ile üretime devam etmişlerdir (Küçükerman [31]) (Şekil 3.6, 7).

Şekil 3.6 1700’lü yıllarda Avrupa’da porselencilik ve satış mekanları (Küçükerman [31])

Şekil 3.7 1700’lü yıllarda Avrupa’da porselen üretim yöntemleri (Küçükerman [31])

Avrupa’da porselencilik kronolojik olarak şu şekilde gelişmiştir (Harita 3.1):

- Kimyager Johann Friedrich Böttger, Dresden’de “Meissen Porselenleri” adı altında Meissen Porselen Fabrikası’nda 1710 yılında seri üretime başlamıştır.
- 1718 yılında Viyana’da ve Berlin’de porselen fabrikaları kurulmuştur. Avrupa’nın ünlü Sevres Porselenleri; 1738 yılında Vincennes’de üretilmiştir.
- Meissen porselenlerinden etkilenererek İtalya’da 1740 yılında ilk porselen fabrikası kurulmuştur.
- 1745 sonrasında Rus porselenciliğı gelişmeye başlayarak dünyaya adını duyurmaya başlamıştır.
- 1747 yılında Nymphenburg’daki atölye üretimi bir fabrika çatısı altında toplanarak seri üretime geçilmiştir.
- 1755 yılında Danimarka’da porselen üretimi başlamıştır.
- 1763 yılından itibaren Polonya’da porselen fabrikaları kurulmaya başlayarak porselen endüstrisi oluşmaya başlamıştır (Küçükerman [31]).
- İngiltere ise kıta Avrupa’sından farklı olarak 1700’den sonra porselen üretimini arttırarak İngiliz porselenini İtalya, Portekiz, İspanya, Amerika ve Hindistan gibi ülkelere ithal etmeye başlamıştır (Küçükerman [31]).
- Önemli porselen fabrikalarında olan Wedgwood Porselen Fabrikası 1759’da İngiltere’de kurulmuş ve ilerleyen yıllarda porselen üretimi devam etmiştir (Küçükerman [31]).

Harita 3.1 Avrupa’da porselen üretimiyle ön plana çıkan şehirler (Küçükerman [31])

Pişmiş toprak sanatı ve geleneği Anadolu’da özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapılarında sıkça kullanılmıştır. Porselen ve çini sanatı da benzer gelişme göstererek geleneksel bir sanata dönüşerek kendi özgün kimliğine kavuşmuştur (Serin [34]).

Avrupa’da gelişen porselen sanayii ve Anadolu’ya ithalatı ile porselen ve çini büyük/önemli yapıların vazgeçilmez süsleme öğelerini oluşturmuştur. Maddi yetersizlikler nedeniyle, ithalat yerine Anadolu’da çeşitli üretim yolları aranmaya başlanmıştır. Osmanlı devletinin kurulmasıyla Bursa başta olmak üzere Edirne, porselen ve çini üretiminde ilk ve en önemli merkezler iken İstanbul’un fethi ve

sarayın taşınmasıyla İstanbul, porselen ve çini üretimi açısından önem kazanmaya başlamıştır. Osmanlı'da çinicilik ve porselen üretimi uzun süre usta-çırak ilişkisi ile yeni nesillere aktararak devam eden bir sanat/zanaat olarak süre gelmiştir. İznik seramik ve çini atölyeleri de bu üretimin en önemli temsilcileri olmuştur (Serin [34]).

Çin porselenlerine karşı olan ilginin Anadolu'ya da etki etmesiyle İznik'teki atölyelerde üretilen ürünler “Çini” olarak isimlendirilmiştir (Raby ve Atasoy [35]).

İmparatorluğun en güçlü dönemlerinde, yöneticilerin de desteği ile Anadolu'da çok sayıda yüksek kalite porselen üretimi gerçekleşmiştir (Serin [34]).

Ancak 16. yy. da Sanayi Devrimi ile üretim yöntemlerinin değişmesi; atölye ölçeğinde üretimler yapan Osmanlı Devleti'ni, teknik bilgi/donanım ve hammadde temini açısından, yüksek maliyetli olan porselen ve çini üretiminde maddi kaynaklar açısından zora sokmuştur (Serin [34]).

Batıdaki seri üretime geçen porselen ve çinicilik sektörünün üretim kapasitesiyle rekabet edemeyen İznik'teki kaliteli ama maliyetli, atölye ölçeğindeki üretimin yerini, yine atölye ölçeğinde ancak İznik porselen ve çinisinin kalitesini yakalayamayan, nispeten ucuz porselen ve çini üretebilen Kütahya ve Çanakkale'deki atölyeler almıştır. Böylece Avrupa ile rekabet etmeye çalışılarak “porselen ve çini” üretim geleneğinin devam ettirilmesi ve korunması sağlanmaya çalışılmıştır (Serin [34]).

İstanbul'da ise; serbest piyasada üretim yapan atölyelerde, Ehl-i Hıref ustaları tarafından ve saray nakkaşları tarafından uzun yıllar boyunca “çini” üretimi yapılmıştır (Serin [34]).

Şeffaflık, beyazlık, sağlam sır tabakası yapısı gibi özellikleriyle çinilerden ayrılan porselen üretimleri ise ilk olarak İstanbul'da; Galata, Beykoz, Eyüp ve Balat'ta bulunan dağınık atölyelerde başlamıştır (Şekil 3.8). Bu dönemde Sanayi Devrimi'nin etkileri Avrupa'da hızlı yayılmaya devam ederken, maddi yetersizlikler nedeniyle Anadolu'da etkileri daha sonra görülmeye başlamıştır. Bu nedenle porselencilik uzun yıllar boyunca Anadolu'da ve İstanbul'da atölye ölçeğinde üretim yapmaya devam etmiş, ağır sanayi üretimine geçilememiştir (Serin [34]).

Şekil 3.8 Eyüp'teki çömlekçiler [36]

Sanayi Devrimi'nin etkileri Anadolu'da görülmeye başladığında, porselencilığe gerekli önem verilememiş, üretim ve kalitede azalma meydana gelmiştir. Üretimin azalması Avrupa fabrikalarıyla rekabete devam edilebilmesi amacıyla porselen ve çini üretimlerinin, atölye/sanatçı üretimlerinden ziyade fabrika üretimleri/seri üretim ile devam etmesine neden olmuştur. Bu anlamda Anadolu'da çok sayıda fabrika açılması girişimleri yapılmış ancak, dönemin siyasî ve ekonomik sıkıntıları nedeniyle bu çabalar başarısız olmuştur (Serin [34]).

18. yy. da Batı'da Sanayi Devrimi'nin ilk evresi yaşanırken Osmanlı İmparatorluğu sürecin gerisinde kalmıştır. Bu durumun ana nedenleri coğrafi keşiflerin etkisiyle İpek ve Baharat Yolları'nın önemini kaybetmesi, alınan vergi gelirlerinden mahrum kalınması, yeni keşfedilen yerlerde bulunan madenler ile Avrupa'nın zenginleşmesi ve Osmanlı'da enflasyonun başlamasıdır. Aynı zamanda nüfus ve tarım devrimlerini gerçekleştirememesi, denizcilik faaliyetlerine yeterince ilgi gösterilmemiş olması, bilimsel devrimlerin gerçekleştirilmemesi, doğal kaynakların yetersizliği ve coğrafi faktörler de bu durumun nedenleri arasında gösterilmektedir (Şahin [32]).

Osmanlı Devleti; Batı’da İngiltere’de başlayarak tüm dünyaya yayılmaya devam eden Sanayi Devrimi’nin etkilerinin farkında olmakla birlikte, maddi yetersizliklerden dolayı bu değişime yeterince ayak uyduramamış ve Batılı ülkelerin gerisinde kalmıştır (Şahin [32]).

Anadolu’da Sanayi Devrimi etkilerinin ilk olarak hissedilmeye başlandığı 18. yy. a kadar üretim; zanaatkarlar ve loncalara bağlı küçük işletmeler tarafından uzun yıllar boyunca yapılmaya devam etmiştir ve bu işletmeler “Kârthane” olarak isimlendirilmiştir. O dönemin teknolojilerine bağlı olarak üretim, işgücü veya basit aletler ile gerçekleştirilmiştir (Mantran [37]).

15. ve 16. yy. da Tersane-i Âmire ve Tophane-i Âmire, 18. Yüzyılda inşa edilen Azadlı Baruthanesi’nin devamında 19. yy. da çeşitli fabrikalar kurulmuştur. Bu kuruluş iki aşamalı olarak ilerlemiştir. İlki, 1830-40’larda ordu ve sarayın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş, ikinci aşamadaki fabrikalar ise; 1880’lerden sonra, kısmen yerli kısmen yabancı sermaye ile desteklenmiştir (Şahin [32]).

Osmanlı Devleti’nde başlayan Sanayi Devrimi’nin etkileri sonucunda; Beykoz Kağıt Fabrikası, Beykoz Kundura Fabrikası, Tekel İspirto Fabrikası ilk kurulan fabrikalardan bazılarıdır (Şahin [32]).

Porselencilik açısından; Beykoz’daki İncirli Köyü’nde, 1845 yılında “Eser-i İstanbul” damgasıyla üretim yapan ilk porselen fabrikası kurulmuş ve seçkin malzemelerden üretilen porselen ürünlerin yüksek maliyetli olması nedeniyle saraylarda kullanılmak üzere, 25-30 yıl boyunca üretimleri gerçekleştirilmiştir. Maliyetin yüksek olması nedeniyle halkın kullanımı için uygun görülmemiştir. Fabrika’da dönemin en önemli porselen ürün üretici fabrikalarından biri olan Fransa’daki Sevres Porselen Fabrikası’nın porselen ürünlerinin taklit edilmesiyle birlikte, özgün ürünler de üretilmiştir (Serin [34]).

Beykoz’da İncirli Köyü’nde kurulan ilk porselen fabrikası kapandıktan sonra, yeni bir porselen fabrikası kurulması gündeme gelmiştir. O yıllarda Avrupa, Sanayi Devrimi’nin de etkisiyle porselen sanayisini doğru yönetmiş ve kurmuş olduğu birçok fabrika ile porselen üretim teknolojileri konusunda kendisini epeyce geliştirmiştir. Bu anlamda, batı ile yarışabilmek ve onun teknolojilerine erişebilmek, Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu’nun açılma amacını oluşturmaktadır.

Fabrika'nın Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'yle olan çok yakın ilişkileri, geleneksel porselen üretimi (İznik çiniciliği) ile batı tekniğini sentezleyerek yeni üretim teknolojilerine imkân vermiştir (Serin [34]).

Çini ve porselen üretimi “ağır sanayi teknolojisi” gerektiren bir üretim olduğundan, bu teknolojiye ayak uydurabilecek ustaların yetiştirilmesi Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi ile sağlanmış ve bu dönemde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile doğrudan bir etkileşim içerisine girilmiştir (Serin [34]).

Bu ilişkiler sonucunda Fabrika'nın ressam, kalıpcı, gravürcü, hattat, tezhipçi gibi en önemli sanatçı gereksinimleri, Sanayi-i Nefiselilerden sağlanmış ve yöneticileri en üst düzeyde eğitim veren, bu okuldan mezun olan kişilerden seçilmiştir. Bu durum Osmanlı'da bir dönem uygulanan “Ehl-i Hıref¹” düşüncesinin devamı niteliğindedir (Küçükerman [31]).

Ancak Batı'daki Sanayi Devrimi karşısında yeterince güçlü duramayan Anadolu'daki; Ehl-i Hıref düşüncesi, 19. yüzyıl başlarında gerilemeye başlamış, fabrikalarda çalışan teknik elemanlar ve ustalar yurt dışından getirtilmeye başlamıştır. Bu dönemde Fransa'da bulunan Sevres Porselen Fabrikası örnek alınmıştır. Avrupa'daki Sanayi Devrimi'nin sonuçları, Anadolu'da artık eski gücüyle var olmayan porselen ve çini geleneğinin de etkisiyle daha fazla hissedilmeye başlanmış ve halk tarafından tabak, çanak vb. eşyalara olan ihtiyaç artmıştır. Bu durum Fabrika'nın kurulumunu hızlandırmış ve dönemin yöneticisi II. Abdülhamid tarafından desteklenmesini sağlamıştır (Küçükerman [31]).

Sonuç olarak Fabrika; Yıldız Çini Fabrika-i Hümayûnu adıyla, 1890 yılında kurulmuştur (Küçükerman [31]).

Fabrika, Avrupa'daki Sanayi Devrimi'nin İstanbul'daki birçok yansımasından birisi olmakla birlikte, Sanayi Devrimi'nin Anadolu'ya olan etkilerinden dolayı uzun yıllar yönetim tarafından desteksiz bırakılmış porselen ve çini üretimlerinin, yeniden canlanmasını sağlamıştır. Önceleri Batı teknolojisine erişebilmek amacıyla seri üretim bağlamında gelişmeye başlamış, sonrasında Anadolu'da var olan porselen ve çini geleneğinin yaşatılması ile sentezlenmiştir. Bu anlamda Yıldız

¹ “Ehl-i Hıref”, Osmanlı Dönemi'nde eski bir tasarım merkezidir [31].

Porselen ve Çini Fabrikası doğu sanatı ile Batı teknolojisi arasında bir köprü kurabilmesi nedeniyle özeldir (Küçükerman [31]).

Porselen ve çininin Anadolu'da az üretilmeye başladığı 19. yüzyıl başlarında, ihtiyaçlar, Fransa'da bulunan Sevres Porselen Fabrikası'ndan karşılanmıştır.

Fransa'nın o dönemde porselen sanayiinde çok önemli gelişmeler gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu nedenle Sultan II. Abdülhamid'in emri ile Yıldız Porselen Fabrikası'nın kurulum planları Fransa'da bulunan Sevres Fabrikası ile iş birliğiyle olmuştur (Küçükerman [31]).

Kendisinin de marangozluk konusunda yetenekleri olduğu bilinen Sultan II. Abdülhamit bu konuya özellikli olarak ilgi duymuştur. Ülkedeki geleneksel endüstrilerin zamanla zayıflaması, Fransa'dan alınan destek ve iş birliğinden doğacak olan Yıldız Porselen Fabrikası'nın açılmasıyla, batıdaki yeni teknolojiler Osmanlı İmparatorluğu'nda da kullanılmaya başlamıştır (Küçükerman [31]).

Fransa ve Sevres Porselen Fabrikası ilişkilerinden dolayı Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na atanan ilk müdürün Mösyö Dat isimli bir Fransız olduğu ve Fransa'da bulunan Sèvres Porselen Fabrikası'ndan getirilen birçok ustanın desteğiyle üretimin başlatıldığı bilinmektedir (Küçükerman [31]).

YILDIZ ÇİNİ VE PORSELEN FABRİKASI, ÖRNEK ARAŞTIRMASI

Literatür araştırmaları sonucunda, kullanım dönüşümü değerlendirme kriterleri; mimari, bağlamsal, çevresel ve ekonomik olarak sınıflandırılmıştır (Büyükarıslan ve Güney [19]). Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, bahsi geçen kullanım dönüşümü değerlendirme kriterleri başlıkları altında incelenmiştir. Endüstri mirasında, üretim işlevine bağlı üretim kapasitesi; mimari ve mekânsal kurgunun oluşumunda ana etken olabilmektedir.

Bu bağlamda mimari değerlendirme kriterleri (mekansal/hacimsel kurgu, işlev, strüktür, cephe/çatı, iç mekân, kütle); bağlamsal, çevresel ve ekonomik kriterlere nazaran daha belirleyicidir.

Endüstri mirasında mekansal kurgu ve mimariyi oluşturan ikincil kriter ise bağlamsal değerlendirme kriteridir. İmparatorluk fabrikası olarak üretim yapılan örneklerde üretimin kalitesi ve kapasitesi nedeniyle mekânsal organizasyon farklılaşabilmektedir.

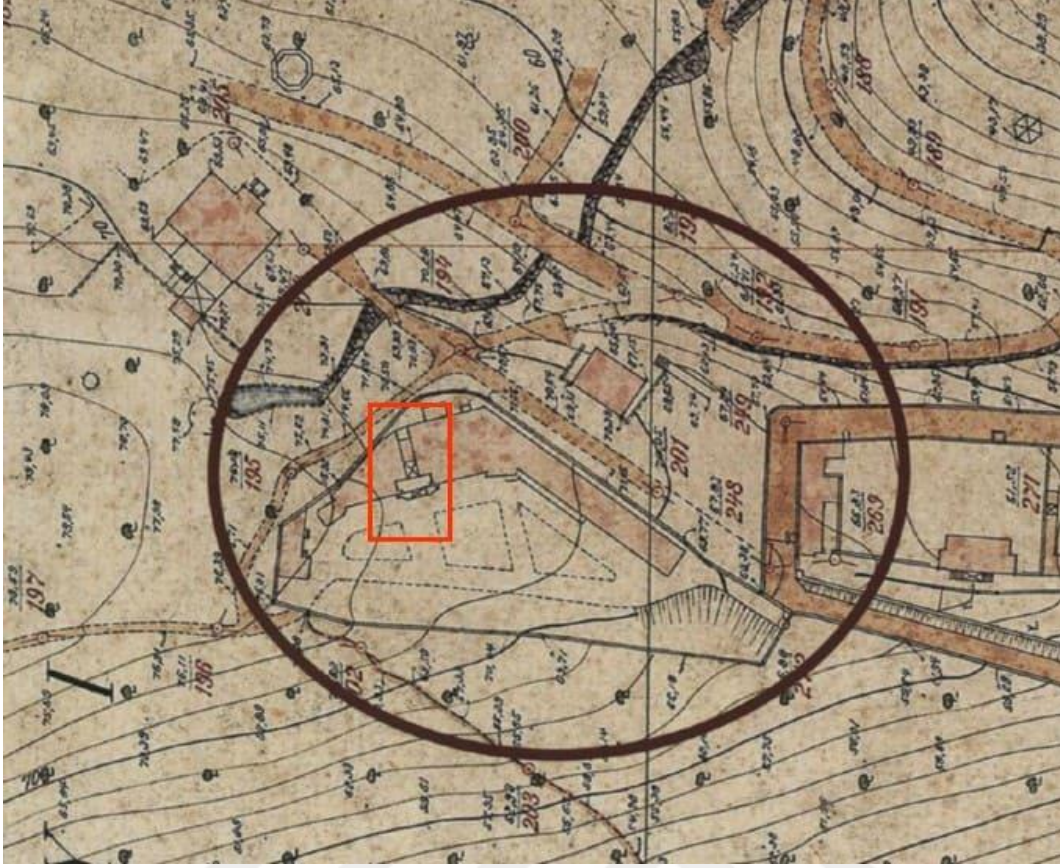
Çevresel ve ekonomik kriterler ise mekânsal organizasyonu ve mimariyi etkileyen üçüncül kriter olarak değerlendirilebilir.

4.1 Fabrika'nın Mimari Değerlendirme Kriterleri

Mimari Değerlendirme Kriterleri; mekansal/hacimsel kurgu, işlev, strüktür ve cephe/çatı/iç mekân/kütle bağlamında incelenmiştir.

— Mekansal/Hacimsel Kurgu:

D'Aronco tarafından Yıldız Sarayı'nın boğazı gören tepelerine, 1890 yılında inşa edilmiştir (Şekil 4.1, 2) [31].

Şekil 4.1 1926 Rum ili ciheti’nde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası (Acar [38])

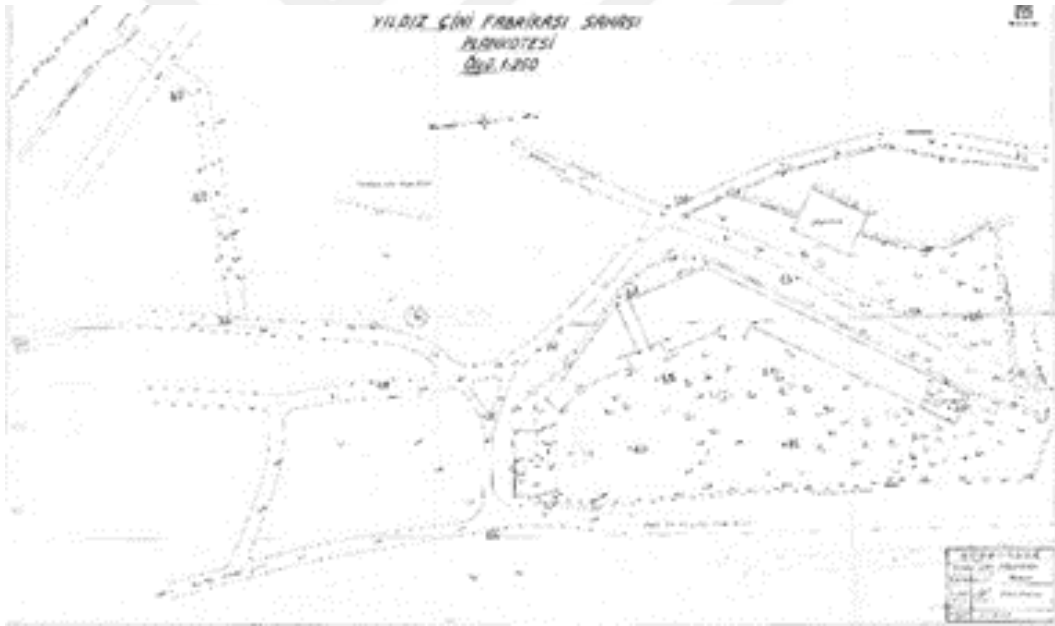
Şekil 4.2 Fabrika’nın inşa edildiği ilk yıllara ait dış görünüşü, Yıldız Albümü, No. 90552 /83 (Milli Saraylar Arşivi [39])

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’nın mimari değişimleri iki dönemde ele alınabilir. Fabrika’nın inşa edildiği 1890 yılı ile Sümerbank’a devredilen 1959 yılları arası “ilk dönem” (1890-1959), Sümerbank sonrası süreç ise “ikinci dönem” (1959-günümüz) olarak değerlendirilebilir [41].

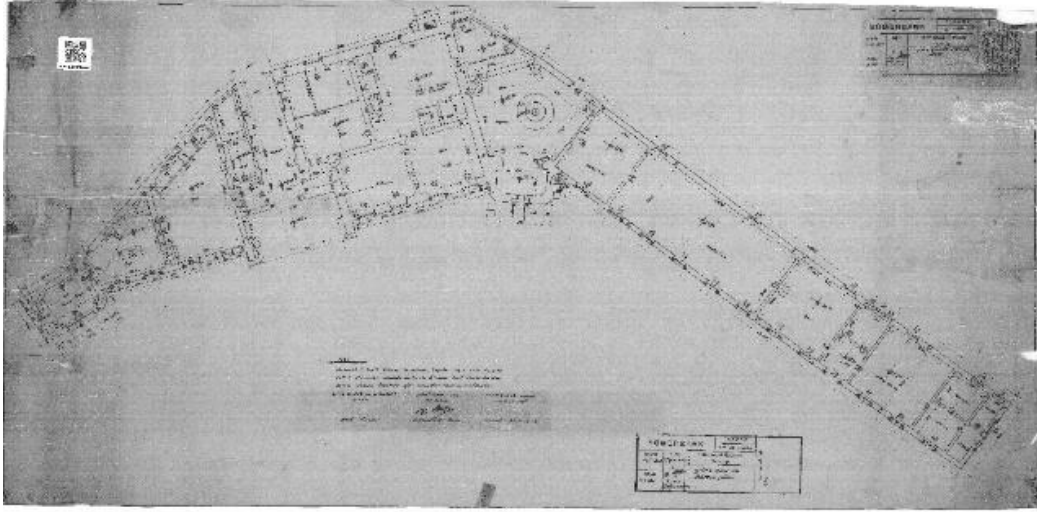
İlk dönemde mekân kurgusu 3 bölümde ele alınabilir; 1 no’lu bölüm yönetim, 2 no’lu bölüm üretim alanı, 3 no’lu bölüm ise atölye olarak kullanılmaktadır [41].

Mekân kurgusu mimarlık tarihçisi “Afife Batur” tarafından şu şekilde tarif edilmektedir: “Önde üçgen planlı bir alanı olan kısım, ilk yapıldığı sırada muhtemelen yönetime ayrılmış idi. Bu kısımdan ayrı tutulmuş olan öteki bölüm de iki kısımlı idi. Pişirme ve imalatın yapıldığı fırın ve torna bölümü geniş tutulmuş bir hacimdi. Bu kısma eklenen ince ve uzun dikdörtgen blok, resim ve hazırlık atölyelerine ayrılmış görülmektedir. Yapıyı mimarlık tarihi bakımından ilginç kılan yanı, yönetim ve fırın-atölye bölümünün dış biçimlenişindeki heykelsi ele alıştır.” (Serin [34]) (Şekil 4.3).

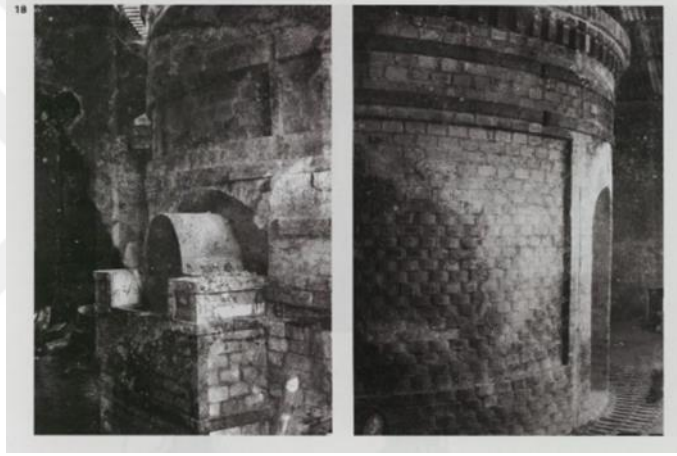
Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’nın ilk dönemini ikinci döneminden ayıran mimari özellikleri; ahşap tavanları/çatıları, yapının 1. bölümünü 2 ve 3. bölümlerinden ayıran açık ana girişi, ana girişte yer alan ahşap balkon, malta taşı döşeme kaplamaları, dairesel planlı kubbeli bisküvi pişirme fırını, dekor pişirme fırınları ve bodrum kat depolarının bulunmamasıdır (Şekil 4.4, 5, 6, 7, 8, 9) [41].

Şekil 4.4 Fabrika’nın 1958 -ilk dönem- plankotesi ve vaziyet planı [39]

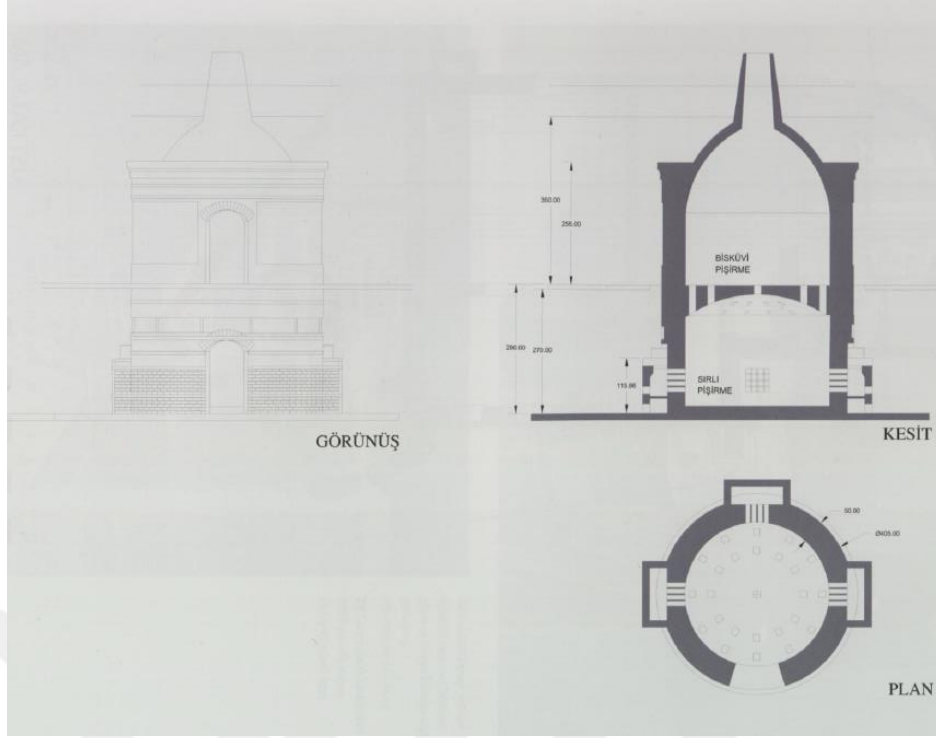
Şekil 4.5 Fabrika'nın 1958 -ilk dönem- rölövesinde zemin kat planı [39]

Şekil 4.6 Fabrika'da 1893-1960'da kullanılan kubbeli pişirme fırını [39]

Şekil 4.7 Fabrika 'da 1893-1960'da kullanılan dekor pişirme fırınları [39]

Şekil 4.8 Kubbeli yuvarlak fırının restitüsyon çizimi (Acar [38])

Şekil 4.9 1893-1960'da güneybatı kanadından bir fotoğraf (Acar [38])

Açıldığı günden itibaren; depremler, yangınlar, savaşlar ve teknolojik gelişmelere bağlı birçok değişim geçirmiştir [41].

1890 yılında inşa edilen Fabrika'nın 1895'te geçirdiği yangın sonucunda bazı mahallerinde ve ahşap çatılarında hasar meydana gelmiştir (Acar [38]) (Şekil 4.10). Yangın sırasında D'Aronco'nun tasarladığı ve ana girişte yer alan ahşap balkonun da yıkıldığı düşünülmektedir (Acar [38]) (Şekil 4.11).

Şekil 4.10 Eşya-mamül odasının ahşap tavanlarını gösteren fotoğraf, Yıldız Albümü, No. 90552 /86 [40]

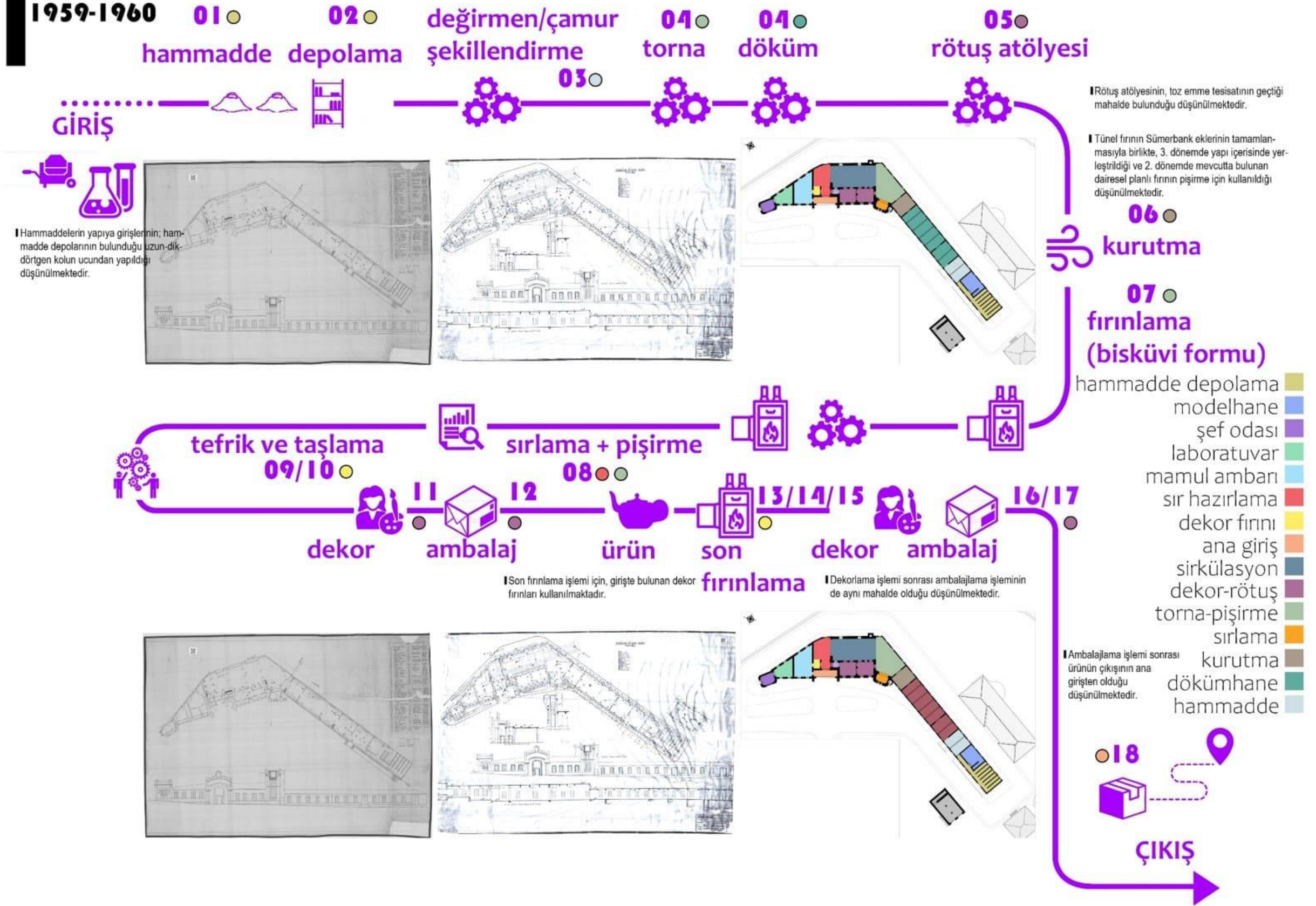
Şekil 4.11 Ana girişte yer alan ahşap balkon gösteren fotoğraf [39]

İlk dönemin son yıllarında kapalı durumda olan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın 1957 yılında yeniden açılması gündeme gelmiştir. 1959 yılında restore edilerek yeniden üretime başlaması amacıyla Sümerbank'a devredilmiştir (Acar [38]).

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın II. döneminin ilk yıllarında açık olan ana giriş kapatılmış ve yapıda bir bütün olarak üretim yapılması sağlanmıştır. İlk dönemde inşa edilmiş olan 3. bölüm olarak isimlendirilen dikdörtgen planlı yapı yıkılmış, betonarme olarak yeniden inşa edilerek uzatılmış ve güneybatı ucuna bir depo kütlesi eklenmiştir. Üretim ve atölyeler arasındaki sınır kaldırılmış, üretim 2 ve 3. bölümlerde bir bütün olarak yapılmaya başlanmıştır. Yapıya laboratuvar, kurutma odası, sırlama, hammadde depolama, dökümhane vb. mahaller eklenmiştir. İlk dönemde kullanılan dairesel planlı kubbeli bisküvi pişirme fırınıyla birlikte dekor pişirme fırınları II. dönemin ilk yıllarında kullanılmaya devam edilmiştir [41] (Şekil 4.12, 13, 14, 15, 16).

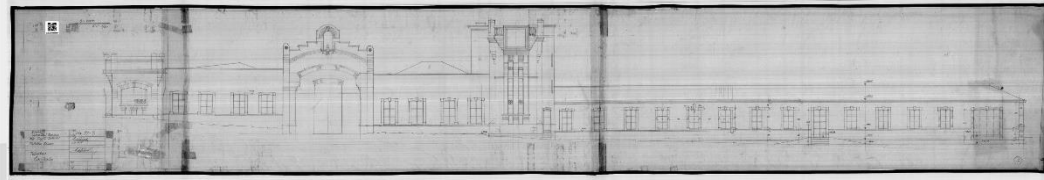
1959-1960

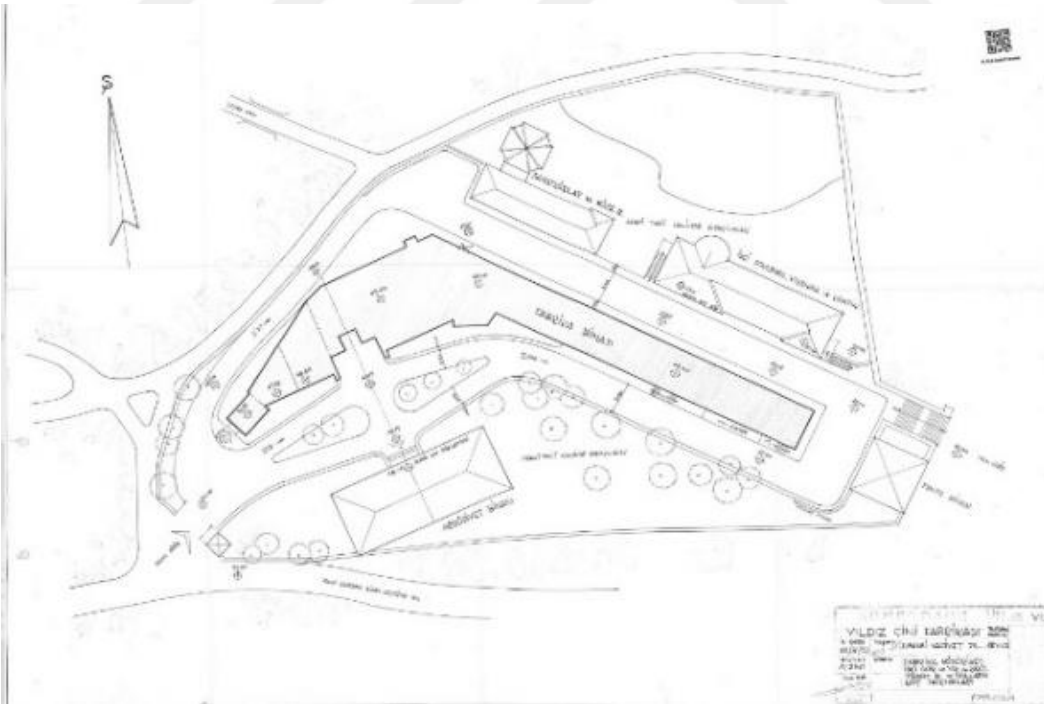
Şekil 4.12 II. dönem (Sümerbank sonrası ilk yıllarda) üretim şeması (yazar tarafından hazırlanmış olup görsel içerisinde yer alan rölöve çizimleri 1959 Milli Saraylar Arşivi'nden alınmıştır) [39]

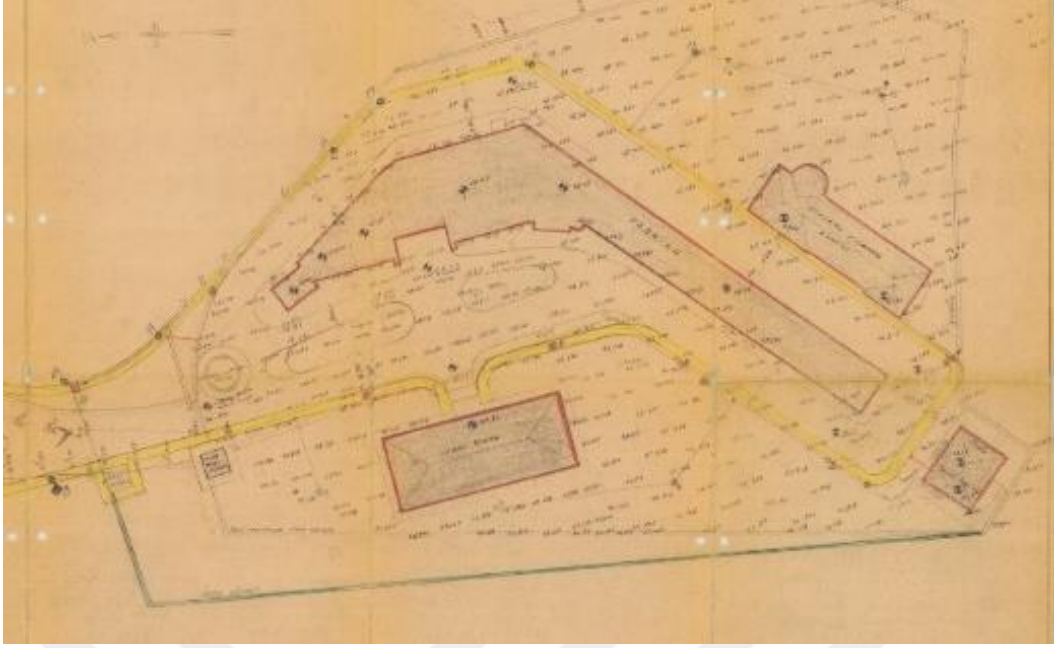
Şekil 4.13 II. dönemin ilk yıllarında zemin kat planı -1959 rölövesi- [39]

Şekil 4.14 Fabrika'nın 1959 rölövesinde tarihi bina görünüşü [39]

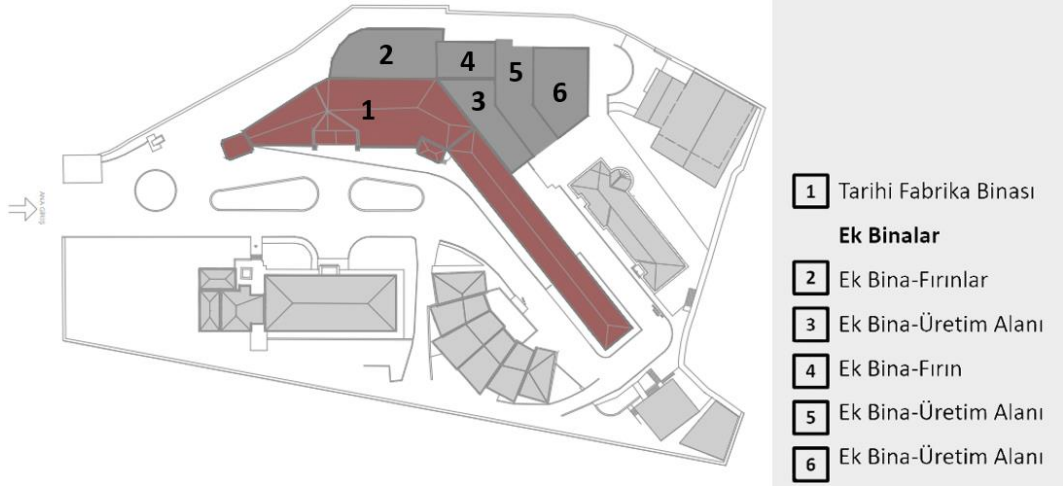

Şekil 4.15 II. dönemin ilk yıllarında zemin kat planı -1959 yılı rölövesi- [39]

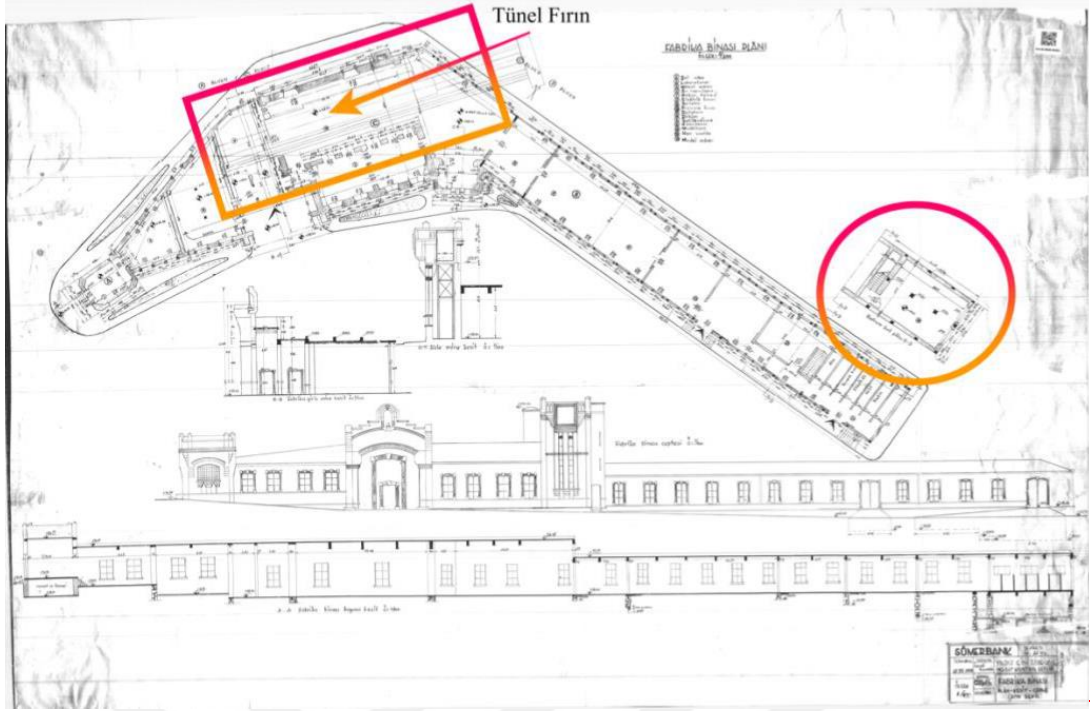
Şekil 4.16 II. dönemin ilk yıllarına ait vaziyet planı rölöve çizimi [39]

Hali hazır vaziyet planı şemasında, 2, 3, 4, 5 ve 6 numaralar ile ifade edilen eklerin inşa edildiği 1960-1968 yılları arası II. dönemin devamı niteliğindedir. Yapıya; I. bodrum kat, II. bodrum kat, asma kat ve I. kat eklenmiştir. Bu dönemde; diğer dönemlerdeki işleyişten farklı olarak, tefrik taşılama odaları, puantörlük, çamur dinlendirme odası vb. mahalleri eklenmiştir. Sümerbank ekleriyle birlikte fırın kapasitesi ve sayısının artırılması, tefrik taşılama bölümünün genişletilmesi, hammadde bölümünün genişletilmesi (II. bodrum kat bu amaçla eklenmiştir) üretilen ürün sayısını ve kalitesini arttırmıştır [41] (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası hâlihazır vaziyet planı (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Sümerbank restorasyonları sırasında, orta bölümde bulunan dairesel planlı kubbeli fırın tamamen yıkılmıştır. Bunun nedeni o dönemde tarihi yapının korunmasının gerekliliği kadar içerisindeki donanımların da korunması gerektiği düşüncesinin olmamasıdır. Yıkılan fırın yerine açık koridoru kapatılan giriş bölümüne 1 adet tünel fırın eklenmiştir. Sümerbank döneminde eklenen eklerin inşa edilme nedenlerinden en önemlisi, tarihi yapıya donanım (tünel fırın) yerleşiminde yeterli alan olmamasından kaynaklanan zorluklardır. İkinci dönemin başlarında tasarlanmış bir proje önerisi yapının bu konuda ne denli zorlandığını göstermektedir [41] (Şekil 4.18, 19).

Şekil 4.18 Tünel fırın yerleşim projesi [41]

Şekil 4.19 II. dönemin ilerleyen yıllarında zemin kat planı [39]

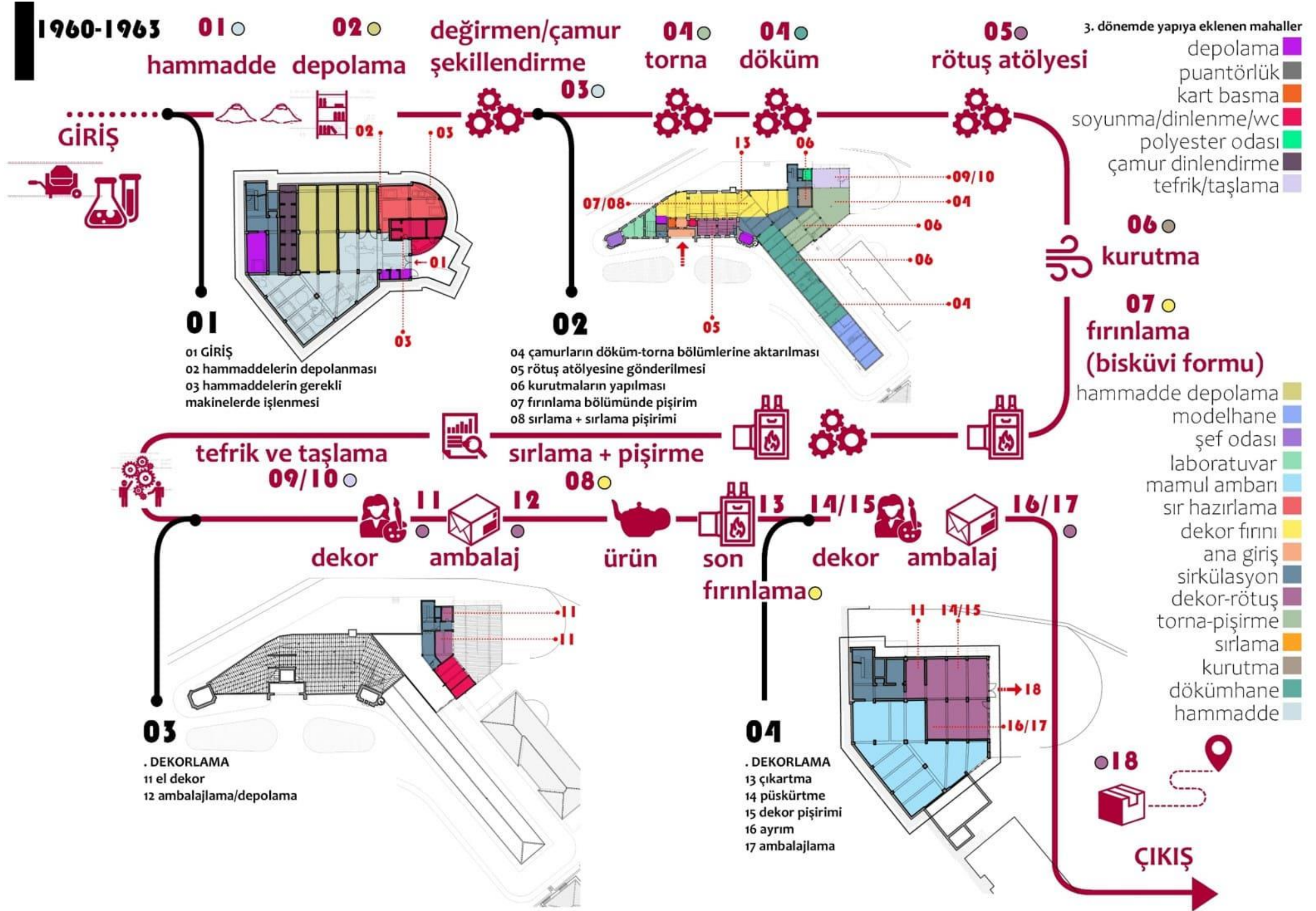
1960 sonrasında Fabrika'ya yeni teknolojik ekipmanların getirilmesi amacıyla; eklenen betonarme ve çelik eklere, 3 adet doğalgazlı fırın ve 2 adet elektrikli fırın yerleştirilmiştir. Bunlara ek olarak bodrum katlarda elektrikli dekor fırınlar da bulunmaktadır [41] (Şekil 4.20, 21).

Şekil 4.20 Fabrika'nın II. dönemine ait (1986-Sümerbank dönemi) tünel fırını [41]

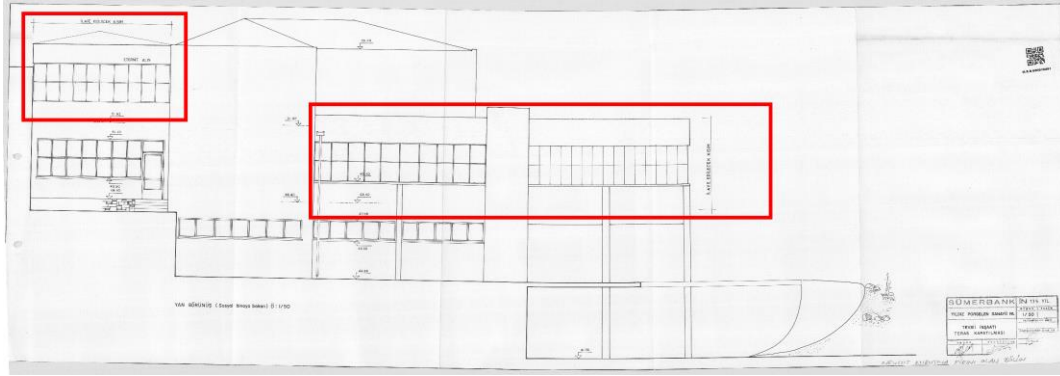

Şekil 4.21 Günümüzde kullanılan doğalgazlı bisküvi pişirme fırınları (yazar tarafından çekilmiştir)

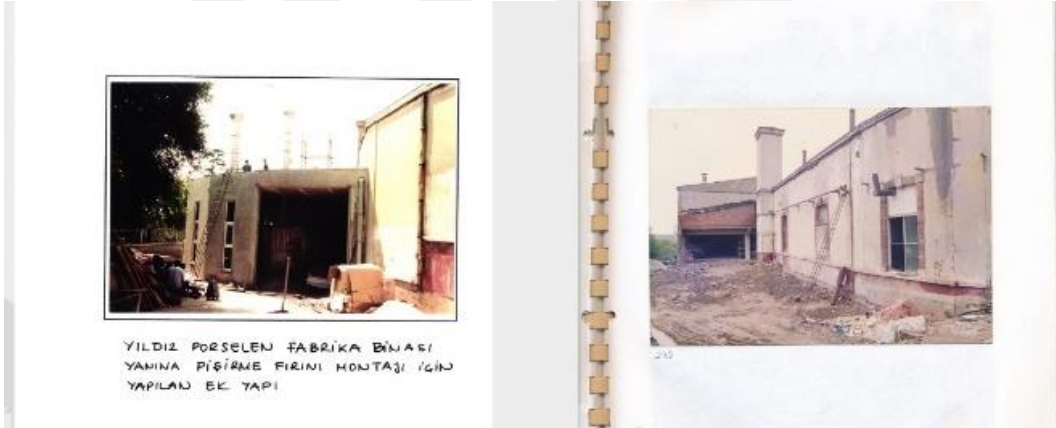
Şekil 4.22 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası II. dönem (Sümerbank sonrası ilerleyen yıllarda) üretim şeması (yazar tarafından hazırlanmıştır)

1960’larda üretim süreci tüm katlara yayılmıştır. 1968 yılında; 5 ve 6 bölümler için yeni bir çelik çatı uygulaması yapılmış olup yapının 3 ve 4. bölümlerindeki alan yetersizliğinden dolayı bir kat daha eklenmiştir [41] (Şekil 4.22, 23).

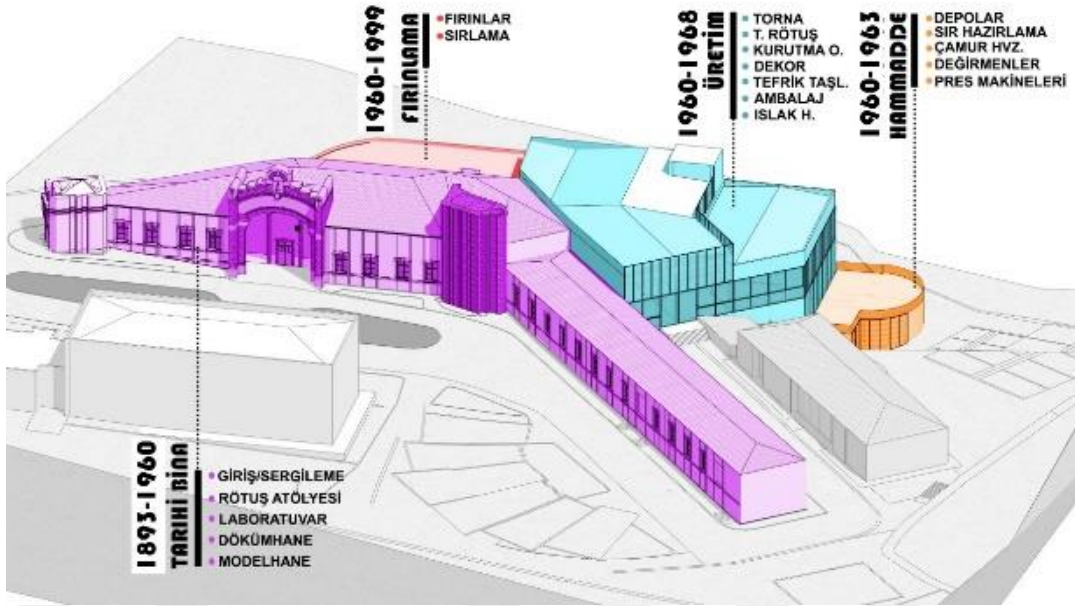
Şekil 4.23 1968 yılı ilave edilen katlar [41]

1998-1999 yılları arasında ise; 2 no’lu fırınlama bölümünün çatısı yenilenmiş ve formu değiştirilmiştir [41] (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 Yenilenen fırınlama bölümü [41]

Günümüzde “Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası” ismiyle, özel üretim yapan bir müze-fabrika olarak hizmet vermektedir. Ancak müze/sergi işlevi çok yetersiz olup ziyaretçiler tarafından yalnızca kompleks içerisinde ayrı bir yapı olarak bulunan el dekor bölümünü gezilebilmektedir [41].

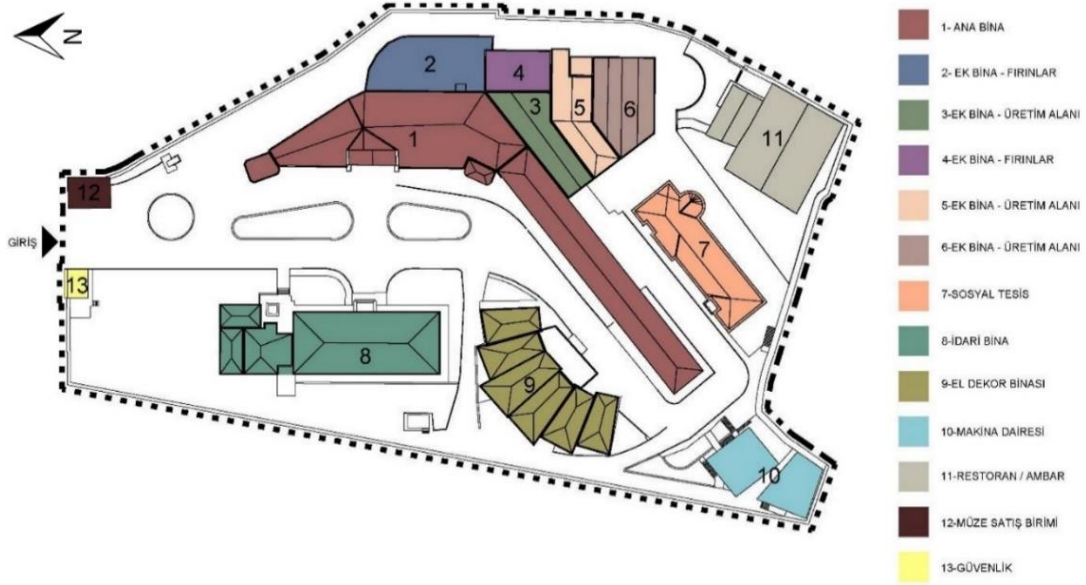

Şekil 4.25 Fabrika eklerinin işlevleri ve inşa tarihleri (yazar tarafından hazırlanmıştır)

— İşlev:

- İlk açıldığı tarihlerde, imparatorluk fabrikası olarak sarayın ve halkın ihtiyaçlarının karşılanması,
- Diplomatik hediyeleşme için özel ürün üretim yapılması,
- Ek işlevinin yanı sıra ana işlevin porselen üretimi olmasından kaynaklı üretime bağlı gelişen torna, sırlama, tefrik/taşlama, fırınlama, laboratuvar vb. işlevler,
- Müze işlevi,
- El işi atölyeleri,
- Yönetim işlevi ve teknik hacimler,
- Satış işlevi kompleks içerisinde yer almaktadır (Şekil 4.25) [41].

İşlevler bağlamında; Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın mevcut durumunun (günümüz) mimari değerlendirmesi detaylı olarak ele alınmıştır.

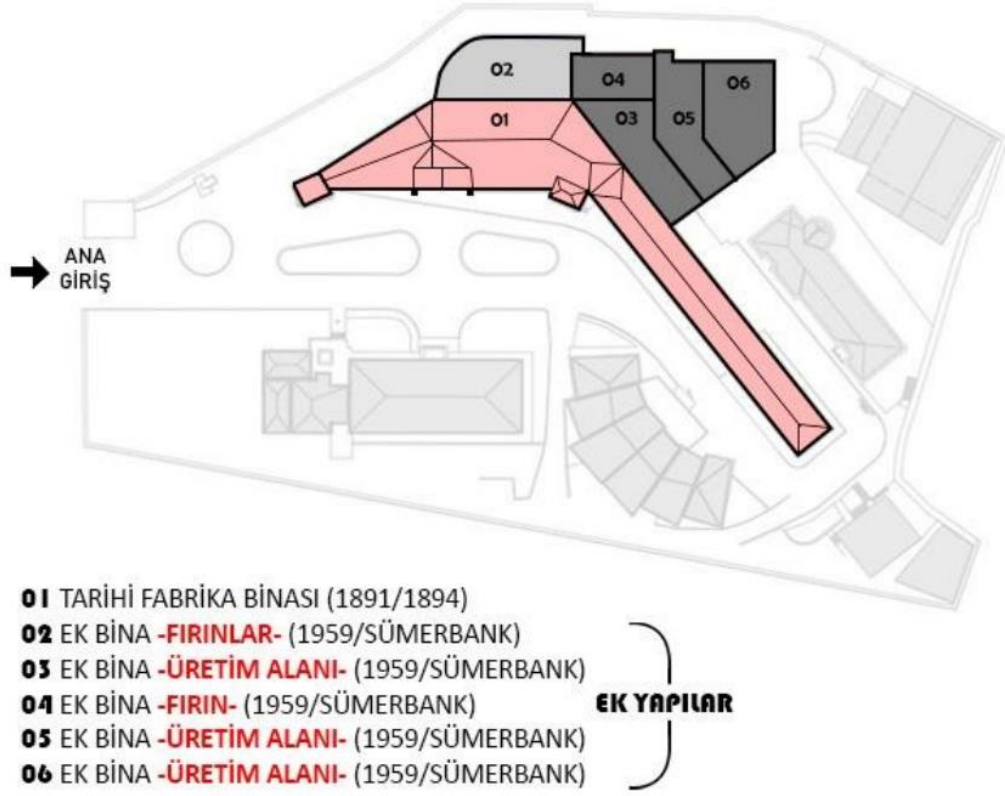
Şekil 4.26 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın günümüzde işlev dağılımı [41]

Yıldız Porselen Fabrikası kompleksine kuzey yönünde yer alan giriş kapısından girilmektedir. Fabrika'nın tarihi yapısı (1 No'lu) üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği küttedir. Bu bölümün taban alanı 1037 m²'dir. Parsel içerisinde kuzey-güneybatı doğrultusunda konumlanmıştır [41] (Şekil 4.26).

Zaman içerisinde üretim kapasitesi artan komplekse yeni ekler ve yapılar inşa edilmiştir. 1959-1999'da 1 No'lu tarihi binanın doğusuna 2,3,4,5 ve 6 No'lu ekler Sümerbank tarafından inşa edilmiştir [41] (Şekil 4.27).

Taban alanları sırasıyla: 233 m² (2 No'lu), 158 m² (3 No'lu), 89 m² (4 No'lu), 180 m² (5 No'lu) ve 200 m²'dir (6 No'lu). Yapının toplam taban alanı 1898 m²'dir [41].

Günümüzde 1, 2, 3, 4, 5 ve 6 No'lu kütlelerde; fırınlar, donanımlar, atölyeler ve üretime bağlı işlevler yer almaktadır. 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 No'lu yapılarda ise; sosyal tesis, idari bina, el dekor binası, makine dairesi, restoran/ambar, satış birimi ve güvenlik işlevleri yer almaktadır [41].

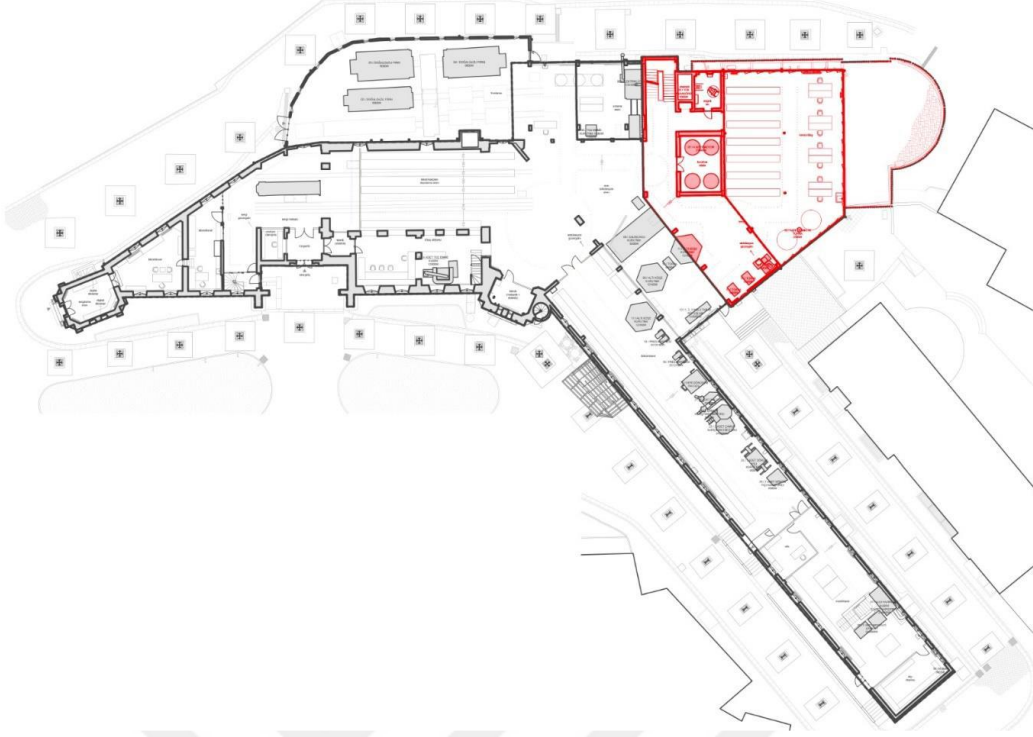
Şekil 4.27 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ekleri ve işlevleri (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Fabrika; II. bodrum kat, I. bodrum kat, zemin kat, asma kat ve birinci kattan oluşmaktadır [41]

- II. Bodrum Kat:

5 ve 6 numaralı eklerde yer alan mekânlardan oluşmaktadır [41] (Şekil 4.28).

Merdiven holü, soyunma odası, koridor, çamur dinlendirme odası, hammadde, malzeme deposu, kaolen deposu, feldspat deposu, bentonit deposu, kuvars deposu, hammadde, sır hazırlama, erkek soyunma odası, 2 adet duş, ofis, hol, 2 adet depo olmak üzere, toplamda 19 adet mekân bulunmaktadır [41] (Şekil 4.29).

Şekil 4.28 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası zemin kat ile II. bodrum kat ilişkisi
(yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4.29 II. bodrum kat mahal ve donanımları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

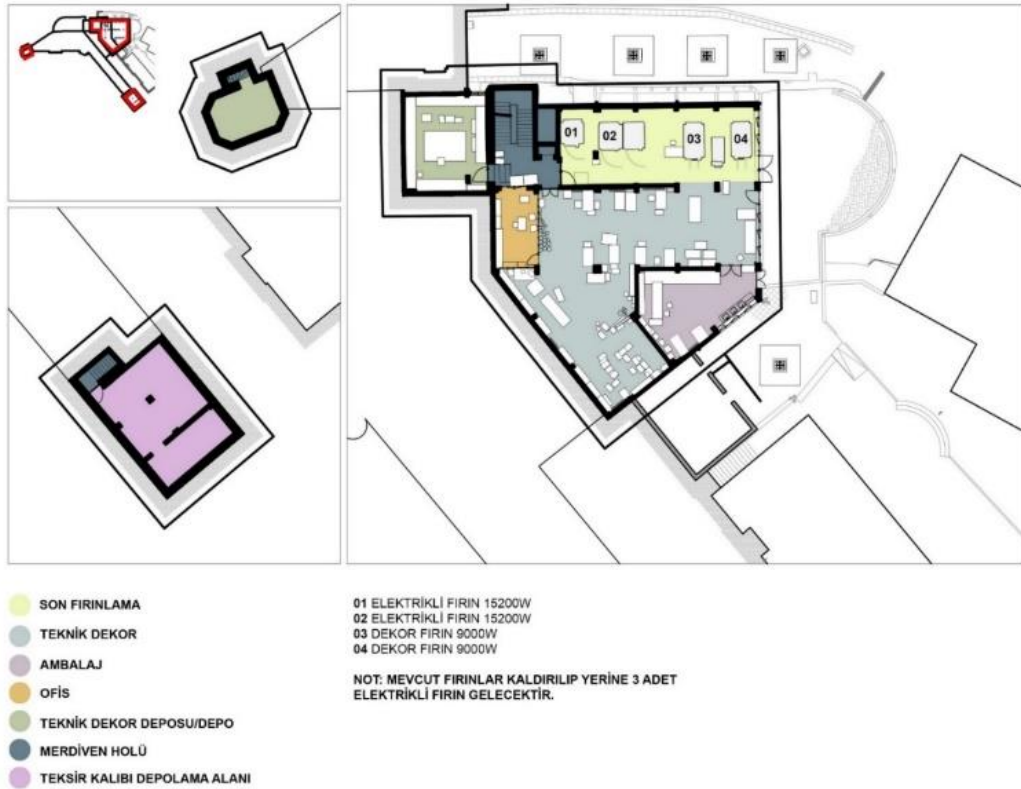
- Bodrum Kat:

1 numaralı tarihi yapının her iki ucundaki mekânlar ile, kısmi olarak 4, 5 ve 6 numaralı ek yapılarda yer alan mekânlardan oluşmaktadır [41] (Şekil 4.30).

Depolar, merdiven holü, teksir kalıbı deposu, teknik dekor deposu, son fırınlama, ofis, teknik dekor atölyeleri, ambalajlama vb. olmak üzere, toplamda 19 adet mekândan oluşmaktadır [41] (Şekil 4.31).

Şekil 4.30 Zemin kat ile I. bodrum kat ilişkisi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4.31 I. bodrum kat mahal ve donanımları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

- Zemin Kat:

Zemin katta; ofis, laboratuvarlar, tarihi fırın, alçı depoları, giriş holü, depo, merdiven holü, teksir kalıbı depoları, kadın soyunma odası, rötuş atölyesi, stok

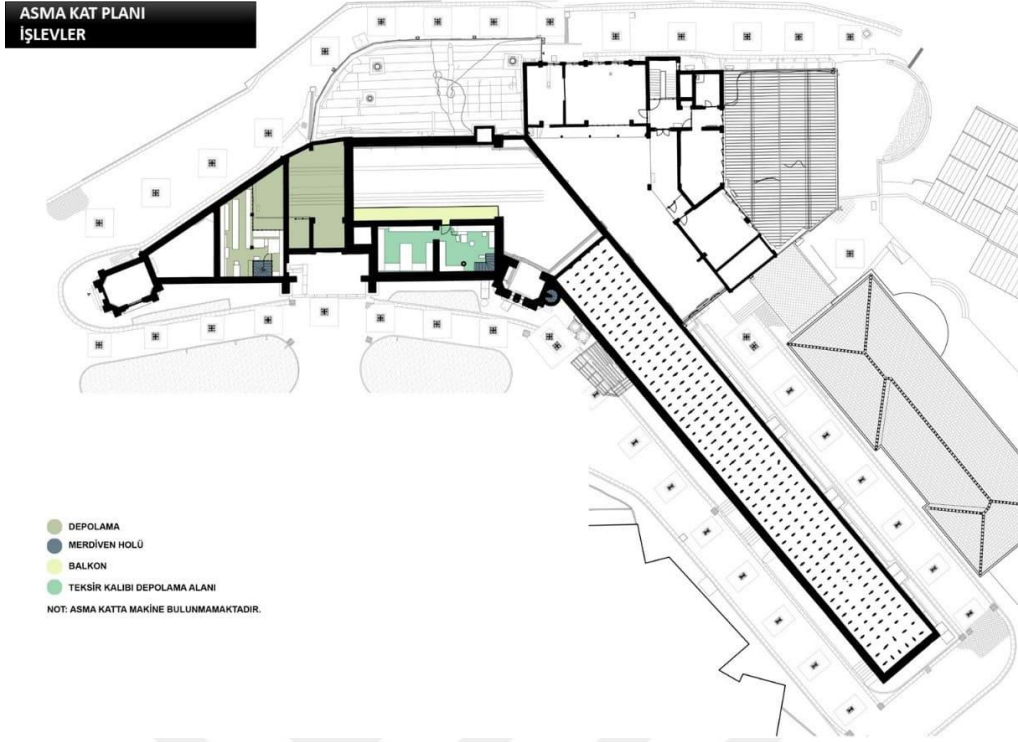
alanı, dökümhane, acil çıkış, modelhane, fırınlama, WC, kurutma odası, tefrik taşlama, kalite ofisi, soyunma odaları vb. olmak üzere, toplamda 34 adet mekân bulunmaktadır [41] (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Zemin kat mahal ve donanımları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

- Asma Kat:

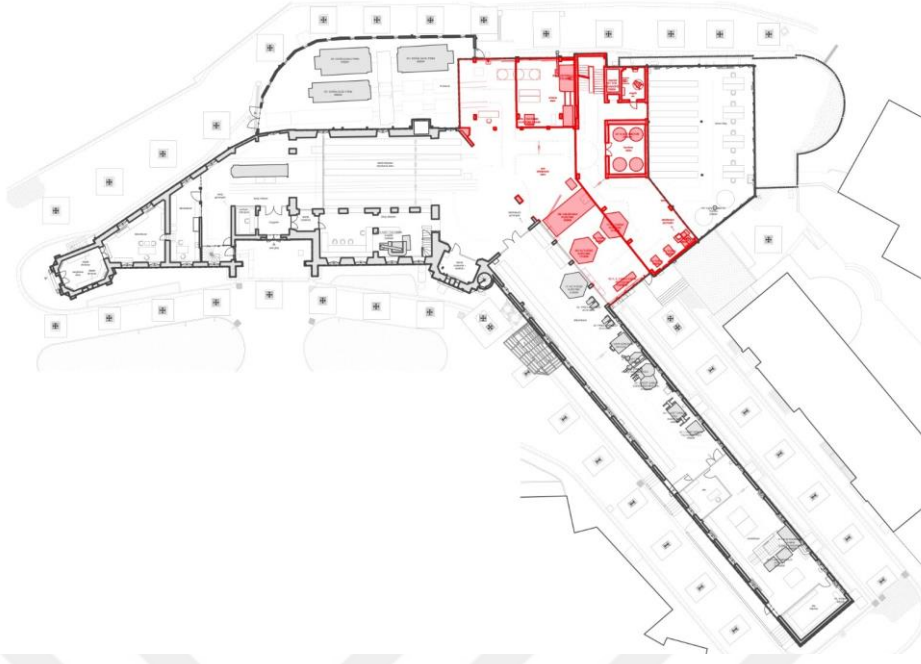
Zemin kata ek asma kat bulunmaktadır. Bu kattaki mekânlar depolar ve merdiven olmak üzere 4 adettir [41] (Şekil 4.33).

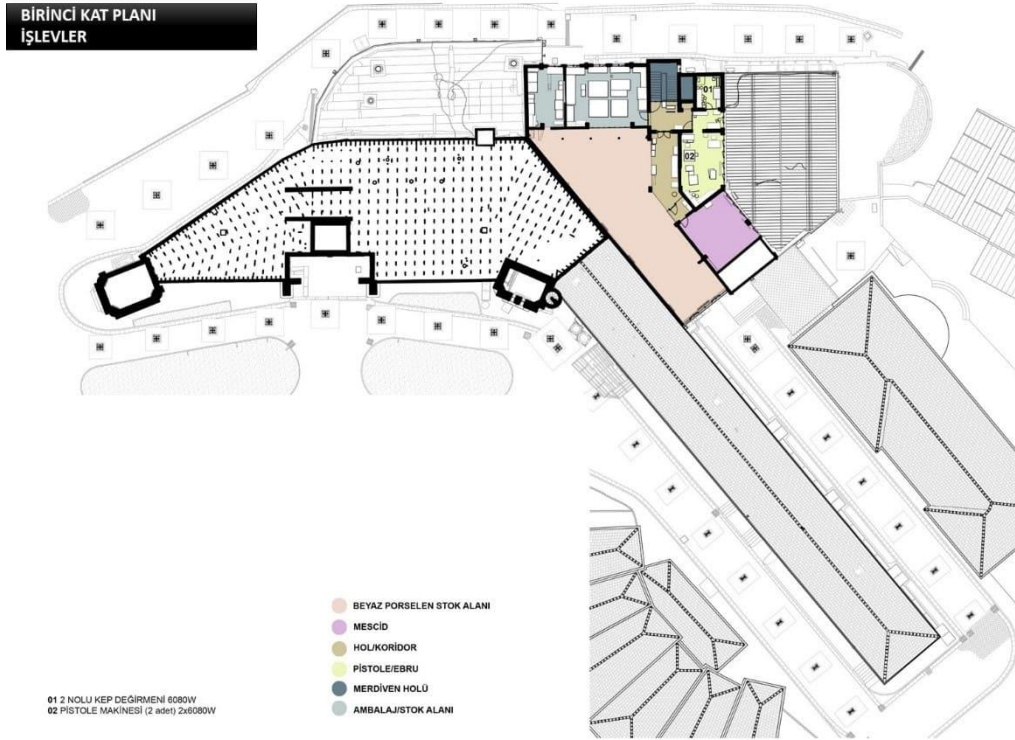
Şekil 4.33 Asma kat mahalleri (yazar tarafından hazırlanmıştır)

- Birinci Kat:

Fabrikanın birinci katı 3, 4 ve 5 numaralı ek yapılarda yer alan mekânlardan oluşmaktadır. Beyaz porselen stok alanı, ambalaj stok alanı, merdiven holü, koridor, pistole ebru atölyesi, mescit vb. olmak üzere, toplamda 11 adet mekân bulunmaktadır [41] (Şekil 4.34, 35).

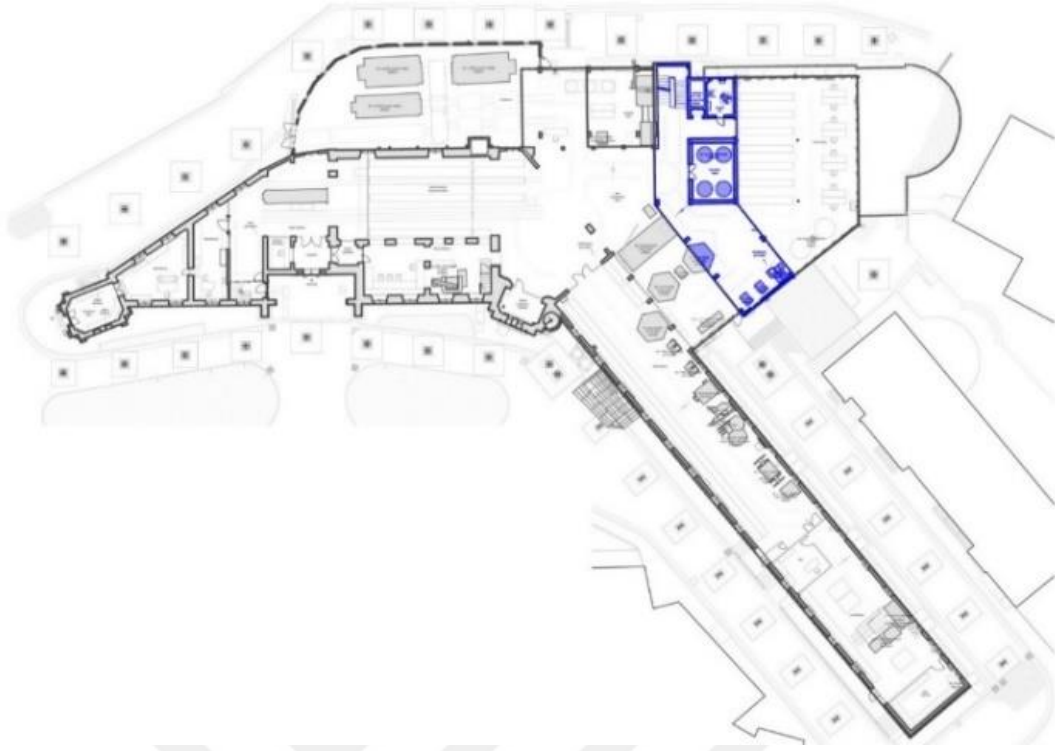

Şekil 4.34 Zemin kat ile birinci kat ilişkisi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4.35 Birinci kat mahal ve donanımları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Tüm katların ortak kesişim noktası 5 no'lu bölümü oluşturmaktadır. Katlar arası işlevlerin/ilişkilerin şeması Şekil 3.36'da gösterilmiştir [41] (Şekil 4.36, 37).

Şekil 4.36 Tüm katların ortak kesişim noktası -5 No'lu bölüm- (yazar tarafından hazırlanmıştır)

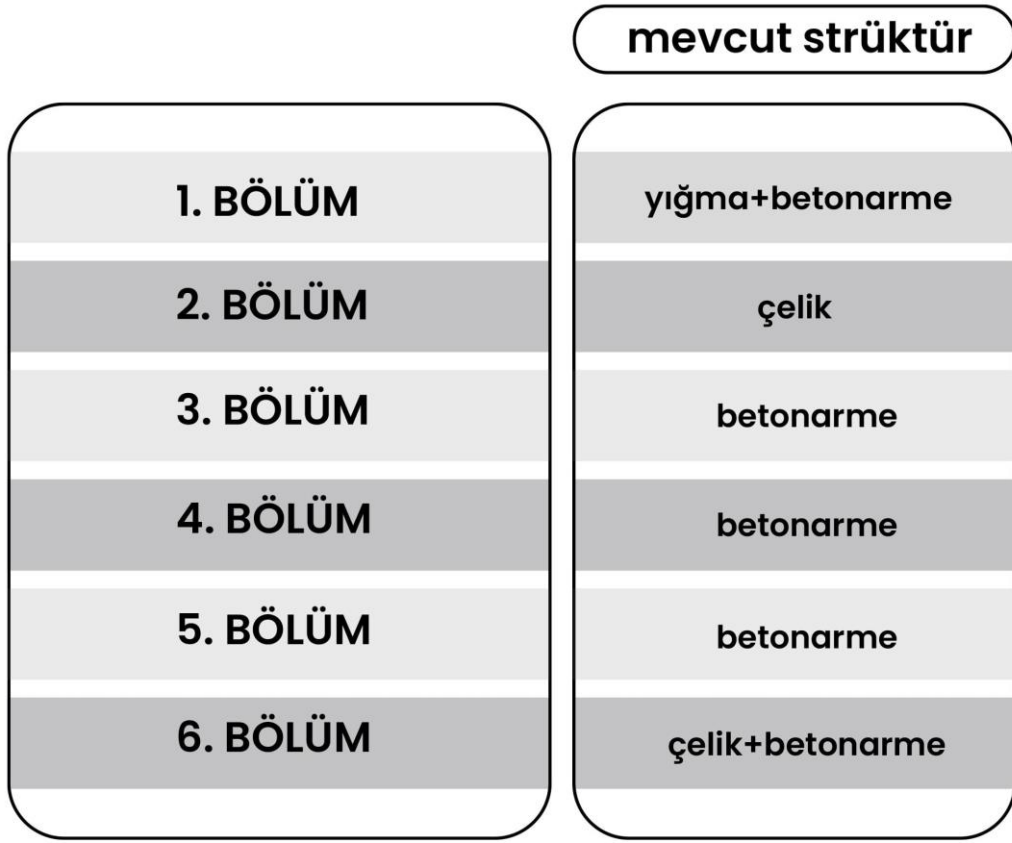

Şekil 4.37 Kesit ve işlev dağılımları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

— Strüktür:

- Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası plan şeması, taşıyıcı strüktürü, mimari düzenlemeleri ile genel anlamda özgünlüğünü kısmen koruyarak günümüze ulaşabilmiştir [41].

- 01 No'lu tarihi bina; tuğla malzeme ile yığma yapım tekniğinde tek katlı olarak inşa edilmiştir. Yapı, betonarme döşeme üzerinde yükselen ahşap konstrüksiyonlu kırma çatı ile örtülüdür. Tuğla söveli, basık kemerli pencere ve kapı düzeni mevcuttur [41].
- Yıkılarak yeniden yapılan güneybatı kolu betonarme taşıyıcılı, harman tuğla örgülüdür. Ekler (2, 3, 4, 5, ve 6 No'lu Sümerbank ekleri) ise bodrum katlarda betonarme olup üst katlarda betonarme ve çelik taşıyıcılı sistemdir [41] (Şekil 4.38).
- Döşemeler; yapının kuzey ucunda yer alan birinci bodrum kat tavanında çelik putrelli volta, asma katta çelik, diğer bölümlerde ise betonarmedir [41].
- Yapı üzerinde geçmişte yapılmış müdahaleler yapının plan şemasının belirli dönemlerde değişmesine sebep olmuştur. Gözlemsel incelemelere göre yapının özgün yığma duvarları kullanılabilecek durumda ancak betonarme ve çelik taşıyıcı ekleri yapısal olarak kötü durumdadır [41].
- Yapıda meydana gelen hasarlar ve yapı için risk oluşturan faktörlerin; bağlı nem, sıcaklık, güneş ışığı etkisi gibi doğal parametreler, doğal afetler ve yapının kullanımından kaynaklanan etkenlerden meydana geldiği düşünülmektedir [41].
- Yapıdaki yapısal elemanların mevcut durumu, binanın çeşitli bölümlerindeki mimari elemanlarındaki hasarların gözlemlenerek fotoğraflanması yöntemiyle yüzeysel olarak ele alınmıştır. Genel anlamda yapının tüm bölümlerinde; malzeme kaybı, niteliksiz ekler, aşınma, yapısal deformasyon, mimari eleman kaybı, korozyon, çatlak, kirlenme ve bitkilenme vb. gözlemlenmiştir [41] (Şekil 4.39, 40, 41, 42).

Şekil 4.38 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası bölümleri ve taşıyıcı sistemleri (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4.39 Çatıda meydana gelen hasarlar [41]

Şekil 4.40 Duvarlarda meydana gelen hasarlar [41]

Şekil 4.41 Tavanlarda meydana gelen hasarlar [41]

Şekil 4.42 Döşemeler ve taşıyıcı sistemde meydana gelen hasarlar [41]

— Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütüphane:

“Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, Orta çağa özgü mimari tasarımıyla Art Nouveau üslubun ve bu üslubu fıkri olarak besleyen Pre-Rafaelist akımın işaretlerini verir. İlk inşa edildiğinde tek katlı kargır bir yapı olan Fabrika'nın en çok dikkat çeken ögesi hiç şüphesiz heykelsi bir tasarım sergileyen kulesidir. Cumhuriyetin başlarında bir dönem kapalı kalan fabrika 1950'lerin sonlarında gerekli onarım ve hazırlıklar yapılarak Sümerbank idaresinde tekrar faaliyete geçer. Ancak söz konusu onarım ve hazırlıklar kapsamında sadece eski teknik donanım yenilenmemiş, aynı zamanda, hedeflenen üretim kapasitesine bağlı olarak bazı eklemeler de yapılmıştır. Dolayısıyla Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın tarihi yapısı kısmen de olsa özgün karakterini korumakla beraber, 1960'lardan sonra inşa edilen muhdes binalarla büyük ve karmaşık bir kompleks oluşturmaktadır (Sanat Tarihi Raporu [41]).

D'Aronco tarafından inşa edilen tarihi yapı ilk inşa edildiğinde betonarme döşeme üzerinde yükselen ahşap konstrüksiyonlu kırma çatı ile örtülüdür. 1895 yangını sonrasında ahşap çatıları hasar görmüştür. Kırma çatı biçimi korunarak yeniden inşa edilmiştir. Sümerbank dönemi eklerinde ise; betonarme ve çelik çatı uygulamaları gözlemlenebilmektedir [41].

- Cephe:

Batı cephesi, ana girişin bulunduğu cephe'dir. Giriş kapısı, kilit taşı ve tuğla söveler ile çerçevelenmiş ve tuğla kemer kullanımı ile anıtsal bir nitelik kazanmıştır. Cephe, tarihi yapının tüm ayrıntıları ile gözlemlenebildiği tek cephe olması özelliği nedeniyle önem arz etmektedir. Cephede tuğla kemerler ile çevrelenmiş giriş kapısı, en solda bulunan tuğla kaplama yarım kule ve fabrika kulesi mimari özellikleri nedeniyle diğerlerine nazaran ayırt edilebilir ve dikkat çekici niteliktedir. Onun dışında kalan sıva ve boyalı bölümler tek kat boyunca uzayarak, tuğla/kilit taşı kaplamalı söveli tekrarlı pencereler ve kapılardan oluşmaktadır. Bu bölümlerin dış cephesi sıva ve boya cephe malzemelerinden oluşmaktadır. Kat silmeleri cephe'deki kapı, pencere ve mimari eleman kullanımındaki tekrarları yatay düzlemde vurgular niteliktedir. Yapının oturmuş olduğu zeminin eğimi sağdan sola doğru yükselerek devam etmektedir. Bu yükseklik farkı zeminde yaklaşık olarak 3.5 m'dir. Batı cephesine bakışta 3 adet taş basamaklardan oluşan merdiven gözlemlenmektedir. Dökümlü ve modelhane mahallerinin bulunduğu güneybatı kanadı üzerinde yerleştirilmiş olan pencereler tekrarlardan oluşmakta ve ritmik bir düzende ilerlemektedir. Cephe genelinde tekrar eden pencereler yaklaşık olarak benzer boyutlardadır ve mimari olarak aynı özellikleri taşımaktadır. Pencere camları ve doğramaları, tuğla söveler ve kilit taşları ile çerçevelenmiştir. Pencere dizisinin hemen altında bulunan kat sövesi, cephe'deki pencere tekrarlarını vurgular niteliktedir. Batı cephesi düzleminin en solunda yer alan, ofis mahali bulunan kısımda yer alan pencere ise; cephe'deki tekrarlı pencerelere nazaran ahşap parmaklıklı olması anlamında farklılık göstermektedir. Cephede yer alan kapılar incelendiğinde; giriş kapısı çift kanatlı metal kapı doğramasından oluşmaktadır. Aynı zamanda tuğla ve kilit taşından oluşan söveler ile çerçevelenmiştir [41] (Şekil 4.43).

Batı cephesi genel anlamda incelendiğinde, üzerinde PVC yağmur olukları, metal çöp kovaları, panolar vb. muhdes ekler bulunmasından dolayı orijinal kimliğine zarar geldiği düşünülmektedir. Aynı zamanda 1. Bölümde bulunan ahşap parmaklı pencerenin ve aynı bölümün kapısının özgün detayları ile yeniden yapıldığı düşünülmekle birlikte, diğer bölümlerde yer alan tekrarlı pencerelerin ve tüm kapıların özgün detaylara tamamen uyulmadan yeniden yapıldığı düşünülmektedir [41].

Şekil 4.43 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın batı cephesi [41]

Kuzey cephesi, ofis mahalinin bulunduğu yarım kullenin gözlemlendiği cephe. Zeminde yaklaşık olarak +2.06 kotundan başlayarak +9.06 kotu boyunca yükselmektedir. Cephe üzerinde ahşap çift kanatlı kapı ve +7.44 kotunda bulunan/özgün olduğu düşünülen tuğra dikkat çeken yapı elemanları olarak yer almaktadır. Tuğla kaplamalardan oluşmaktadır. Üzerinde bulunan kapı, 136 cm eninde 287 cm boyunda olmakla birlikte çift kanatlı ahşap kapıdır. Kapının bu bölümde bulunan penceresi ile özgün detaylarına bağlı kalınarak yeniden yapıldığı düşünülmektedir. Kot farkı dolayısı ile 2 adet taş basamak ile içerisinde bulunan ofis mahaline ulaşımı sağlanmaktadır [41] (Şekil 4.44).

Şekil 4.44 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kuzey cephesi [41]

Doğu cephesi; Sümerbank Dönemi eklerinin en net gözlemlenebildiği cephe özelliğindedir. Solda torna bölümü yer almaktadır. Üretim ve rötuş işlemlerinin yapılmasından dolayı içeriye güneş ışığının yeterli miktarda girebilmesi amacıyla çok sayıda tekrarlı pencerelerden oluşmaktadır. Ekler beyaz sıvalı yüzeyler olması nedeniyle tarihi yapıdan ayırt edilebilir niteliktedir. Torna bölümü ile fırınlama bölümü arasında bulunan merdiven ve yük asansörünü barındıran çekirdek bölümü beyaz sıvalı masif yüzeylerden oluşmaktadır. En sağda bulunan fırınlama bölümü kat yüksekliği ve düşey tekrarlı pencere düzenleri nedeniyle diğer kütlelerden ayırt

edilebilmektedir. Bu kısımda; 3 adet doğalgazlı ve 2 adet elektrikli fırın bulunduğundan dolayı içeride yalnızca üretim yapılmaktadır. İçerisindeki donanımların çok sayıda ve boyutça büyük olmasından dolayı masif yüzeyler pencerelere nazaran çoğunluktadır. Fırınlara bacaları çatı yüzeylerinde gözlemlenebilmektedir [41] (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın doğu cephesi [41]

Doğu cephesinde olduğu gibi diğer cepheler de Sümerbank dönemi eklerinden oluşmaktadır. Genel olarak tüm cephelerde tekrarlı pencere düzenleri yer almakta ve beyaz sıvalı yüzeylerden oluşmaktadır. İçeride yer alan makine donanımlarının bacaları çatı düzleminde veya duvar yüzeylerinde gözlemlenebilmektedir. Tarihi yapı ise diğer cephelerin arka planlarında bir silüet şeklinde yer almakta ve mimari üslup anlamında Sümerbank dönemi eklerinden ayırt edilebilmektedir [41].

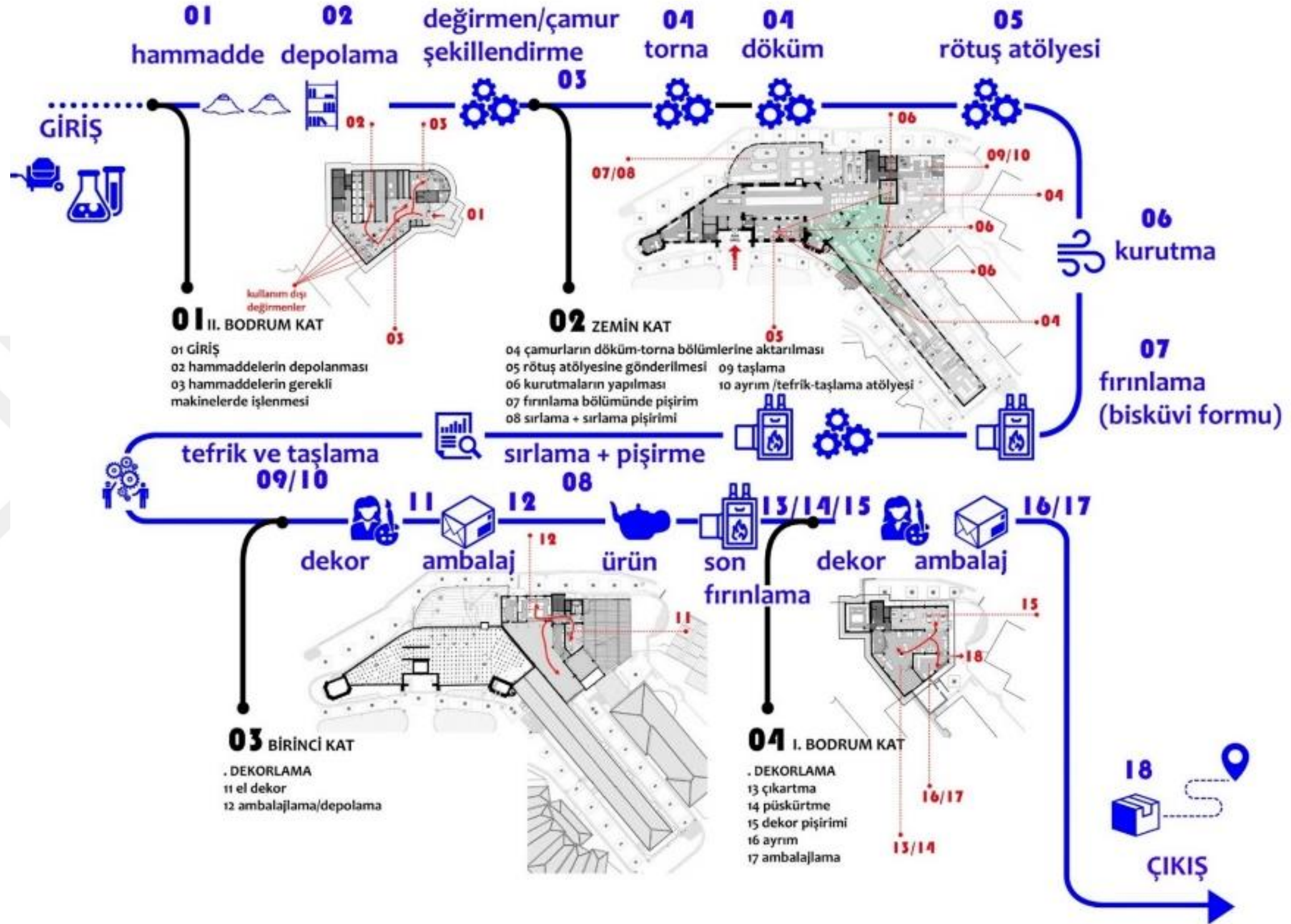
- Çatı:

Tarihi fabrika binasının çatısı kırma çatıdır ve iskeleti ahşaptır. Mahyasında mahya kiremidi, çatı kaplamalarında ise Marsilya kiremit kullanılmıştır. Çatı saçak altı kotu taş silme ile vurgulanmıştır. Saçaklarında PVC yağmur olukları bulunmaktadır. Çatıda yer yer metal müdahale kapakları yer almaktadır. Aynı zamanda içerisindeki fabrika donanımlarının yerlerine de bağlı olarak çeşitli yerlerde bacalar bulunmaktadır. Sümerbank dönemi eklerinin çatıları her bölüm için ayrılmaktadır. 5 numaralı bölüm, tarihi fabrika binası gibi ahşap iskeletli, üzeri Marsilya kiremidi ile kaplı kırma çatı iken diğerleri oluklu çatı malzemesi ile kaplı, teras çatılardır. Bu bölümlerde de içeride yer alan makine donanımlarının bacaları çatı düzleminde veya duvar yüzeylerinde gözlemlenebilmektedir [41].

- İç Mekân:

Yıldız Porselen Fabrikası'nın mimari özelliklerinin ve iç mekân organizasyonunun net bir şekilde anlaşılabilmesi için seramik üretiminin ardışık üretim sürecini anlamak gerekir. Sırasıyla hammadde, hamur yapma, şekillendirme, fırınlama, sırlama, süsleme ve boyama aşamalarından geçen porselenin üretim süreci, yapının plan kurgusunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu aşamaların en kolay, zamandan ve insan gücünden tasarruf edecek biçimde işleyişinin sağlanması, kullanılan makinelerin boyutları/miktarı, çalışan kişi sayısı mekânların biçimlenişinde belirleyicidir [41].

Kurulduğu ilk yıllardan itibaren üretime kısa süreli duraklamalar dışında devam eden Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın üretim süreçlerindeki değişimlerin mimariye ve donanımlara yansımalarıyla birlikte; zamanın yapıya etkileri, somut olarak gözlemlenebilmektedir. Farklı dönemlerdeki üretim süreçlerinin; kaynaklar aracılığıyla desteklenerek belgelenmesi, endüstriyel mirasta meydana gelen; mimari, teknolojik ve sosyal değişimlerin ortaya çıkmasını sağlaması açısından önemlidir. Aynı zamanda Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda üretilen porselen ürünlerin içeriği ve kullanım amaçları da üretim süreçlerini etkileyen ana unsurlardan biridir [41].

Şekil 4.46 Fabrika üretim süreci ve kat planları ilişkileri şeması (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Genel anlamda; II. bodrum kat hammaddenin fabrikaya girişi, depolanması ve porselen çamurunun oluşması işlemleri ile sürece dhl olurken; zemin kat ise, hamura şekil verilmesi, pişirilmesi ve rtuşlanarak tefrik işlemlerinin yapılması işlemlerinin gerçekleştirildiği kattır (şekil 4.46). I. kat; dekorlama işlemi ve ambalaj depoları için kullanılmaktadır. Birinci kattaki depolarla birlikte asma katlar da depolama amacıyla kullanılmaktadır. I. bodrum katta ise, dekorların yapılması, son fırınlama ve ambalajlama işlemleri gerçekleştirilir. Bu kat, ürünlerin fabrikadan çıkış işlemlerinin yapıldığı kat olarak da isimlendirilebilir [41].

Porselen retim süreci, mekân işlevleri özelinde detaylı olarak değerlendirilecek olunursa; üretim sürecinin ilk basamağını oluşturan hammaddelerin yapıya getirilmesi II. bodrum katta bulunan servis girişinden yapılmaktadır. rnler fabrikaya girdikten sonra yine aynı katta bulunan hammadde depolarında depolanır. Kullanılacak kadar malzeme depolardan çıkarıldıktan sonra çamur havuzunda, değirmenlerde ve pres makinelerinde işlenir [41] (şekil 4.47).

Bu işlemler ve sır hazırlama işlemi II. bodrum katta yapılmaktadır. Çamur ve sonrasında hamur haline getirilen karışım zemin katta bulunan torna ve dökümhane bölümlerine gönderilir. Burada şekillendirme işlemi yapıldıktan sonra yine aynı katta bulunan rötuş atölyelerinde son rötuş işlemleri yapılır [41] (şekil 4.48).

şekil 4.47 Fabrika değirmenleri ve çamur havuzu [41]

Şekil 4.48 Rötuş atölyesi [41]

Zemin katta bulunan kurutma odasında kurutma işlemleri yapılan porselen ürünlerin yine zemin katta fırınlama mahalinde bulunan 3 adet doğalgazlı ve 2 adet elektrikli fırında bisküvi pişirimleri gerçekleştirilir [41] (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 Doğalgazlı fırınlar [41]

Fırınlara yanarda bulunan sırlama makinesinde sırlama işlemleri gerçekleştirilen porselen ürünler dekorlama işlemi için, I. bodrum kat ve I. kata gönderilir. Bu

katlarda dekorları yapılan ürünler, tefrik taşlama işlemi için tekrardan zemin kata getirilir [41] (Şekil 4.50, 51).

Şekil 4.50 El dekor bölümü [41]

Şekil 4.51 Tefrik taşlama işlemi [41]

Tefrik ve taşlama işlemlerinden sonra I. bodrum kata gelen ürünlerin elektrikli dekor fırınlarında son fırınlamaları yapılır ve ambalajlanarak fabrikadan çıkış işlemleri yapılır [41] (Şekil 4.52).

Şekil 4.52 Elektrikli dekor fırınları [42]

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın üretim kapasitesi talebi karşılayamaz duruma gelmiştir. Öyle ki; üretilen ürün ve kalıp sayısının fazlalığı nedeniyle depolama alanları yetersiz kalmakta ve karışıklığa neden olmaktadır. Bu karışıklık Fabrika'nın üretim süreci ve işleyişini aksatmaktadır [41] (Şekil 4.53).

Şekil 4.53 Günümüzde Fabrika'nın depolama alanı eksikliği ve işleyiş kurgusunu gösteren şema [41]

Sümerbank eklerinde, karışıklığın yanı sıra statik, elektrik ve mekanik sistemlerde meydana gelen hasarlar üretimi zorlaştırmaktadır. Öyle ki; yapının çatısı/olukları, yağmur suyunun toplanması ve yapıdan uzaklaştırılması için uygun değildir. Yapıda su problemleri nedeniyle, yapıyı korumak amacıyla büyük ölçekli çelik strüktür; mimari karakteri/özellikleri dikkate alınmadan plansız bir şekilde inşa edilmiştir (Şekil 4.54). Çelik strüktürün devasa beton ayakları, kompleksin peyzaj öğelerine zarar vermiş ve kompleks içerisindeki sikülasyonun aksamasına neden olmuştur [41].

Şekil 4.54 Fabrika üzerinde bulunan çelik strüktür [41]

- **Kütle:**

1 No'lu yapı; D'Aronco tarafından II. Abdülhamit'in isteği üzerine, İstanbul Boğazı'nı en iyi şekilde görebilecek şekilde konumlandırılmıştır. Ana giriş kapısının konumu, 1 No'lu kütlelerin biçimi ve konumlanışında etkili olmuştur [41].

Sümerbank dönemi ekleri (2, 3, 4, 5, ve 6 No'lu ekler) ise; üretim kapasitesine bağlı mekân ihtiyacı nedeniyle plansız gelişmiş olup kütlelerin biçimlenişi parsel sınırlarını maksimum kapasitede kullanmaya yöneliktir. Fabrika içerisinde yerleştirilen donanımlar kütle büyüklükleri ve biçimlerinin en önemli belirleyicisi olmuştur. 3 ve 4 numaralı eklerin inşa edilme nedeni teknolojik gelişmelere bağlı olarak tünel fırının Fabrika içerisinde konumlandırılmak istenilmesidir. 2 numaralı bölüm hammadde girişinin sağlandığı güzergâhta bulunduğundan araç geçişini kolaylaştırmak amacıyla kuzey bölümünde kavisli olarak inşa edilmiştir [41].

1, 2, 3, 4, 5 ve 6 No'lu yapılar bütünleşik tek bir kütle oluşturmaktadır. 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 No'lu yapılar ise birbirinden bağımsız kütlelerdir. Tüm yapılar Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası kompleksinin bir parçasıdır [41].

Sonradan kompleks içerisine inşa edilen diğer yapılarda da (7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 No'lu) İstanbul Boğazı manzarasının en iyi şekilde görülebilmesi kaygısı ve tarihi yapının (1 No'lu) yerleşim doğrultusu referans alınmıştır. 12 No'lu satış mağazası, giriş kapısına yakın olarak konumlanmış olup kütle büyüklüğü içerisinde satılacak ürün sayısına ve niteliğine bağlı olarak tasarlanmıştır [41].

Kompleks içerisinde yer alan yapılar kütsel bağlamda kısmi olarak korunabilmiştir. Mimari elemanlarda meydana gelen hasarlar ise özgün olana benzer şekilde kısmen onarılmıştır [41].

4.2 Fabrika'nın Bağlamsal Değerlendirme Kriterleri

Mimari Değerlendirme Kriterleri; mekansal/hacimsel kurgu, işlev, strüktür ve cephe/çatı/iç mekân/kütle bağlamında incelenmiştir.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kuruluş amacı; diplomatik ilişkilerde hediyeleşmek için kullanılmak üzere prestij göstergesi olarak, yerli çini ve porselen üretimidir. Üretilen ürünler sarayın ihtiyaçlarını karşılamış ve Osmanlı İmparatorluğu'nu diğer ülkelere karşı temsil etmiştir. Bu anlamda dünya genelinde bulunan diğer imparatorluk fabrikaları arasında gösterilebilir. Bu amaçlar dışında halkın günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretim de yapılmaktadır (Serin [34]) (Şekil 4.55).

Fabrika'nın kuruluşu ile ilgili çeşitli kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Bu bilgilerden biri, Fransız Elçisi'nin bir davet sırasında Sultan II. Abdülhamid'e masadaki porselen ürünlerin menşeyini sorması ve Abdülhamid'in, Sevres (Fransa) ürünleri olduğu söylemesi üzerine, yerli bir fabrikanın eksikliğini fark edilmesidir. Fabrika'nın kuruluşunda II. Abdülhamid'in porselen ürünlere olan ilgisi ve düşkünlüğü de etkili olan nedenler arasındadır. Öyle ki; tahta geçtiğinde Dolmabahçe'den taşınarak Yıldız Sarayı'na yerleşmiş ve saray kompleksinin görkemli noktalarından birine Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın inşa edilmesine karar vermiştir (Serin [34]).

Bazı kaynaklarda Fabrika'nın inşasının 1890'da olduğu ve ilk ürünlerinin 1892'de imal edildiği yer almaktadır. Küçükerman'a göre Fabrika 1890'da inşa edilmiştir. Fabrikaya ait maaş defterleri 1894'ten itibaren başlamakta ve üretilen ilk ürünlerin arkasında "1312 (1894)18" ibaresi bulunmaktadır (Serin, 2009). Bu nedenle tez çalışması kapsamında; Fabrika'nın 1890'da inşa edildiği ve üretime 1894'te başladığı varsayılmaktadır (Serin [34]).

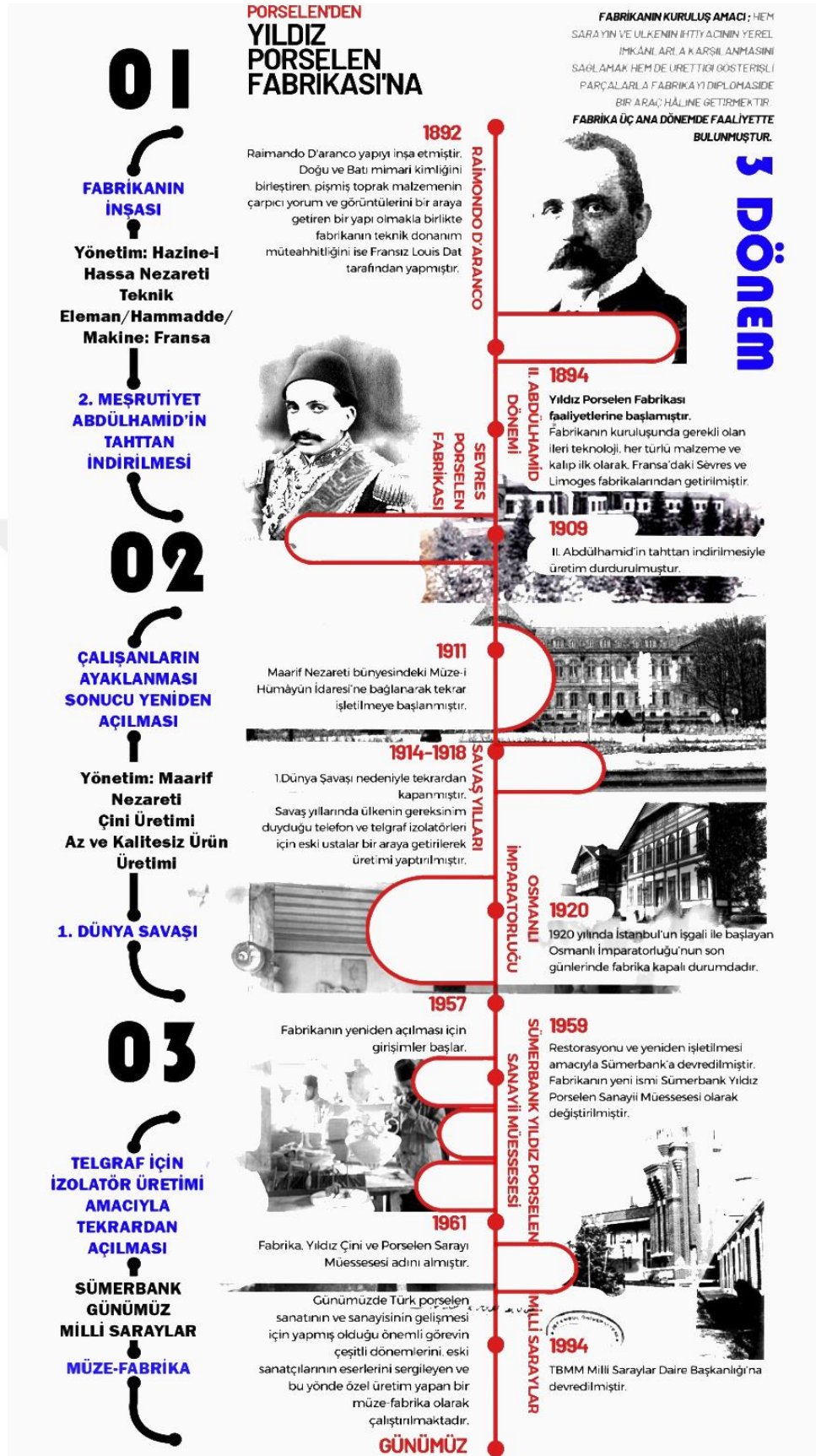

Şekil 4.55 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kuruluş amaçları (yazar tarafından hazırlanmıştır)

İlk dönem (1890-1959); II. Abdülhamid'in emriyle D'Aronco'nun, Yıldız Sarayı'nda Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nı inşa etmesi ile başlamıştır. Bu dönemde Fransa'nın porselen üretimindeki kalitesinin, Osmanlı Devleti tarafından kabul görmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kurulduğu dönemdeki teknik eleman, hammadde ve makine ihtiyaçları Fransa'dan karşılanmış ve teknik donanım tedariki Fransız Louis Dat tarafından yapılmıştır (Serin [34]).

Fransa’da bulunan ve dönemin önemli/öncü imparatorluk fabrikalarından biri olan Sèvres Porselen Fabrikası’nın Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’na, kuruluşuyla birlikte üretim sürecinde; teknolojik, sosyal ve mimari anlamda önemli etkileri olmuştur. İşletmesi ise açıldığı dönemde, Hazine-i Hassa Nezareti tarafından yürütülmüştür (Acar [38]).

1895 yangını sonrasında; II. Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle 1909’da II. Abdülhamit tahttan indirilmiş ve Fabrika’da geçici bir süreliğine üretim durdurulmuştur (Acar, 2012). 1911 yılında çalışanların ayaklanması sonucunda Maarif Nezareti bünyesindeki Müze-i Hümayun İdaresi’ne bağlanarak tekrar açılmıştır (Acar, 2012). 1914-1918 yılları arasında; I. Dünya Savaşı nedeniyle yeniden kapatılan Fabrika’da, savaş yıllarında ülkenin ihtiyaç duyduğu telefon ve telgraf izolatörleri için eski ustalar bir araya getirilerek kısa süreliğine üretim yapılmıştır (Acar, 2012). Bu dönemde savaş nedeniyle az sayıda ve kalitesiz ürün üretilmiştir (Acar, 2012). 1920’li yıllarda Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerinde Fabrika halen kapalı durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü, Cumhuriyet’in ilanı ve savaşlar nedeniyle devlet yeterli maddi/manevi güç sağlanamamış ve Fabrika uzun yıllar kapalı durumda kalmıştır (Acar [38]) (Şekil 4.56).

Şekil 4.56 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kronolojik gelişim/değişim süreci (yazar tarafından hazırlanmış olup görseller: Milli Saraylar Arşivi)

1957’de yeniden açılması gündeme gelen Fabrika; 1959’da restore edilerek Sümerbank’a devredilmiştir. Sümerbank; “Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu” ismini “Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi” olarak değiştirerek işletmeye başlamıştır (Acar [38]). Uzun yıllar boyunca Sümerbank bünyesinde üretime devam etmiştir.

Fabrika 1994 yılında Sümerbank’tan, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesine devredilmiştir (Acar [38]). "Sümer Holding, Yıldız Çini ve Porselen Sanayi İşletmesi'nin 3.6.1994 tarihinde, Yüksek Planlama Kurulu’nun 94-17 sayılı kararı ile TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı’na devredilmesiyle, müze-fabrika dönemi başlamıştır (Acar [38]).

Günümüzde “Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası” ismiyle, özel üretim yapan bir müze-fabrikadır [41].

Fabrika, D’Aronco tarafından inşa edilmiş olması nedeniyle de önemlidir (Şekil 4.57).

D’Aronco; 1857 yılında İtalya’da doğmuş ve ailesinden gelen inşaatçılık geleneğini yıllar boyunca devam ettirmiştir. Ailesinin de etkisiyle küçük yaşlarda inşaatlarda çalışmaya başlamıştır. Becerikli yapı ustaları yetiştirmekle ünlü Yapı Meslek Okulu’nda eğitim gördüğü süreçte yolu Torino’ya düşen D’Aronco, buradaki görev süresi boyunca ahşap strüktürler konusunda deneyim kazanmış ve Avrupa’ya açılmasını sağlayacak ilişkiler kurma imkânı bulabilmiştir. Özgün kimliğinin oluşumunda Viollet -le-Duc’ün önemli bir rolü vardır. Bu sayede Orta Çağ ve Gotik sanat üslubunu benimsemiştir. Bahsi geçen dönemde endüstri yapıları ile ilgilenmeye başlamıştır [41] [42].

Şekil 4.57 Raimondo Tomasso D'Aronco [43]

Venedik Mimarlık Akademisi'nden mezun olduktan sonra meslek hayatında birçok önemli mimar ile çalışma imkânına sahip olmuştur. Eğitim hayatını önemli mimarlık okullarında sürdürmüş olan D'Aronco, öğretim üyesi olduğu yıllarda projeler üretmiş ve çeşitli yarışmalara katılmıştır. Bu dönemde ulusal ve uluslararası birçok yarışmada başarılar elde etmiştir. Bu başarılar sonucunda 1893'te bir sergi için İstanbul'a davet edilmiştir. II.Abdülhamid'e sunduğu proje önerisinde, Crystal Palace benzeri; sürprizli mekanlara, boşluklara ve açık mekanlara sahip bir proje önerisi tasarlamıştır [41] [42] (Şekil 4.58).

Şekil 4.58 D'Aronco'nun II. Abdülhamid'e sunduğu sergi binaları önerisi [44]

1894 İstanbul Depremi nedeniyle sergi iptal edilmiş ve devletin sergi için ayırmış olduğu bütçe deprem sonrası onarım faaliyetleri için kullanılmıştır. Bu süreçte

İstanbul’da bulunan D’Aronco, Osmanlı Sarayı’na “Saray Mimarı” göreviyle atanmıştır. D’Aronco’nun deprem sonrası onarımını yapmış olduğu bilinen yapılar: Edirnekapi’daki “Mihrimah Sultan Camii”, Gülhane’deki “Babıali”, Bayazıt’taki “Harbiye Nezareti”, “Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu” vb. Dir [41] [42].

Raimondo D’Aronco, İtalya’da mesleğini icra ettiği yıllarda Art Nouveau akımının en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu’nun kozmopolit başkenti İstanbul’da uygulanan eserlerinde, Avrupa’nın Art Nouveau hareketi ile İslam-Osmanlı sanatı sentezlemesinin izleri görülebilmektedir. Ayrıca o dönemde eklektizm üslubundan kurtulmak isteyen Osmanlı mimarlığında, D’Aronco’nun yapıları; geçmiş ve modernin yorumu olan “Yeni Osmanlı” görüşüne katkıda bulunmuştur. 18. yy.dan itibaren Osmanlı’da ön plana çıkan Barok üslup, D’Aronco tarafından yeniden ele alınarak farklı şekillerde yorumlanmıştır. Yıldız Porselen Fabrikası’nı da deprem sonrası genişleterek yeniden tasarlamıştır [41] [42].

D’Aronco’nun Yıldız Sarayı uygulamaları dışında İstanbul’da yapmış olduğu çeşitli projeleri bulunmaktadır. Botter Apartmanı, Mekteb-i Tıbbiye, Mizzi Köşkü ve seyir kulesi eki bunlardan bazılarıdır [41] [42].

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’nın bağlamsal değerlendirme kriterleri; tarihi değer, eskilik değeri, amaçlanmış anımsatma değeri, kullanım değeri, sanat değeri ve yenilik değeri (Riegl’in Anıt Değerleri) bağlamında değerlendirilmiştir [41] [42].

— Tarihi Değer:

- İmparatorluk fabrikası olması,
- Üretimlerine halen devam edebilmiş olması,
- Yerli üretime teşvik etmesi,
- İnşa edildiği dönemin mimari üslup ve anlayışını yansıtan bir arşiv niteliğinde olması,
- Farklı işlevleri barındıran bütüncül bir kompleks niteliğinde olması,
- Ana kuruluş amacı doğrultusunda prestij göstergesi konumunu halen koruyabilmesi,
- Yıldız Porselen markasının bilinirliği,
- Uluslararası tanınırlığı,

- Avrupa teknolojilerinin Anadolu'ya getirilmesine katkıda bulunması,
- İlk yıllarından günümüze kısmen korunabilmiş olması,
- Dünya çapında diğer imparatorluk fabrikaları ile olan ilişkileri (Sevres Porselen Fabrikası ile ilişkileri)
- Üretilen ürünlerin sanat değeri,
- Porselen üretiminde usta-çırak ilişkisini koruyarak nitelikli eğitimci ve çalışan yetiştiren bir okul niteliğinde olması,
- Sanat ve üretimi aynı çatı altında birleştirmesi ve bu konuda uzun yıllar boyunca Sanayi-i Nefise Mektebi ile etkileşim içerisinde olması tarihi değerini oluşturmaktadır.

— Eskilik Değeri:

- Tüm mimari elemanlarda ve strüktürde meydana gelen hasarlar/aşınmalar,
- Teknolojinin gelişmesi ile bazı donanımların üretim bandından çıkartılması (girişte yer alan tünel fırının bir kısmının sökülmesi) eskilik değerini meydana getirmektedir.

— Amaçlanmış Anımsatma Değeri:

- Üretim bandından çıkarılan donanımların (tünel fırın) orijinal yerlerinde korunabilmiş olması,
- Üretime bağlı izlerin korunumu (tünel fırın için kullanılan ray izleri),
- Üretim işlevinin nesiller boyu devamı,
- Teksir kalıplarının korunması ve depolanması,
- Üretilen ürünlerin satış mağazasında satılabilmesi,
- Kompleksin peyzaj öğelerinin ve bütününün (tüm küteleleri ile) korunumu,
- Mimari elemanlarda bazı hasar ve eskimelerin onararak özgün olana benzer şekilde kısmen korunumu/yeniden yapımı amaçlanmış anımsatma değerleri kapsamında günümüzde mevcuttur.

Çalışma kapsamında; “Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’nda Kullanım Dönüşümü Önerileri” bölümünde yer alan öneriler, amaçlanmış anımsatma değerine katkıda bulunabilecektir.

— Kullanım Değeri:

- Diplomatik hediyeleşme amacıyla üretim,

- Sarayın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretim,
- Üretilen rnlerin diğerk ülkelere ihraç edilmesi,
- Halka satış amacıyla retim,
- Savaş döneminde telgraf üretimi,
- Üretim, atölye (eğitim) ve müze işlevlerinin günümüzde sürdürülebilmesi kullanım değeri oluşturmaktadır.

— Sanat Değeri:

- İnşa edildiğı dönemin mimari anlayışını yansıtması,
- Mimari malzemeler ve mimari üslubun yapılan onarımlar ile özgün olana benzer şekilde kısmen korunabilmesi,
- Çeşitli sluplarda porselen üretimiyle üretimin sanat haline getirilmesi,
- retimlerinin sanatçılar ve zanaatçılar ile devam ettirilmesi -diğerk ülkelerde inşa edilen imparatorluk fabrikalarına sanatçı, zanaatçı, çalışan ve yönetici ihraç edilmesi (Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın ilk müdürünün Sevres Porselen Fabrikası'ndan gelen Fransız Mösyö Dat olması)- sanat değeri meydana getirmektedir.

— Yenilik Değeri:

- Farklı dönemlerde eklenen yeni ekler ve yapılar,
- Teknolojik gelişmelere bağlı olarak donanımların yenilenmesi,
- Mimari elemanlarda kısmi olarak gerçekleşen onarım/yenileme çalışmaları yenilik değeri kapsamındadır.

Riegl'in anıt değerleri; yapının mimari kimliğinin, sosyokültürel öneminin ve kamusal bellekteki konumunun belirleyicisi olabilmektedir.

— Mimari Kimlik:

- Riegl'in tüm kriterleri Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın mimari kimliğini oluşturmaktadır.

— Sosyo-Kültürel nem:

- Yapının müze işlevi (günümüzde yetersiz),
- şehir merkezine ve İstanbul'un önemli nirengi noktalarına yakınlığı yapının sosyo-kültürel önemine katkıda bulunmaktadır.

— Kamusal Bellekteki Konum:

- Şehir merkezine yakınlığı,
- Yıldız Parkı'nın içinde inşa edilmesi,
- Yıldız Saray kompleksinin bir parçası olması,
- Barbaros Bulvarı'na yakınlığı,
- Riegl'in kriterleri bağlamında barındırdığı tüm değerler kamusal bellekteki konumunun belirleyicisidir.

4.3 Fabrika'nın Diğer Değerlendirme Kriterleri

Çevresel Değerlendirme Kriterleri:

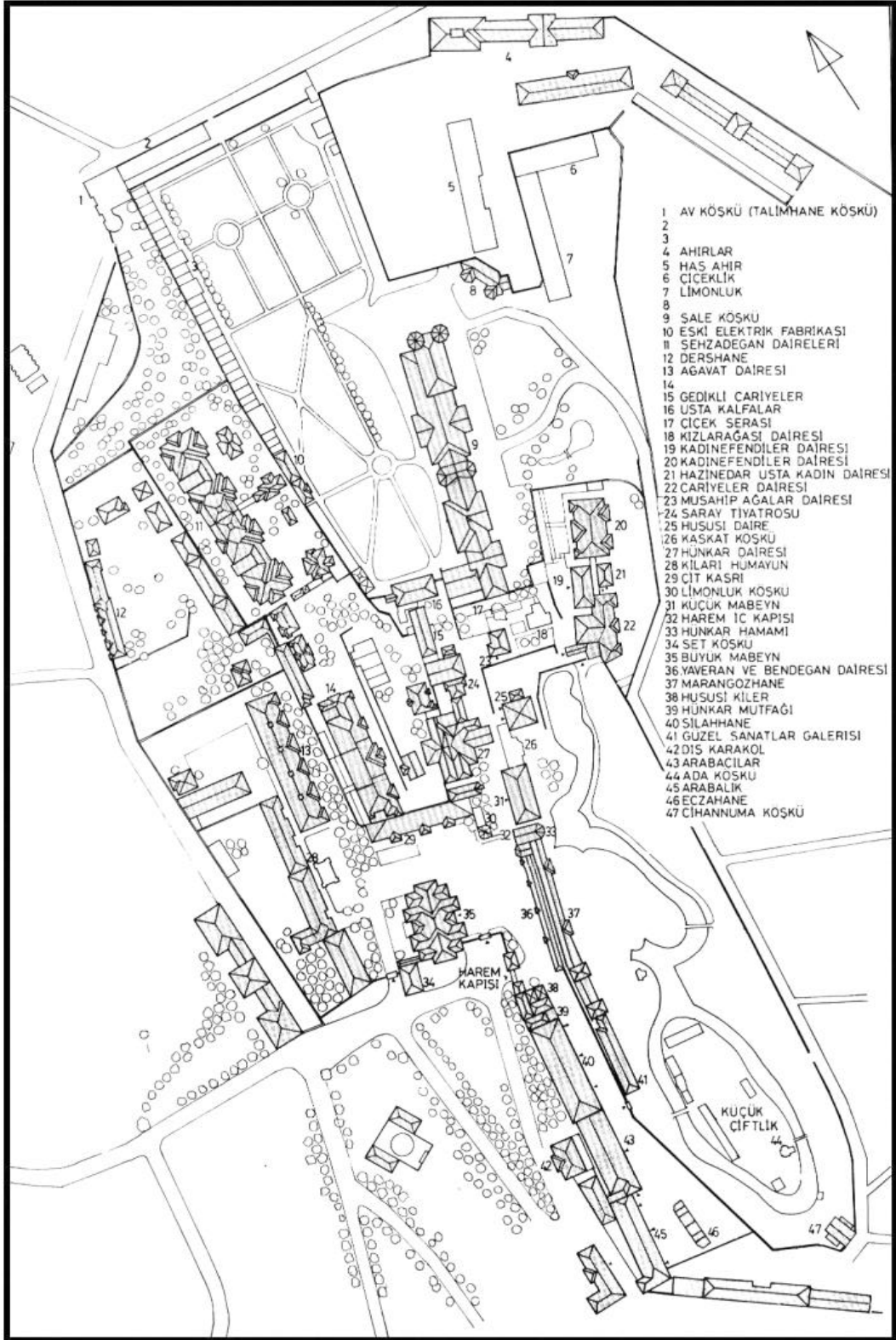
Benzer örnekleri arasında Saray Kompleksi'nde inşa edilmesi ve Kompleks'in bir parçası olması nedeniyle farklılık göstermektedir.

II. Abdülhamit; 1876'da yılında tahta çıkışından sonra konumundan ve mimarisinden hoşlanmadığı için Dolmabahçe'den ayrılarak Yıldız Bahçeleri'nde yeni bir Saray Kompleksi inşa ettirmiştir. Kompleks'in inşası 1876'dan, 1893'e kadar devam etmiştir. Yıldız Sarayı, bahçe düzenlemeleri ve çeşitli yapılardan oluşmaktadır. D'Aronco saraya mimar olarak atandıktan sonra Yıldız Saray Kompleksi'ndeki yapıları ve bahçeleri yeniden düzenlemiştir. Yıldız Sarayı; yüksek duvarlarla çevrili üç avlunun çevresinde sıralanan köşkler, kasırlar, saray tiyatrosu, müze, kütüphane, eczane, marangozhane, fabrika ve atölyelerden oluşmaktadır. Dönemin yeni üslup ve teknikleriyle inşa edilmiş çok sayıda yapı barındırması açısından önemlidir [41].

“18. yüzyıl başlarına kadar mülkiyet durumu ile ilgili kesin bir bilginin bulunamadığı Yıldız Bahçesi'nde, Hanedan adına ilk yapı faaliyeti Sultan III. Selim döneminde gerçekleşmiş ve sonrasında çevredeki diğer arazilerin de satın alınmasıyla Çırağan sahilinden Yıldız tepesine kadar bütün bölge Hazine-i Hassa mülküne dahil olmuştur. Sultan II. Abdülhamid Yıldız Sarayı'na yerleştikten sonra satın alma işlemleri devam etmiş ve Sultan Abdülaziz döneminde Çırağan Sarayı'nın arka koruluğu olup, Ortaköy yolu üzerinde bugün hala mevcut bir köprüyle saraya bağlanan ormanlık alan II. Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı'nın has bahçesi olmuştur. Ancak II. Abdülhamid'in saltanatı süresince Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı'nın yerleşim

düzeni ve mimarisinde kapsamlı değişiklikler söz konusudur. Bunun nedeni devletin temsil edildiği yer olması ve II. Abdülhamid'in saltanatını korumak için etrafında aşılması imkânsız bir koruma kalkanı oluşturma çabasıdır. Bunun bir sonucu olarak ilk önce saray binalarının yer aldığı iç bahçenin etrafını çepeçevre saran ortalama 4.00 m. yüksekliğinde iki kademeli duvarlar örülmüştür. Sultan'ın ikametgâhı olarak kullanılan ve resmî devlet işlerinin yürütüldüğü yapıların etrafında en güvendiği hizmetkârların ve üst düzey yöneticilerin oluşturduğu bendegâna ait konutlar yer almıştır ve bu konutlar bir koruma çemberi gibi sarayı kuşatmaktadır. Elbette bütün bunlar için II. Abdülhamid'in öncelikli olarak yaptığı şey, kendisinden önceki yönetim kadrosunu tasfiye ederek tümüyle yeni bir teşkilat yaratmaktır [41].

Yıldız Sarayı yapılaşma biçimi yönünden Topkapı Sarayı'na benzemektedir. Ancak yapılar arasında belirli bir ilişkinin gözetilmediği ve genel kurgusunun bütüncül bir yaklaşım ve planlamadan uzak olduğu görülebilmektedir. Türk saray mimarisinin son örneği ve Osmanlı saltanatının temsil edildiği son yapı olan Yıldız Sarayı, Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışından sonra büyük değişikliklere uğramıştır. Büyük Mabeyn Köşkü, Çadır Köşkü, Malta ve Çit Kasrı'na ilâveten birçok yeni eklemeler ve düzenlemeler söz konusu olmuştur. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, Küçük Mabeyn Köşkü, Cariyeler Dairesi, Kızlarağası Köşkü, Şale Köşkü, Hamidiye Camii, Tiyatro, Marangozhane, Eczahane, Tamirhane, Kilithane, Çini Atölyesi, Kütüphane ve Şehzade Köşkleri II. Abdülhamid zamanında inşa edilerek saray kompleksini tamamlayan yapılar olmuştur [41] (Şekil 4.59).

Şekil 4.59 Yıldız Sarayı yerleşim planı [45]

Yıldız Sarayı; Boğaziçi'ne hâkim bir tepede bulunması, Beşiktaş ile Ortaköy arasındaki yamaç üzerinde yayılan bir kompleks niteliğinde olması nedeniyle saray yerleşimi için II. Abdülhamit döneminde uygun görülmüştür. Yıldız Porselen ve

Çini Fabrikası da saray kompleksinin bir parçası olarak görülmüş ve Yıldız Sarayı'nın dış bahçesinin doğu tarafındaki yamaçlarda yer alan küçük bir düzlük üzerine inşa edilmiştir. Yıldız Saray Kompleksi günümüzde UNESCO Kültür Mirası geçici listesinde yer almaktadır [41].

Yapı-yer ilişkisi kavramı; bağlamsal kriterleri, kamusal bellekteki konum ve bilinirlik özellikleri, çevresel kriterleri ise somut ulaşılabilirlik özellikleri sebebiyle etkilemektedir.

Komplekse ulaşım, giriş kapılarının konumları, kompleks içerisinde Fabrika'ya ulaşım güzergahları ve yaya/araç ulaşimleri analiz edilmiştir.

Saraya Giriş:

İnşa edildiğinde Kompleks'in; Koltuk Kapı, Saltanat Kapısı, Harem Kapısı ve Mecidiye Kapısı olmak üzere 4 ana kapısı bulunmaktaydı. Şale Köşkü'nün inşasından sonra köşke yakın beşinci bir kapı daha yapılmıştı. Bu kapıların dışında servis girişleri için Orhaniye ve Çini ve Fabrikası olarak isimlendirilen kapılar da kullanılmaktaydı (Kocaişık [46]).

Günümüzde; Palanga Caddesi üzerinde biri araç diğeri yaya olmak üzere iki adet, Çırağan Caddesi üzerinde bir adet yaya, Müvezzi Caddesi üzerinde bir adet araç girişi yer almaktadır.

Yıldız Parkı'na yeni açılan M7 metro hattının Yıldız Durağı'ndan raylı sistemler ile ulaşım mümkün olduğu gibi, Barbaros Bulvarı ve Çırağan Caddesi üzerinde yer alan otobüs duraklarından da toplu ulaşım mümkündür. Palanga Caddesi üzerinden yapılan girişler, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na daha yakındır (Şekil 4.60).

Şekil 4.60 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na ulaşım (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Yıldız Parkı topografyasının en eğimli olduğu ve II. Abdülhamit'in isteği üzerine İstanbul Boğazı'nın görülebilmesi amacıyla; Saray kompleksinin gözden uzakta kalan, ağaçlarla sarılı bölümünde inşa edilmesi nedeniyle Yıldız Parkı kullanıcıları tarafından bilinirliği azdır.

Çevresel değerlendirme kriterleri; *yapı-yer ilişkisi, çevresel sürdürülebilirlik ve ulaşılabilirlik* bağlamında değerlendirilmiştir.

— Yapı-Yer İlişkisi:

- Beşiktaş ilçesinin merkezinde,
- Yıldız Parkı'nda,
- Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olarak bulunmaktadır.

— Çevresel Sürdürülebilirlik:

- Günümüzde üretimin devam etmesinden dolayı, üretim atıkları Yıldız Parkı'nın yoğun yeşil dokusuna zarar verebilir.

— Ulaşılabilirlik:

- Beşiktaş ilçesinin merkezinde yer aldığından dolayı toplu taşıma ve araç ile kolay ulaşılabilmesi,
- Yıldız Parkı'nda yer almasından dolayı yaya ulaşımı açısından güvenli olması ulaşılabilirliğinin belirleyicisidir.

Ekonomik Değerlendirme Kriterleri:

Sanayi Devrimi etkilerinin Avrupa'da ve Anadolu'da hızla görüldüğü yıllarda ekonomik nedenlerde birçok fabrika inşa edilmiştir. Porselen fabrikalarının ticari amaçlar doğrultusunda giderek çoğalması, sektörde özel üretim yerine seri üretime geçilmesine neden olmuş ve üretilen ürünlerin sanat değerlerinde azalma meydana gelmiştir. İngiltere, Sanayi Devrimi etkilerinin en çok hissedildiği ülke olması nedeniyle ekonomik çıkarlar ile porselen üretiminde devam eden ülkeler arasında en başta gelmekteydi. Avrupa'da meydana gelen seri üretime geçiş, Anadolu'da daha geç meydana gelebilmiştir [31].

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası kuruluşu öncesinde çeşitli atölyelerde devam eden porselencilik, fabrikalaşma süreçleri sonrasında Yıldız Çini ve Fabrikası'nda porselen ve çini üretimleriyle devam etmiştir. Ancak Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası; ekonomik ve ticari çıkarlar ile seri üretim yapmak yerine, usta-çırak ilişkileri içerisinde uzun yıllar sanatçı ve zanaatkarlar ile üretim geleneğini devam ettirebilmiştir. Bu nedenle benzer porselen fabrikaları arasında özel bir konuma sahiptir [31].

Mekânsal analizlerle bağlantılı olacak şekilde, günümüzde Fabrika'nın hacmi, ekonomik anlamda hedeflenen üretim kapasitesine yetememektedir.

Ekonomik Değerlendirme Kriterleri:

- Üretim hacmine bağlı ekonomik getiri (Yıldız Porselen markası),
- Müze-atölye işlevine bağlı ekonomik getiri,
- İstihdam sağlayabilmesi,
- Turistler tarafından kolay ulaşılabilir olması ancak bilinirliğinin az olması,
- Kompleks içerisinde yer alan satış mağazasının ekonomik getisi ekonomik değerlendirme kriterleri kapsamındadır.

4.4 Örnek Araştırması

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası hariç seçilen 12 örnek, benzer kriterler bağlamında değerlendirilmiş olup tam benzerlik gösteren kriterler +1, kısmi benzerlik gösteren kriterler ise 0,5 olarak hesaplanarak, toplam benzerlikleri oluşturulmuştur (Şekil 4.61). Tüm örneklerin detaylı incelemelerine eklerde yer verilmiştir.

BENZERLİK TABLOSU

01 BİRİNCİL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ																	
02 İKİNCİL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ																	
03 ÜÇÜNCÜL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ																	
MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ				BAĞLAMSAK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ										ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ			EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ
MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ				BAĞLAMSAK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ										ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ			EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ
Mekansal Hacimsel Kurgu	İşlev	Strüktür	Cephe	Tarihi Değer	Eskilik Değeri	Amaçlanmış Anımsatma Değeri	Kullanım Değeri	Sanat Değeri	Yenilik Değeri	Mimari Kimlik	Sosyo-Kültürel Önem	Kamusal Bellekteki Konum	Yapı-Yer İlişkisi	Çevresel Sürdürülebilirlik	Ulaşılabilirlik		
Çatı	ÖZGÜN İŞLEV	Plansız restorasyon	Kütle	İmparatorluk fabrikası	Mimari elemanlarında	Donanımların sergilenmesi	İmparatorluk fabrikası	Sanat Değeri	Yenilik Değeri	Mimari Kimlik	Sosyo-Kültürel Önem	Kamusal Bellekteki Konum	Yapı-Yer İlişkisi	Çevresel Sürdürülebilirlik	Ulaşılabilirlik		
İç Mekan	GÜNCEL İŞLEV	Plansız restorasyon	Kütle	İmparatorluk fabrikası	Mimari elemanlarında	Donanımların sergilenmesi	İmparatorluk fabrikası	Sanat Değeri	Yenilik Değeri	Mimari Kimlik	Sosyo-Kültürel Önem	Kamusal Bellekteki Konum	Yapı-Yer İlişkisi	Çevresel Sürdürülebilirlik	Ulaşılabilirlik		
ÖZGÜN İŞLEV	GÜNCEL İŞLEV	Plansız restorasyon	Kütle	İmparatorluk fabrikası	Mimari elemanlarında	Donanımların sergilenmesi	İmparatorluk fabrikası	Sanat Değeri	Yenilik Değeri	Mimari Kimlik	Sosyo-Kültürel Önem	Kamusal Bellekteki Konum	Yapı-Yer İlişkisi	Çevresel Sürdürülebilirlik	Ulaşılabilirlik		
YILDIZ ÇİNI ve PORSELEN FABRİKASI	Mekansal ve hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişmiş olup kısmi korunmuştur	GÜNCEL İŞLEV	Plansız restorasyon	İmparatorluk fabrikası	Mimari elemanlarında	Donanımların sergilenmesi	İmparatorluk fabrikası	Sanat Değeri	Yenilik Değeri	Mimari Kimlik	Sosyo-Kültürel Önem	Kamusal Bellekteki Konum	Yapı-Yer İlişkisi	Çevresel Sürdürülebilirlik	Ulaşılabilirlik		
ARABIA PORSELEN FABRİKASI	X	○	X	○	✓	✓	○	○	✓	✓	✓	○	X	○	○	○	○
MEISSEN PORSELEN FABRİKASI	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	○	X	✓	○	✓	✓
WEDGWOOD PORSELEN FABRİKASI	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	✓	X	✓	✓
AUGARTEN PORSELEN FABRİKASI	✓	✓	X	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓
MIDDLEPORT POTTERY	✓	○	○	○	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	✓	X	✓	✓
TRIANA SERAMİK FABRİKASI	X	X	X	○	○	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	○	✓	○	✓	○
MONVALTAN ÇÖMLEK FABRİKASI	X	X	X	○	○	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	○	✓	○	✓	X
JINGDEZHEN İMPARATORLUK FABRİKASI	X	○	X	○	✓	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	○	✓	✓	✓	○
TAOXICHUAN ENDÜSTRİYEL PARKI	X	○	X	○	✓	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	○	✓	✓	✓	○
KOCANDA KRAVSKO	X	X	X	○	○	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	X	X	✓	X	X
ESPAI BARONDA	X	X	X	○	○	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	○	✓	✓	✓	X
SEVRES PORSELEN FABRİKASI	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓

✓	Yıldız Çini ve Porselen Örneği ile Benzerlik Gösteriyor
X	Yıldız Çini ve Porselen Örneği ile Benzerlik Göstermiyor
○	Yıldız Çini ve Porselen Örneği ile Kısmen Benzerlik Gösteriyor

Şekil 4.61 Örnek benzerlik tablosu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Her bir örnek için tüm kriterler incelenmiş olup Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik oranları şu şekildedir:

- Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası: **17 kriter**
- 01 Arabia Porselen Fabrikası: **6 tam-8 yarım=8 tam**
- 02 Meissen Porselen Fabrikası: **13 tam-3 yarım puan=14,5 tam**
- 03 Wedgwood Porselen Fabrikası: **13 tam-1 yarım=13,5 tam**
- 04 Augarten Porselen Fabrikası: **14 tam-2 yarım=15 tam**
- 05 Middleport Pottery: **10 tam-4 yarım=12 tam**
- 06 Triana Seramik Fabrikası: **7 tam-7 yarım=10,5 tam**
- 07 Monvaltan Çömlek Fabrikası: **7 tam-6 yarım=10 tam**
- 08 Jingdezhen İmparatorluk Fabrikası: **9 tam-6 yarım=12 tam**
- 09 Taoxichuan İmparatorluk Fabrikası: **10 tam-5 yarım=12,5 tam**
- 10 Kocanda Kravsko: **6 tam-4 yarım=8 tam**
- 11 Espai Baronda: **8 tam-5 yarım=10,5 tam**
- 12 Sevres Porselen Fabrikası: **15 tam-1 yarım=15,5 tam**

Örnek değerlendirme oranları sonucunda; Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile en çok benzeşen örnekler: **Meissen Porselen Fabrikası, Wedgwood Porselen Fabrikası, Augarten Porselen Fabrikası ve Sevres Porselen Fabrikası**'dır. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile birlikte imparatorluk porselen fabrikalarından olmaları ortak özellikleridir.

Sevres Porselen Fabrikası, ilk kurulan imparatorluk fabrikalarından olması nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası da dahil olmak üzere diğer imparatorluk porselen fabrikalarına öncü olmuştur. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın inşasında ve işletmesinde referans alınan örnek niteliğinde olduğundan tüm kriterler bağlamında benzeşim oranı en yüksek örnek **Sevres Porselen Fabrikası** olmuştur.

Mimari değerlendirme kriterleri birincil kriter olarak değerlendirildiğinde, **Wedgwood Porselen Fabrikası ve Meissen Porselen Fabrikası**; Augarten Porselen Fabrikası'na nazaran Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile daha çok benzeşmektedir.

Wedgwood Porselen Fabrikası ve Meissen Porselen Fabrikası kıyaslandığında; ikincil öneme sahip bağlamsal değerlendirme kriterleri ve toplam benzeşme oranı açısından; Meissen Porselen Fabrikası, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile daha çok benzeşmektedir.

Sonuçta; Sevres Porselen Fabrikası ile Meissen Porselen Fabrikası kullanım dönüşümü kriterleri bağlamında detaylı olarak incelenmiştir olup Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası kullanım dönüşümü önerilerine sağlayacağı katkılar açısından değerlendirilmiştir.

Tüm örneklerin yeniden işlevlendirilmesi sonucu gözlemlenen ortak noktalar:

- Kullanım ömrünü doldurmuş makine ve donanımların korunum,
- Mimari elemanlarda bazı hasar ve eskimelerin onarılarak bir kısmının korunumu,
- İzlerin korunumu,
- Üretimin izlerinin korunumu ve ziyaretçilere canlı olarak izletilebilmesi,
- Müze işlevi ile hafızanın korunumu,
- Atölyeler ile bağlantılı eğitimler,
- Özgün mimari elemanlara uygun restorasyon çalışmaları
- Günümüz mimari anlayışına uygun modern ekler,
- Üretimin sembolik olarak (atölye ölçeğinde) devamı,
- Günümüz mimari anlayışına uygun modern/teknolojik düzenlemeler,
- Niteliksiz eklerin temizlenmesi,
- Kültürel amaçlı dönüşüm sonrası sergileme, atölye ve ticari birimlerden elde edilen ekonomik getiri
- Atölyelerde üretime bağlı yerel halka istihdam, sosyal ve ekonomik yönden destek sağlayabilmesi,
- Müzeye bağlı perakende ve ticari birimler ile halka açık bir gelir getirici haline gelmesi,
- Atölyeler ile bağlantılı bir sembolik gelir getirici porselen eğitim merkezi haline gelebilmesidir.

SEVRES PORSELEN FABRİKASI:

Mimari Değerlendirme Kriterleri:

Mimari değerlendirme kriterleri; mekansal/hacimsel kurgu, işlev, strüktür ve cephe/çatı/iç mekân/kütle bağlamında incelenmiştir.

— Mekansal/Hacimsel Kurgu:

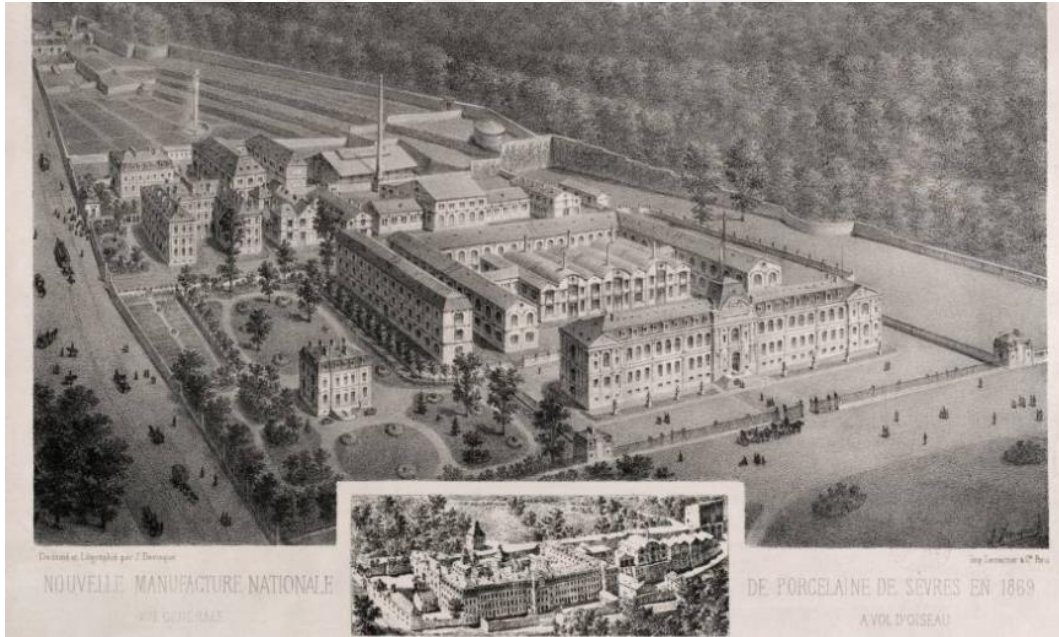
İnşa edildiği günden beri farklı yerleşimlerde hizmet veren Fabrika'nın en uzun süre kullanılan yerleşkesi günümüzde halen kullanılmaktadır. 1860-1876 yılları arasında, dönemin yöneticisinin isteği üzerine; bir fabrika yapısının sığabileceği büyüklükte ve Versay Sarayı doğrultusunda genişleyerek, St. Cloud Parkı ile Seine Nehri arasında inşa edilmiştir (Şekil 4.62). Kompleks 17 adet yapıdan oluşmaktadır [47] (Şekil 4.63).

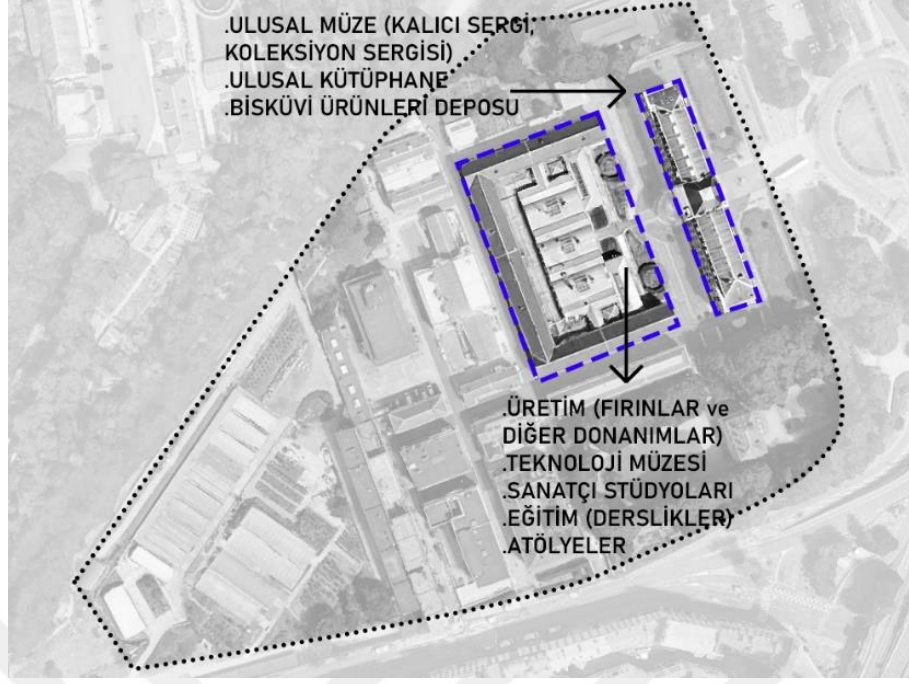
Şekil 4.62 Sevres Porselen Fabrikası'nın konumu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

İlk inşa edildiği yıllarda; Sen Nehri'ne paralel olarak uzanan, Sevres Ulusal Müzesi olarak kullanılan yapı, gösterişli cephesi ile kullanıcılar için bir karşılama kütlesi olarak değerlendirilebilir (Şekil 4.63). Zemin, birinci, ikinci ve üçüncü katlardan oluşmaktadır. Zemin kat, müze ziyaretçileri için bir fuaye niteliğinde olup çeşitli

satış mekanları içermektedir. Birinci kat; Sevres Ulusal Kütüphanesi, ikinci kat; kalıcı sergi, üçüncü kat; koleksiyon sergisi ve bodrum kat; bisküvi formunda ürünlerin depolandığı kat olarak kullanılmaktadır. Bodrum kat harici diğer katların mekansal organizasyonu müze ve kütüphane işlevinin gerekliliklerini yerine getirecek şekilde tasarlanmıştır. Bahsi geçen kütlenin hemen arkasında yer alan kütlede; atölyeler, sırlama odaları, fırınlar, oyma-heykeltıraş stüdyoları, teknoloji müzesi, derslikler, öğrenci-eğitimci ofisleri, kalıp odaları, resim/eskiz sergi salonları vb. yer almaktadır. Kil ve hamur karıştırma makineleri, değirmenler, filter-pres makineleri ve torna gibi büyük donanımlar ise farklı bir kütlede yer almaktadır (Şekil 4.64, 65). Donanımların çoğunlukta bulunduğu, üretimin en yoğun şekilde yapıldığı kütlelerde mekansal organizasyon üretim bandı doğrultusunda gelişim göstermiştir. Sanatçı stüdyoları üretim yapılan kütlelerden bağımsız olarak ayrı bir kütlede yer almaktadır. Arta kalan kütlelerin mekansal organizasyonu ise konaklama işlevi için kullanılmaktadır [47].

Şekil 4.63 İlk inşa edildiği yıllarda Sevres Porselen Fabrikası [48]

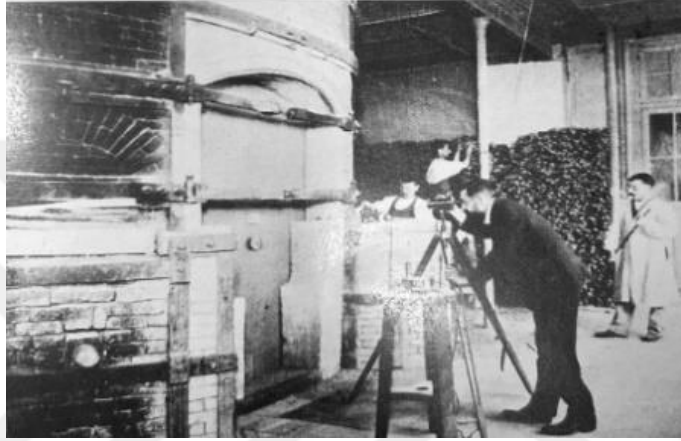

Şekil 4.64 Sevres Porselen Fabrikası kompleksi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 4.65 Sevres Porselen Fabrikası üretim binaları [49]

Üretim süreçleri ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak mekansal organizasyon/kurguda süreç içerisinde değişiklikler olmuştur. Fırınlara yer aldığı kütlede başlangıçta 6 adet kubbeli fırın yer alırken, teknolojinin gelişimi ile tünel fırın kullanımına geçilmiş ve kubbeli fırınlar kullanım dışı bırakılmıştır (Şekil 4.66). Üretim bandında meydana gelen bu değişiklik sonrası çalışanların Fabrika içerisindeki sirkülasyonu değişmiş olup mekansal organizasyon yeni sirkülasyona göre şekillenmiştir (Şekil 4.67) [47].

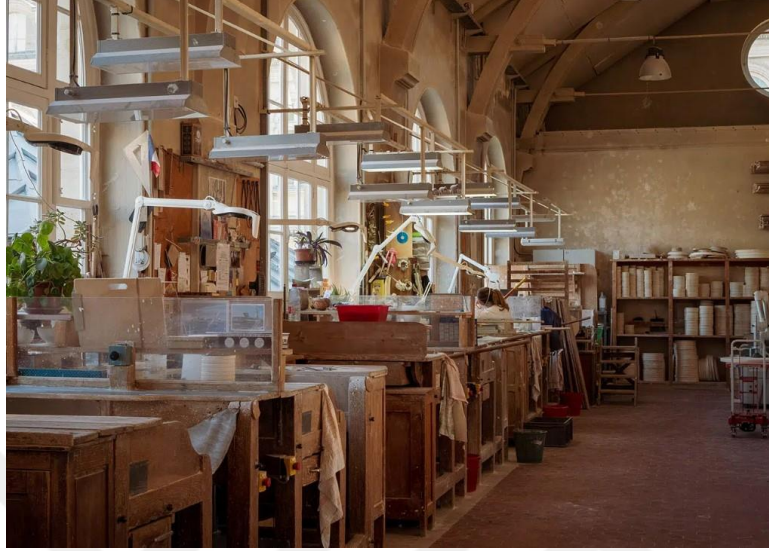

Şekil 4.66 Sevres Porselen Fabrikası'nda ürünlerin fırına yerleştirilmesi [31]

Şekil 4.67 Sevres Porselen Fabrikası'nda kubbeli fırın kullanımına bağlı gelişen sirkülasyon alanı [50]

Günümüzde ise; mekân büyüklüklerinin üretim hacmini karşılayabilmesi sonucu üretim, eğitim, müze ve kütüphane işlevleri kesintisiz olarak devam edebilmiştir. Bu işlevlere ek olarak belirli zamanlarda çeşitli etkinlikler için de kullanılabilir [47] (Şekil 4.68, 69).

Şekil 4.68 Sevres Porselen Fabrikası'nda günümüzde korunmuş bir atölye [50]

Şekil 4.69 Sevres Porselen Fabrikası'nda korunan kubbeli fırınlar [51]

Sevres Porselen Fabrikası'nda düzenli olarak yapılan restorasyon çalışmaları sayesinde tüm mimari elemanlar ve strüktürde meydana gelen hasarların onarılması/korunması, mekansal organizasyonun sürekliliği açısından önemli olabilir.

— İşlev:

- İlk açıldığı tarihlerde, Fabrika kompleksi içerisinde yer alan 17 adet yapıda; imparatorluk fabrikası olarak sarayın ve halkın ihtiyaçlarının karşılanması,
- Diplomatik hediyeleşmeler için özel ürün üretimler yapılması,
- Ulusal müze olarak kullanımıyla beraber; kalıcı sergiler, resim ve eskiz sergi salonu, ulusal kütüphane, satış alanları ve teknoloji müzesi işlevlerini,
- Ek işlevinin yanı sıra ana işlevin porselen üretimi olmasından kaynaklı; bisküvi pişirimleri gerçekleştirilmiş/süsleme için bekletilen ürünler için depolama alanları, atölyeler, sırlama odaları, fırınlar, oyma/heykeltıraş stüdyoları, sanatçı stüdyoları, derslikler, öğrenci/eğitimci ofisleri, kalıp odaları, kil/hamur karıştırma makinesi odaları, değirmen odaları, filter-pres makinesi odaları, torna odaları, depolama alanları vb. mahallerdeki işlevleri (Şekil 4.70)
- Müze, kütüphane, okul ve üretim işlevlerine ek olarak, kompleks içerisindeki diğer yapılarda ise konaklama işlevini sürdürmüştür.
- Günümüzde; üretim, eğitim, atölyeler, müze, konaklama ve kütüphane işlevine bağlı tüm kütüphane periyodik olarak yapılan restorasyon çalışmaları sayesinde korunabilmiştir (Şekil 4.71).

Şekil 4.70 Sevres Porselen Fabrikası'nda ürün depolama alanları [52]

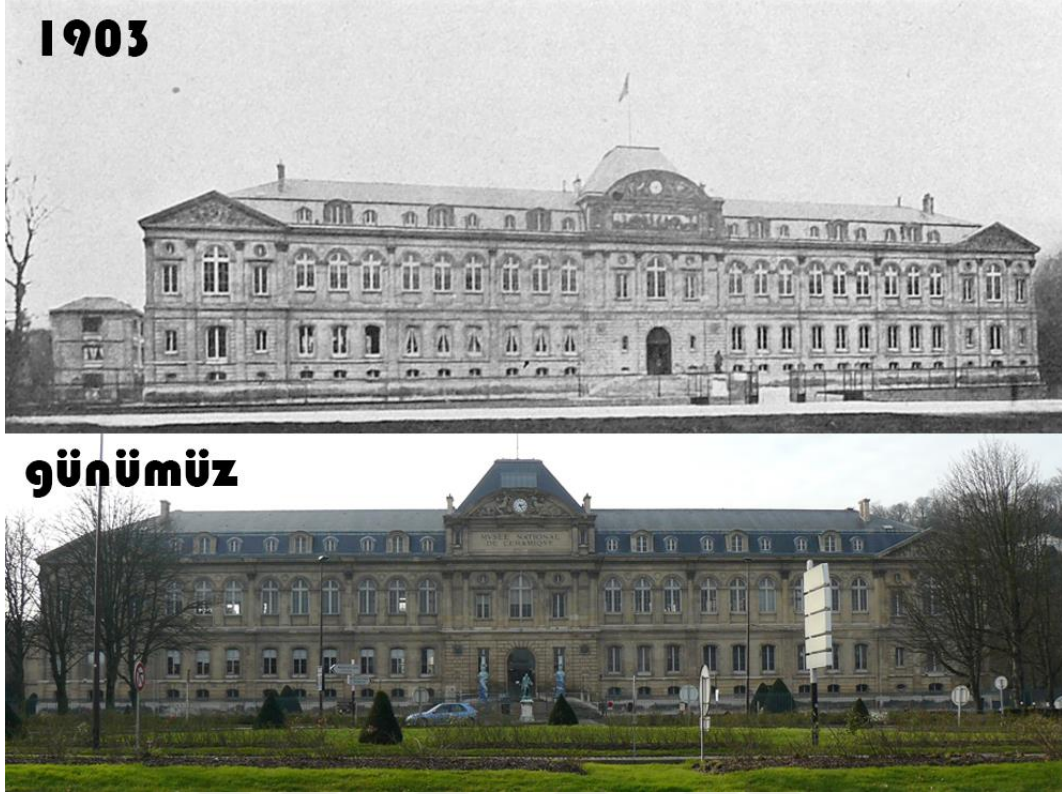
Şekil 4.71 Sevres Porselen Fabrikası’nda günümüzde bir atölye [53]

— Strüktür:

- İlk yapıldığı yıllardaki strüktürün sürekli olarak yapılan onarımlarla korunması,
- Yapılan onarımlarda mevcut strüktüre uyum sağlayacak malzeme seçimleri yapılması,
- Mevcut strüktürün onarımlar sonucu çelik malzeme ile desteklenmesi günümüzdeki strüktürünü meydana getirmiştir.

— Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle:

- İnşa edildiği dönem olan 18. yy. da Fransa’da döneminin mimari anlayışı doğrultusunda inşa edilmesi,
- Cephede ve çatıda mimari malzemeler ve mimari üslubun yapılan onarımlar ile aynı biçimde korunabilmesi,
- Yapılan onarımların özgün üsluba uygun olması,
- Kompleks içerisinde yer alan 17 adet yapının kütsel olarak günümüzde korunabilmiş olması,
- Dış cephe ve çatıların korunup/özgün üsluba uygun olarak onarılması, iç mekânlarda ise mekansal organizasyonda meydana gelen değişikliklere bağlı günümüz mimari anlayışına uygun malzeme seçimleri yapılması Sevres Porselen Fabrikası’nın günümüzdeki cephe, çatı, iç mekân ve kütlelerini meydana getirmiştir (Şekil 4.72).

Şekil 4.72 Sevres Porselen Fabrikası'nın farklı yıllara ait cephe görünümü (alttaki görsel [54], üstteki görsel [55])

Bağlamsal Değerlendirme Kriterleri:

Bağlamsal değerlendirme kriterleri; *tarihi değer*, *eskilik değeri*, *amaçlanmış anımsatma değeri*, *kullanım değeri*, *sanat değeri* ve *yenilik değeri* (Riegl'in *Anıt Değerleri*) bağlamında değerlendirilmiştir.

— Tarihi Değer:

- İmparatorluk fabrikası olması,
- Üretimlerine halen devam edebilmiş olması,
- Fransız İhtilali ile bağlantısı (İhtilal sonrası krallığın sona ermesi ile ulusal hale gelmesi),
- İnşa edildiği dönemin mimari üslup ve anlayışını yansıtması,
- Üretim, eğitim, müze, kütüphane ve konaklama işlevlerini günümüzde halen devam ettirebilen bütüncül bir kompleks niteliğinde olması,
- Ana kuruluş amacı doğrultusunda prestij göstergesi konumunu halen koruyabilmesi,
- Sevres Porselen markasının bilinirliği,

- Uluslararası tanınırlığı,
- Ülkede değişen yönetim sistemini yansıtmaması (cumhuriyet sonrası monarşik döneme geçilmesi ile isminin "Manufacture Imperiale de Sevres" olarak değiştirilmesi),
- İlk yıllarından günümüze sürekli olarak koruma ve yenileme çalışmaları geçirmesi,
- Dünya çapında diğer imparatorluk fabrikaları ile olan ilişkileri (orijinal dairesel planlı kubbeli fırının ilk kez kullanımı),
- Teknoloji, donanım ve mekansal organizasyon bakımından diğer imparatorluk fabrikalarına öncü olması,
- Üretilen ürünlerin sanat değeri
- Porselen üretiminde usta-çırak ilişkisini koruyarak nitelikli eğitimci ve çalışan yetiştiren bir okul olması özellikleri bakımından tarihi değere sahiptir.

— Eskilik Değeri:

- Tüm mimari elemanlarda ve strüktürde meydana gelen hasarlar/aşınmaların olması ve sürekli olarak onarılması,
- Teknolojinin gelişmesi ile bazı donanımların üretim bandından çıkartılması (ancak basit onarımlar ile orijinal yerlerinde korunması) eskilik değerini meydana getirmiştir.

— Amaçlanmış Anımsatma Değeri:

- Fırınlara korunması ve farklı amaçlar ile yeniden kullanımı,
- Mimari eleman izlerinin ve diğer donanımların korunumu (ray izleri, makineler vb.),
- Üretim halen devam ettiğinden dolayı üretim süreçlerinin belirli zamanlarda kullanıcılara canlı olarak gösterilebilmesi,
- Artık kullanılmayan 6 adet kubbeli fırından birinin 4 yılda bir yakılarak üretim bandına dahil edilmesi,
- Üretim işlevinin nesiller boyu devamı,
- Üretilen ürünlerin Ulusal Müze kapsamında sergilenmesi,
- Kompleksin peyzaj öğelerinin ve bütününe (tüm küteleleri ile) korunumu,

- Farklı dönemlerde üretim süreçlerine bağlı gelişen mekansal organizasyon izlerinin korunumu (mekansal organizasyona bağlı sirkülasyon güzergahlarının korunumu),
- Mimari elemanlarda bazı hasar ve eskimelerin onarılarak özgün olana benzer şekilde korunumu,
- Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarımı amaçlanmış anımsatma değerini meydana getirmektedir.

— Kullanım Değeri:

- Diplomatik hediyeleşme amacıyla üretim,
- Sarayın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretim,
- Üretilen ürünlerin diğer ülkelere ihraç edilmesi,
- Halka satış amacıyla üretim,
- Üretim, eğitim, müze, kütüphane, konaklama işlevlerinin günümüzde de sürdürülmesi ve bun ek etkinlik alanları kullanım değerini meydana getirmektedir.

— Sanat Değeri:

- İnşa edildiği dönem olan 18. yy. da Fransa'da döneminin mimari anlayışını yansıtmaması,
- Mimari malzemeler ve mimari üslubun yapılan onarımlar ile özgün olana benzer şekilde korunabilmesi,
- Çeşitli üsluplarda porselen üretimiyle üretimin sanat haline getirilmesi,
- Üretimlerinin sanatçılar ve zanaatçılar ile devam ettirilmesi -diğer ülkelerde inşa edilen imparatorluk fabrikalarına sanatçı, zanaatçı, çalışan ve yönetici ihraç edilmesi (Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın ilk müdürünün Sevres Porselen Fabrikası'ndan gelen Fransız Mösyö Dat olması)- Sevres Porselen Fabrikası'nın sanat değerini oluşturmaktadır.

— Yenilik Değeri:

- Dış kabuğun onarımlar ile korunup, iç mekanlarda (sergileme düzeninde, atölyelerde, etkinlik mekanlarında, kütüphanede vb.) günümüz mimari anlayışına uygun malzeme seçimleri yapılması ve mekansal organizasyonun yeni yüklenen işlevlere uygun olarak düzenlenmesi,

- Teknolojinin gelişimi ile donanımların yenilenmesi (eskilerinin korunumu ile) yenilik değerini meydana getirmektedir.

Riegl'in anıt değerleri; yapının mimari kimliğinin, sosyokültürel öneminin ve kamusal bellekteki konumunun belirleyicisi olabilmektedir.

— Mimari Kimlik:

- Riegl'in tüm kriterleri Sevres Porselen Fabrikası'nın mimari kimliğini oluşturmaktadır.

— Sosyo-Kültürel Önem:

- Yapının müze işlevi,
- Kütüphane işlevi,
- Üretim bandının kullanıcılara canlı olarak gösterimi,
- Yapıya yüklenen ek işlevler ile ilgi çekici hale getirilmesi,
- Başkent Paris'e ve Fransa'nın önemli nirengi noktalarına yakınlığı yapının sosyo-kültürel önemine katkıda bulunmaktadır.

— Kamusal Bellekteki Konum:

- Başkent Paris'e yakınlık,
- St. Cloud Parkı ile yakınlık,
- Sen Nehri kıyısında yer alması,
- Merkeze olan yakınlığı,
- Riegl'in kriterleri bağlamında barındırdığı değerler kamusal bellekteki konumunu oluşturmaktadır.

Çevresel Değerlendirme Kriterleri:

Çevresel değerlendirme kriterleri; *yapı-yer ilişkisi, çevresel sürdürülebilirlik ve ulaşılabilirlik* bağlamında değerlendirilmiştir.

— Yapı-Yer İlişkisi:

- Karma işlevlerin bir arada bulunduğu 17 adet yapıdan oluşan bir kompleks olması
- Büyüklük ve hacmine bağlı olarak seçilen alan üzerine inşa edilmiş olması,
- Fransa'nın önemli nehirlerinden biri olan Sen Nehri ile önemli nirengi noktalarından biri olan St. Cloud Parkı arasında yer alması,

- İlk inşa edildiği yıllarda dönemin yöneticisinin isteği ile Versay Sarayı doğrultusunda genişlemesi,
- Şehir merkezi sınırları içerisinde yer alması nedeniyle kullanıcılar tarafından görülebilir olması; Sevres Porselen Fabrikası'nın bulunduğu yer ile kurmuş olduğu ilişkiyi oluşturmaktadır.

— Çevresel Sürdürülebilirlik:

- Yoğun yeşil dokuya ve St. Cloud Parkı'na yakın olarak konumlanması, üretim işlevine bağlı ortaya çıkan karbon ayak izi ve çevreye verilen zararları meydana getirebilmektedir.

— Ulaşılabilirlik:

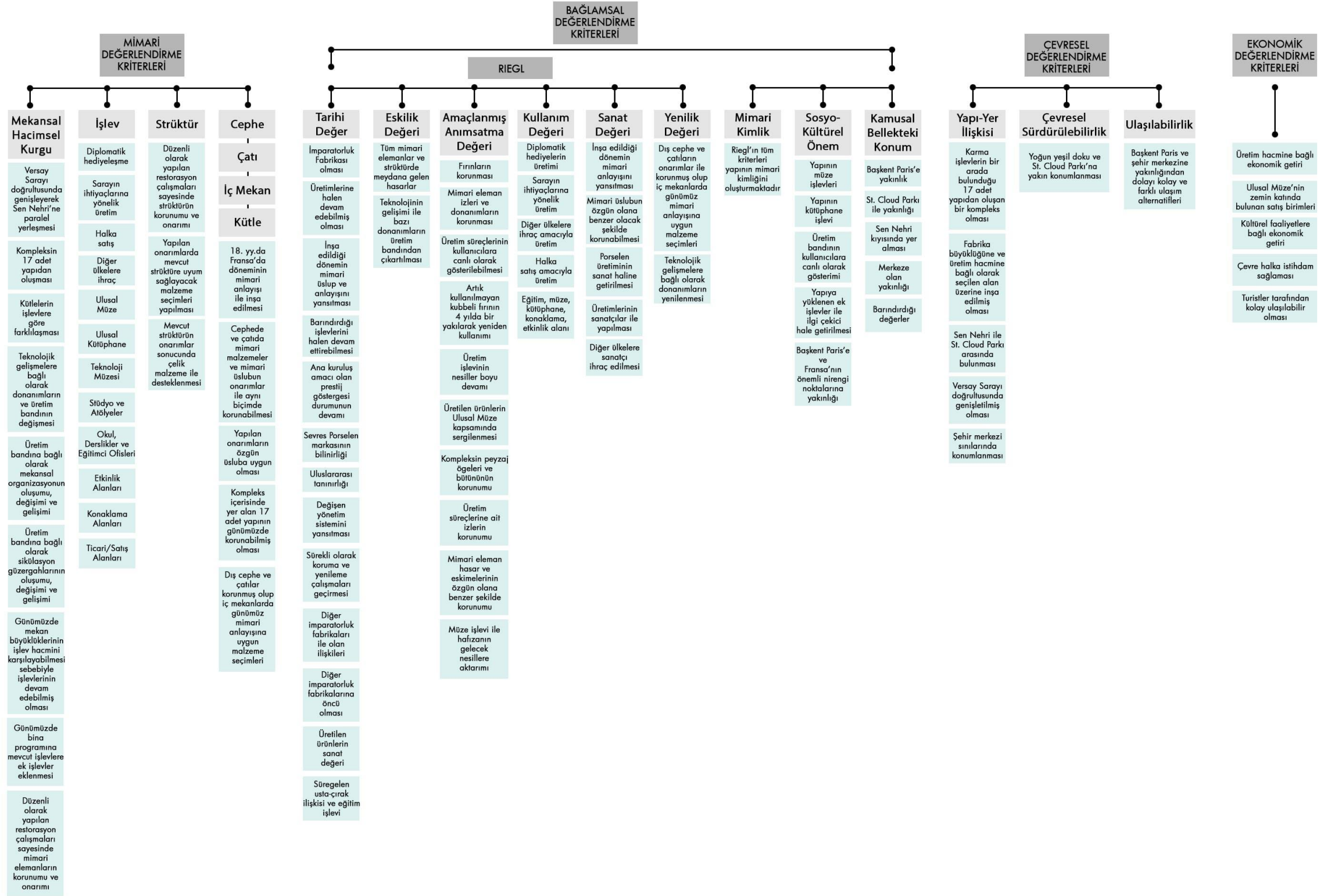
- Bulunduğu şehrin merkezinde ve başkent Paris'e olan yakınlığından dolayı toplu taşıma/yaya ve araç ile kolay ulaşım sağlanabilmektedir.

Ekonomik Değerlendirme Kriterleri:

- Üretim hacmine bağlı ekonomik getirisi (Sevres Porselen Markası'nın bilinirliği ve korunumu),
- Sevres Ulusal Müzesi'nin zemin katında çeşitli satış birimlerinin bulunması,
- Kültürel faaliyetlere (Porselen Müzesi ve Teknoloji Müzesi) bağlı olan ekonomik getirisi,
- Çevre halka istihdam olanağı yaratması,
- Başkent Paris'e yakınlığından dolayı turistler tarafından kolay ulaşılabilir olması ekonomik değerlerini meydana getirmektedir.

Sevres Porselen Fabrikası özelinde analiz edilen tüm kriterler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Şekil 4.73).

SEVRES PORSELEN FABRİKASI

Şekil 4.73 Sevres Porselen Fabrikası'nın kullanım dönüşümü değerlendirilmesi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

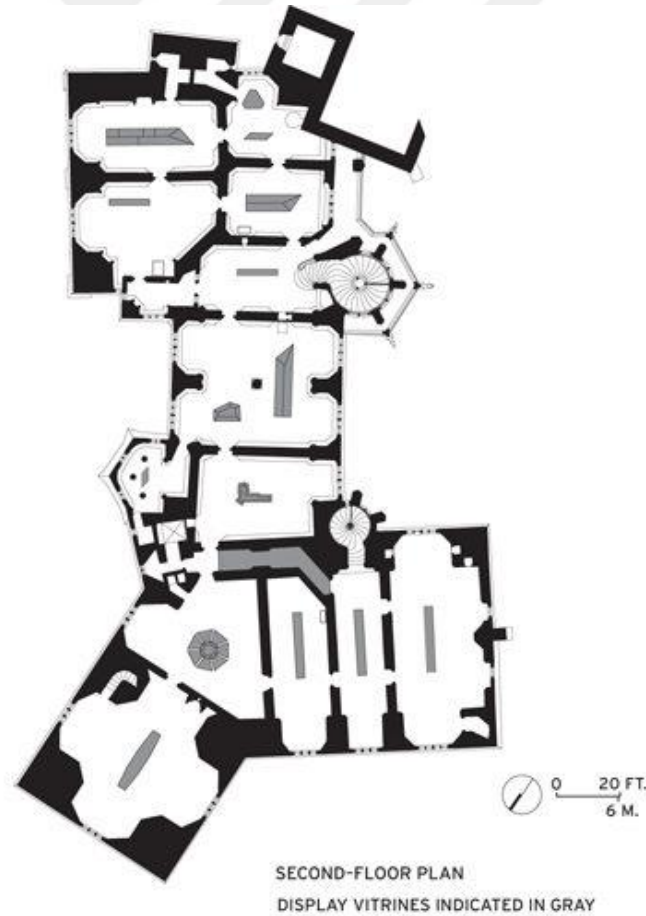
MEISSEN PORSELEN FABRİKASI:

Mimari Değerlendirme Kriterleri:

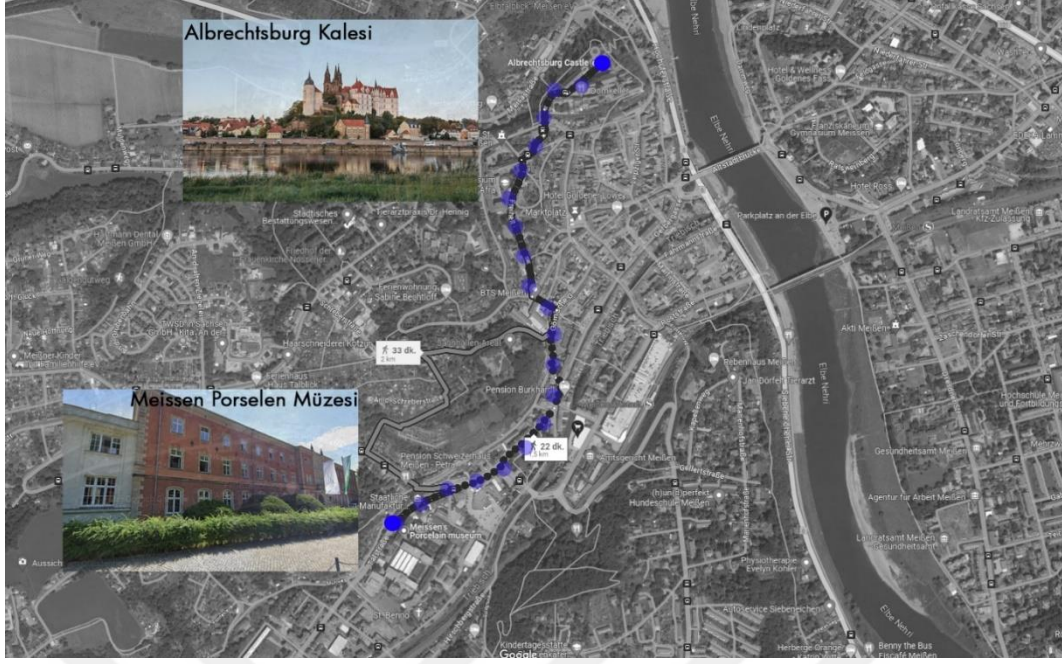
Mimari değerlendirme kriterleri; *mekansal/hacimsel kurgu, işlev, strüktür ve cephe/çatı/iç mekân/kütle* bağlamında incelenmiştir.

— Mekansal/Hacimsel Kurgu:

1710 yılında, dönemin yöneticisinin isteği üzerine, Johann Friedrich Böttger tarafından Albrechtsburg Kalesi'nde üretime başlanmıştır. O dönemde porselen tarifi ülkeler arası prestij göstergesi olduğundan Meissen porselenleri üretiminin Kale duvarları içinde daha güvende olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle üretim, 153 yıl boyunca Albrechtsburg Kalesi'nde devam etmiştir. Günümüzde Kale'de porselen üretimi yapılmamakta ancak Albrechtsburg Kalesi'nin ikinci katında Meissen porselenleri kalıcı sergisi yer almaktadır (Şekil 4.74) [56].

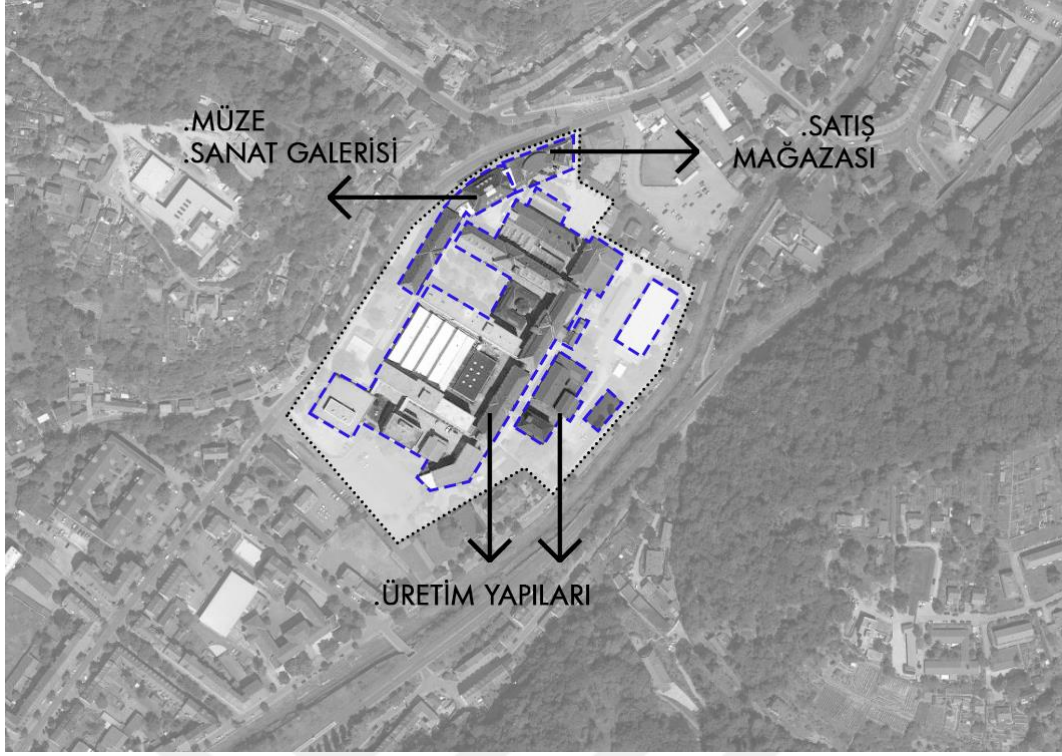
Şekil 4.74 Günümüzde Albrechtsburg Kalesi'nde Meissen porselenleri kalıcı sergi katı plan [57]

Şekil 4.75 Albrechtsburg Kalesi’nden Meissen Porselen Fabrikası’na [58]

19.yy. da üretim hacminin artmasıyla Kale surları dışına çıkılarak yakın çevrede Meissen Porselen Fabrikası kompleksi inşa edilmiş ve tüm porselenler Meissen Porselen Fabrikası’na taşınmıştır (Şekil 4.75, 76) [56].

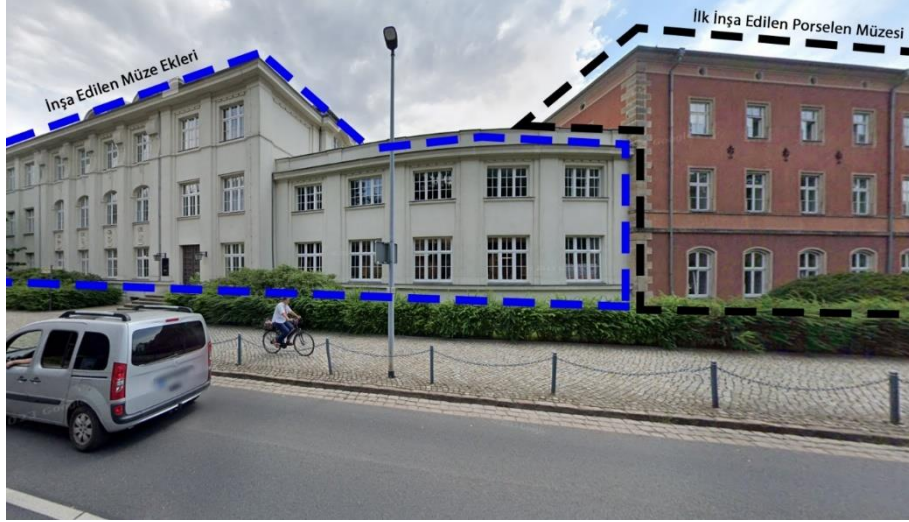
Farklı işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. Bu bağlamda Fabrika kompleksinin üretim yapılarına ek olarak 1916 yılında Meissen Porselen Müzesi inşa edilmiştir (Şekil 4.77). Müze’nin mekânsal ve hacimsel kurgusunu sergileme işlevi belirlemiştir. Meissen Porselen Müzesi, 1944’te Savaş nedeniyle Albrechtsburg Kalesi’ne taşınmıştır. Savaş’ın sonlanmasıyla, 1960’ta kendi kompleksinde üretimlerine devam edebilmiştir. Uzun yıllar üretim ve müze işlevlerine devam eden Fabrika’nın, müze yapısı koleksiyonlar için yetersiz kalmıştır. Bu nedenle farklı yıllarda müze yapısına ekler inşa edilmiştir (Şekil 4.78, 79, 80). En son 2005’te inşa edilen ek yapı aynı zamanda satış mağazası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.76) [56].

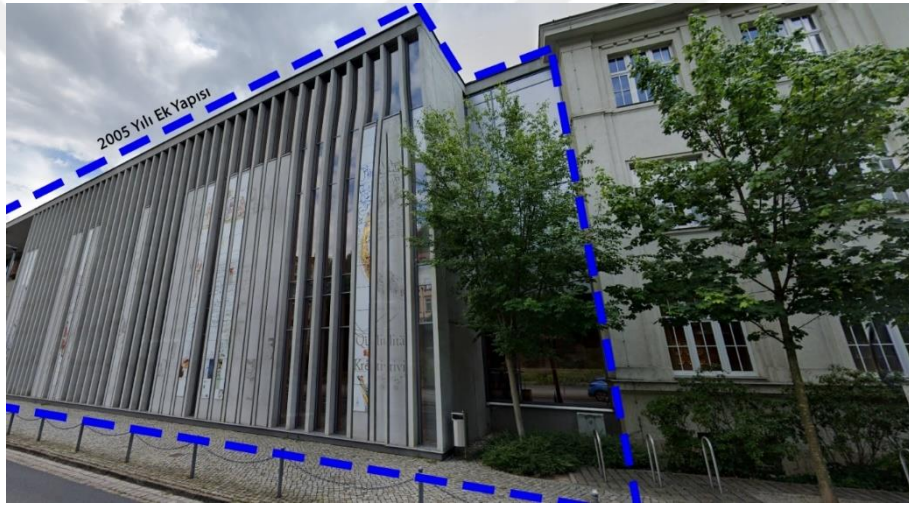
Şekil 4.76 Meissen Porselen Fabrikası kompleksinde işlev dağılımı (yazar tarafından hazırlanmıştır, altlık olarak kullanılan görsel [58])

Şekil 4.77 İlk inşa edilen Meissen Porselen Müzesi [58]

Şekil 4.78 İnşa edilen Müze ekleri [58]

Şekil 4.79 2005 yılında inşa edilen ek (müze+satış mağazası) [58]

Şekil 4.80 2005 yılında inşa edilen ek (müze+satış mağazası) [58]

Müze ve sanat galerisi olarak kullanılan yapılarda mekânsal organizasyon sergileme güzergahı doğrultusunda gelişmiştir (Şekil 4.81). Sergileme güzergahı üzerinde oluşturulan platformlardan, canlı olarak atölyelerde üretim yapan sanatçılar izlenebilmektedir [56].

Şekil 4.81 Meissen Porselen Müzesi'nde sergileme düzeni [59]

Mekansal ve hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin kesintisiz devam etmesi nedeniyle Meissen Porselen Fabrikası kompleksi üretim yapılarında mekansal kurgu, üretim bandına bağlı olarak gelişmiştir. Arabia Porselen Fabrikası ile birlikte tünel fırın kullanımında diğer imparatorluk fabrikalarına öncü olmuştur [56]. Üretim yapılarında mekânsal organizasyonun belirleyicisi fırınlar ve diğer donanımların yerleşimleridir (Şekil 4.82).

Şekil 4.82 Meissen Porselen Fabrikası'nda üretim yapıları [58]

Benzer örnekleri arasında en kapsamlı kalıp koleksiyonuna sahip olduğundan, üretim yapılarına depolama amacıyla yerleştirilen raflar mekânsal organizasyonu bir diğer belirleyicisidir (Şekil 4.83).

Şekil 4.83 Meissen Porselen Fabrikası'nda raf yerleşimleri [60]

— İşlev:

- İlk açıldığı tarihte, Fabrika kompleksi içerisinde yer alan yapılarda; imparatorluk fabrikası olarak sarayın ve halkın ihtiyaçlarının karşılanması,
- Diplomatik hediyeleşmeler için özel ürün üretilmesi,
- Müze yapısında üretilen ürünlerin sergilenmesi ve atölye işlevleri kompleks içerisinde yer almıştır.
- Günümüzde; üretim, müze ve atölye işlevleri devam etmektedir. Buna ek olarak sanat galerisi ve satış mağazası işlevleri komplekse dahil edilmiştir.

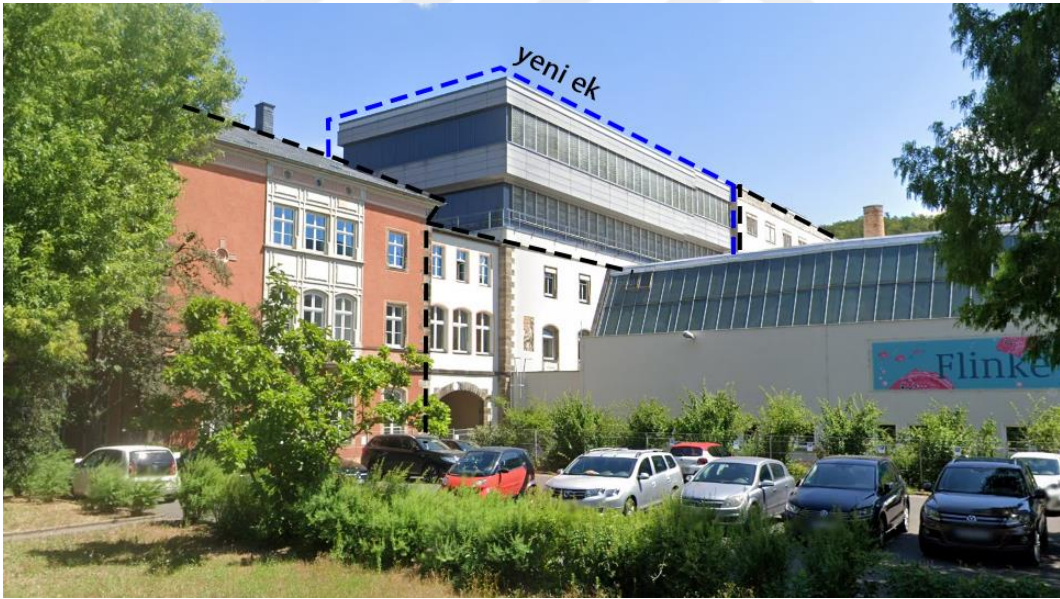
— Strüktür:

- İlk inşa edilen strüktürün yapılan onarımlarla korunması,
- Yapılan onarımlarda mevcut strüktüre uyum sağlayacak malzeme seçimleri yapılması,
- Yeni işlevler için inşa edilen ek yapıların; farklı yıllarda inşa edilmesinden dolayı, mevcut yapılardan bağımsız ve yeni strüktüre sahip olmaları günümüzdeki strüktürünün belirleyicisi olmuştur.

— Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle:

- 19. yy. da Almanya'da döneminin mimari anlayışı doğrultusunda inşa edilmesi,

- Cephede ve çatıda mimari malzemeler ve mimari üslubun yapılan onarımlar ile aynı biçimde korunabilmesi,
- Yapılan onarımların özgün üsluba uygun olması,
- Kompleks içerisinde yer alan yapıların kütsel olarak günümüzde korunabilmiş olması (Şekil 4.84),
- Dış cephe ve çatıların korunup/özgün üsluba uygun olarak onarılması,
- İç mekanlarda özgün işlevler devam ettiğinden dolayı mekansal organizasyonun korunabilmesi,
- Müze işlevinin bulunduğu yapıların iç mekanlarının sergileme düzeninde yenileme çalışmaları,
- Farklı dönemlerde inşa edilen eklerin kendi döneminin mimari anlayışına uygun ve özgün olandan farklı olarak inşa edilmesi Meissen Porselen Fabrikası kompleksinin günümüzdeki cephe, çatı, iç mekân ve kütlelerini meydana getirmiştir (Şekil 4.85).

Şekil 4.84 Meissen Porselen Fabrikası ekleri [58]

Şekil 4.85 Meissen Porselen Müzesi ön cephesi (sağdaki görsel [58], soldaki görsel [61])

Bağlamsal Değerlendirme Kriterleri:

Bağlamsal değerlendirme kriterleri; *tarihi değer*, *eskilik değeri*, *amaçlanmış anımsatma değeri*, *kullanım değeri*, *sanat değeri* ve *yenilik değeri* (Riegl'in *Anıt Değerleri*) bağlamında değerlendirilmiştir.

— Tarihi Değer:

- İmparatorluk fabrikası olması,
- Üretimlerine halen devam edebilmiş olması,
- İnşa edildiği dönemin mimari üslup ve anlayışını yansıtması,
- Üretim ve müze işlevlerini günümüzde halen devam ettirebilen bütüncül bir kompleks niteliğinde olması,
- Ana kuruluş amacı doğrultusunda prestij göstergesi konumunu halen koruyabilmesi,
- Meissen Porselen markasının bilinirliği,
- Uluslararası tanınırlığı,
- İlk yıllarından günümüze sürekli olarak koruma ve yenileme çalışmaları geçirmesi,

- Dünya çapında diğ er imparatorluk fabrikaları ile olan ilişkileri (tünel fırın kullanımında  nc ),
- Teknoloji, donanım ve mekansal organizasyon bakımından diğ er imparatorluk fabrikalarına  nc  olması,
- Üretilen  r nlerin sanat değeri,
- Porselen fabrikaları arasında en kapsamlı kalıp koleksiyonuna sahip olması,
- Porselen  retiminde usta-çırak ilişkisini koruyarak nitelikli eğitimci ve çalışan yetiştiren bir okul niteliğinde olması özellikleri bakımından tarihi değere sahiptir.

— Eskilik Değeri:

- Tüm mimari elemanlarda/strüktürde meydana gelen hasarlar/aşınmaların olması ve onarılması,
- Teknolojinin gelişmesi ile bazı donanımların üretim bandından çıkartılması (ancak basit onarımlar ile orijinal yerlerinde korunması) eskilik değerini meydana getirmiştir.

— Amaçlanmış Anımsatma Değeri:

- Fırınların korunması,
- Mimari eleman izlerinin ve diğ er donanımların korunumu (ray izleri, makineler vb.),
- Üretim halen devam ettiğinden dolayı üretim süreçlerinin belirli zamanlarda kullanıcılara canlı olarak gösterilebilmesi,
- Üretim işlevinin nesiller boyu devamı,
- Üretilen  r nlerin Müze kapsamında sergilenmesi,
- Kompleksin peyzaj ögelerinin ve bütününün (tüm küteleleri ile) korunumu,
- Farklı dönemlerde üretim süreçlerine bağlı gelişen mekansal organizasyon izlerinin korunumu (mekansal organizasyona bağlı sirkülasyon güzergahlarının korunumu),
- Mimari elemanlarda bazı hasar ve eskimelerin onarılarak özgün olana benzer şekilde korunumu,
- Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarımı amaçlanmış anımsatma değerini meydana getirmektedir.

— Kullanım Değeri:

- Diplomatik hediyeleşme amacıyla üretim,
- Sarayın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretim,
- Üretilen ürünlerin diğer ülkelere ihraç edilmesi,
- Halka satış amacıyla üretim,
- Üretim ve müze işlevlerinin günümüzde de sürdürülmesi ve buna ek satış birimleri kullanım değerini meydana getirmektedir.

— Sanat Değeri:

- İnşa edildiği dönem olan 19. yy. da Almanya'da döneminin mimari anlayışını yansıtmayı,
- Mimari malzemeler ve mimari üslubun yapılan onarımlar ile özgün olana benzer şekilde korunabilmesi,
- Çeşitli üsluplarda porselen üretimiyle üretimin sanat haline getirilmesi,
- Üretimlerinin sanatçılar ve zanaatçılar ile devam ettirilmesi,
- Yeni eklerin döneminin sanat anlayışı doğrultusunda tasarlanması sanat değerini meydana getirmektedir.

— Yenilik Değeri:

- Dış kabuğun onarımlar ile korunup, iç mekanlarda (sergileme düzeninde ve atölyelerde) günümüz mimari anlayışına uygun malzeme seçimleri yapılması ve mekansal organizasyonun işlevlere uygun olarak düzenlenmesi,
- Müze için yeni satış mağazası külesinin inşa edilmesi,
- Yeni eklerin döneminin üslubu doğrultusunda inşa edilmesi,
- Teknolojinin gelişimi ile donanımların yenilenmesi (eskilerinin korunumu) yenilik değerini meydana getirmektedir.

Riegl'in anıt değerleri; yapının mimari kimliğinin, sosyokültürel öneminin ve kamusal bellekteki konumunun belirleyicisi olabilmektedir.

— Mimari Kimlik:

- Riegl'in tüm kriterleri Sevres Porselen Fabrikası'nın mimari kimliğini oluşturmaktadır.

— Sosyo-Kültürel Önem:

- Yapının müze işlevi ve atölyeler,
- Albrechtsburg Kalesi'nde bulunan Meissen Porselen Müzesi,
- Üretim bandının kullanıcılara canlı olarak gösterimi,
- Yapıya yüklenen ek işlevler (satış mağazası ve atölyeler) ile ilgi çekici hale getirilmesi sosyokültürel önemine katkıda bulunmaktadır.

— Kamusal Bellekteki Konum:

- Merkezden uzakta konumlanmış olmasına rağmen, Albrechtsburg Kalesi ile olan ilişkileri sebebiyle kamusal bellekte yer edinebilmiştir. Albrechtsburg Kalesi'nden Meissen Porselen Müzesi'ne yürüyerek 20 dakikada ulaşılabilir. Toplu ulaşım için çeşitli alternatifler bulunmaktadır.

Çevresel Değerlendirme Kriterleri:

Çevresel değerlendirme kriterleri; *yapı-yer ilişkisi*, *çevresel sürdürülebilirlik* ve *ulaşılabilirlik* bağlamında değerlendirilmiştir.

— Yapı-Yer İlişkisi:

- Almanya'nın önemli nehirlerinden biri olan Elbe Nehri yanında yer alması,
- Albrechtsburg Kalesi'ne yakınlığı Meissen Porselen Fabrikası'nın bulunduğu yer ile kurmuş olduğu ilişkiyi oluşturmaktadır.

— Çevresel Sürdürülebilirlik:

- Yoğun yeşil dokuya yakın olarak konumlanması üretim işlevine bağlı ortaya çıkan karbon ayak izi ve çevreye verilen zararları meydana getirebilmektedir.

— Ulaşılabilirlik:

- Merkezden uzak olmasına rağmen çeşitli toplu taşıma alternatifleri ile ulaşım sağlanabilmektedir.

Ekonomik Değerlendirme Kriterleri:

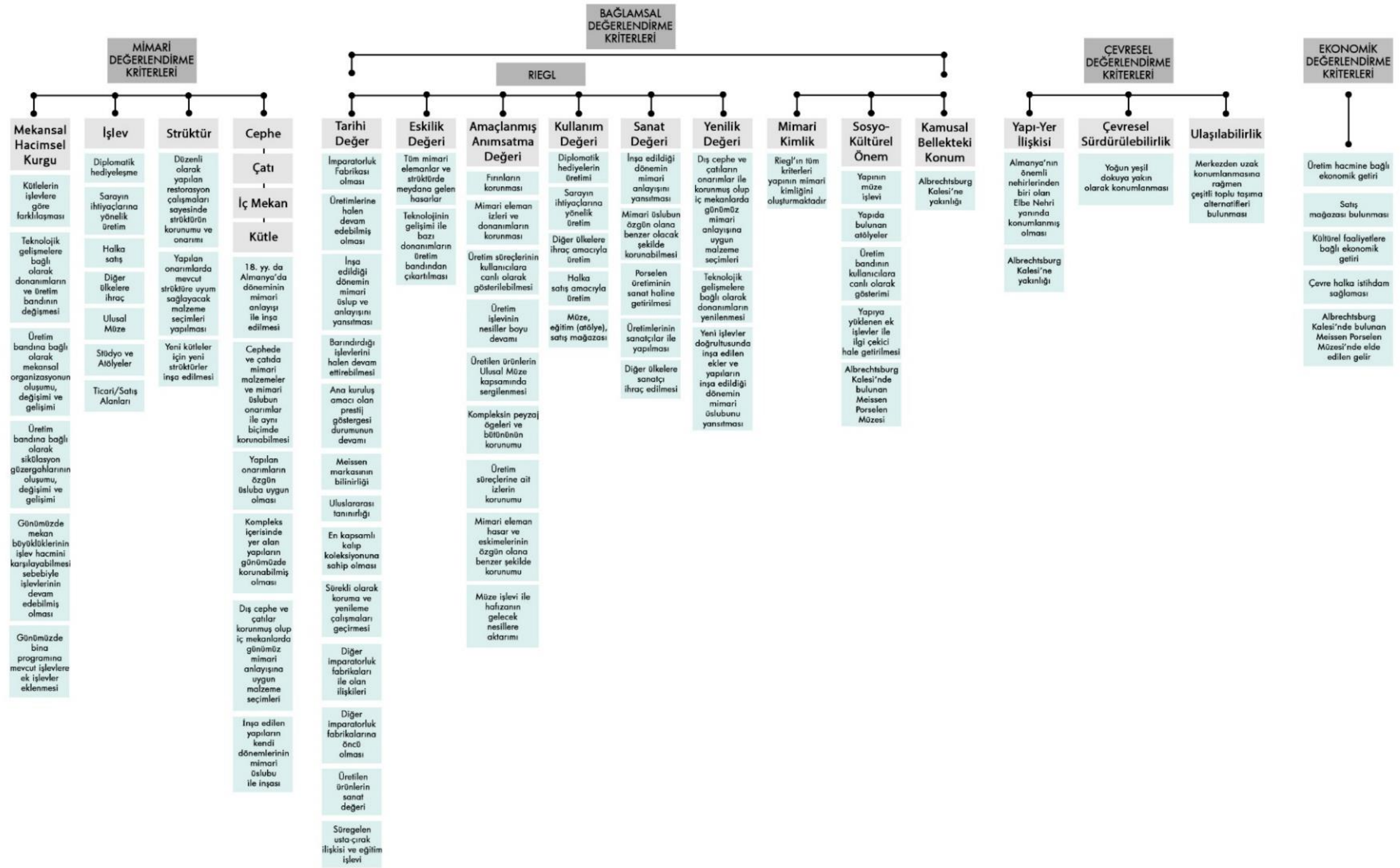
- Üretim hacmine bağlı ekonomik getirisi (Meissen Porselen Markası'nın bilinirliği ve korunumu),
- Meissen Porselen Müzesi'nde satış birimlerinin bulunması,

- Kültürel faaliyetlere (Porselen Müzesi) bağlı olan ekonomik getirisi,
- Albrechtsburg Kalesi'nde bulunan Meissen Porselen Müzesi'ne bağlı ekonomik getiri,
-  evre halka istihdam olanağı yaratması ekonomik değerlerini meydana getirmektedir.

Meissen Porselen Fabrikası özelinde analiz edilen tüm kriterler ağağıdaki tabloda gösterilmiştir (şekil 4.86).

MEISSEN PORSELEN FABRİKASI

Şekil 4.86 Meissen Porselen Fabrikası'nın kullanım dönüşümü değerlendirilmesi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

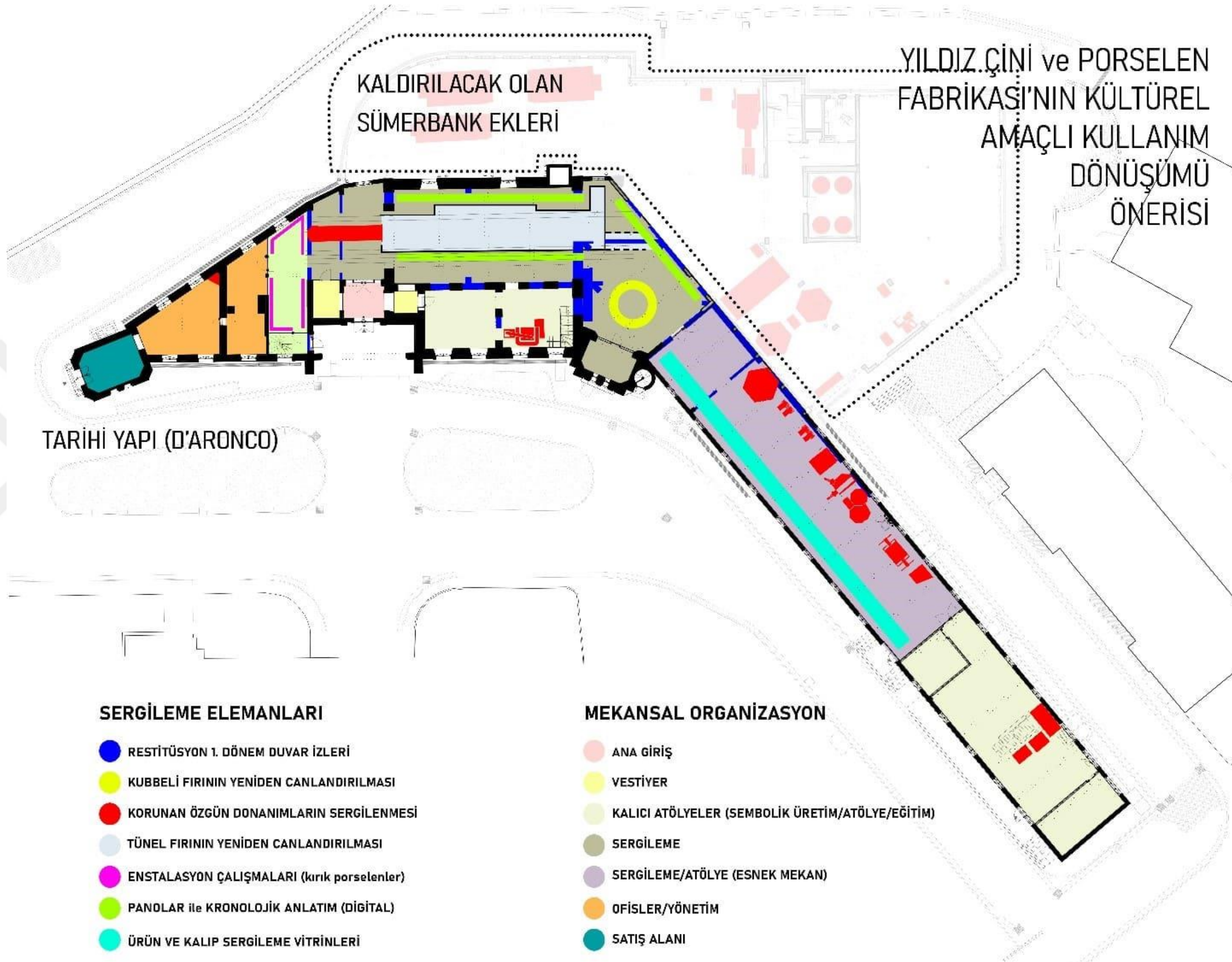
4.5 Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda Yeniden İşlevlendirme Önerileri

Mimari Değerlendirmelere Yönelik Öneriler:

Sosyo-kültürel sürdürülebilirlik açısından, günümüzde; tarihi, kültürel ve geleneksel mimari özellikler taşıyan yapıların, doku ve çevreyi oluşturan tüm nitelikli mimari elemanlarıyla bir bütün olarak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir. Söz konusu sürdürülebilirlik; kentsel çevredeki kimliğin korunması ve çağdaş yaşam standartlarının/gereksinimlerinin, sosyal ve fiziksel çevrenin değişmesi nedeniyle kimi zaman söz konusu yapıların farklı işlevlere dönüşümü ile sağlanabilmektedir.

Günümüzde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası üretim hacmini karşılayamamaktadır. Bu durum depolama eksikliği nedeniyle karışıklık, üretimde aksama, yapının mimari elemanlarında/statik/elektrik/mechanik sistemlerinde meydana gelen sorunlara/hasarlara neden olabilmektedir.

Fabrika'nın kütsel/mimari bağlamda, Sümerbank döneminde; mimari karakter açısından belirli olarak herhangi bir döneme ait olmayan, kim tarafından inşa edilmiş olduğu belirsiz olan ve plansız büyümeler sonucu gelişen niteliksiz eklerinden (2, 3, 4, 5 ve 6 No'lu bölümler) temizlenmesi önerilmektedir. 1890'lı yıllarda D'Aranco tarafından tasarlanan ve inşa edilen tarihi yapı (1 No'lu), hacimsel/kapasite ve mekânsal açılardan kültürel işlevler (sergileme) ve eğitim işlevini (atölyelerde sembolik üretime bağlı) karşılayabilecek durumdadır.

Şekil 4.87 Zemin kat sergileme elemanları ve mekansal organizasyon önerisi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Endüstriyel yapılar strüktürel sisteminde geniş açıklıklar bulunduğundan, sergileme ve açık atölye kullanımları amacıyla kullanılabilir. Fabrika’da çeşitli dönemlerde meydana gelmiş olan mimari, teknolojik vb. değişimlerin “simgesel bellek izleri” analiz edilerek/özgün konumları belirlenerek, mimari elemanlar ile sergileme işlevine dahil edilebilir. Bu durum kültürel değere katkıda bulunacaktır. Simgesel bellek izleri, restitüsyon çalışmaları sonucunda elde edilen verilere bağlı olarak; farklı dönemlerin duvar izleri, tünel fırın izi, kubbeli fırın izi, çeşitli donanımlar, ray izleri vb. olabilmektedir. Yapısal olarak Fabrika’nın mekânsal organizasyonunun gelişimde etkili olmuş olan tünel fırın ve kubbeli fırın rekonstrüksiyon ya da dijital yansımalar ile yeniden canlandırılabilir (Şekil 4.87, 88, 89, 90).

Bu bağlamda 1 No’lu tarihi yapıda tüm kat planı ölçeğinde mekânsal organizasyon/sergileme güzergahı önerisi yapılmıştır. Öneri mekânsal organizasyonda atölyelerin konumları D’Aronco’nun tasarlamış olduğu ilk dönem restitüsyon projesi referans alınarak planlanmıştır. Öneri kapsamında yalnızca tarihi yapı (1 No’lu) korunmuş, Sümerbank Dönemi ekleri (2, 3, 4, 5, ve 6 No’lu ekler) kaldırılmıştır (Şekil 4.87).

Bu bağlamda dönüşüm sonrası, vestiyer/danışma sonrası müzeye giriş sonrasında sergi güzergahı üzerinde sırasıyla:

- Orijinal olarak korunmuş tünel fırının sergisi (bir kısmı),
- Tünel fırının devamının dijital olarak canlandırılması (Şekil 4.91, 92),
- Dönem kagir duvar izlerinin döşemelerde iz olarak gösterilmesi,
- Üretim bandının panolar aracılığıyla ziyaretçilere aktarılması (panolarda; D’Aronco, Yıldız Saray Kompleksi, farklı dönemlerde üretim/işleyiş şemaları, çalışanlar/yöneticiler, Sanayi-i Nefise Mektebi ile olan ilişkiler, Sevres Porselen Fabrikası ve diğer öncü porselen fabrikaları öncelikli olarak anlatılmalıdır),
- Sembolik üretimin yapıldığı kalıcı atölyeler,
- Sergileme amacıyla da kullanılabilen esnek/dönüşebilen atölyeler yer almaktadır (atölyeler eğitim amacıyla dönüşebilir).

Sergileme dışında kalan alanlarda ise, ofis (yönetim) mahalleri ve satış alanı yer almaktadır. Satış alanında atölyelerde üretilen sembolik üretimlerin satışları

gerçekleştirilebilir. Kompleks içerisine girildiğinde ve çıkarken ziyaretçiler tarafından en çok görülen bölüme yerleştirilmesi Yıldız Porselen markasının ekonomik kazanımları açısından da önemlidir.

Şekil 4.88 Yeniden canlandırma örneği [62]

Şekil 4.89 Yeniden canlandırma örneği [63]

Şekil 4.90 Yeniden canlandırma örneği [64]

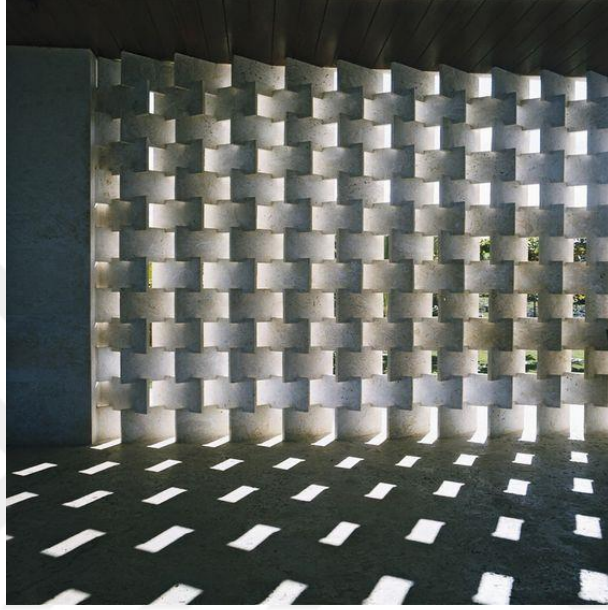

Şekil 4.91 Tünel fırın canlandırma önerisi (yazar tarafından hazırlanmıştır, altlık [41])

Şekil 4.92 Tünel fırın canlandırma önerisi (yazar tarafından hazırlanmıştır, altlık [41])

Fabrika çalışanlarından alınan bilgiler doğrultusunda, üretilen porselen ürünlerin önemli bir kısmı bisküvi pişirimi ve sırlama esnasında kırılmakta ve geri dönüşüm havuzlarında geri dönüştürülmektedir. Ancak sırlama işlemi sonrası kırılan porselenler geri dönüştürülememektedir. Bu nedenle dönüşüm sonrası, geçmişte kırılan birikmiş çok sayıda porselen enstalasyon çalışması halinde sergilenebilir (Şekil 4.93, 94).

Şekil 4.93 Sergilemede kırılan porselenler için enstalasyon çalışması örneği [65]

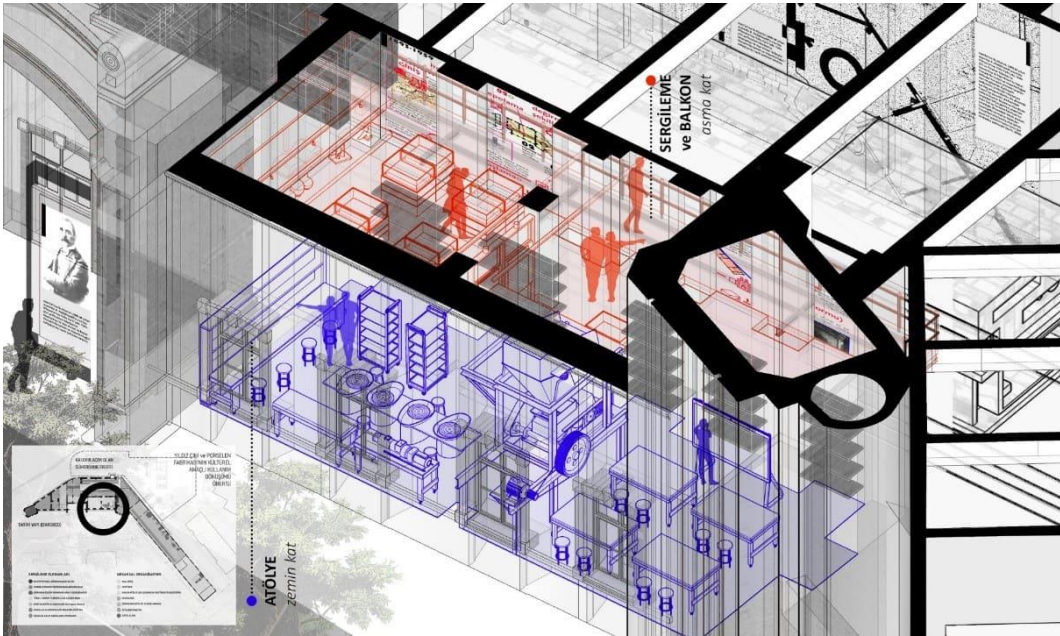
Şekil 4.94 Sergilemede kırılan porselenler için enstalasyon çalışması örneği [66]

Endüstriyel yapılarda mekânsal organizasyonun en önemli belirleyicisi olan üretim bandı, çalışma kapsamında kronolojik olarak analiz edilmiştir. Farklı dönemlerde üretim kapasitesine ve niteliğine bağlı olarak değişen ve gelişen üretim bandı, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın özgün kimliğini oluşturmaktadır. Bu nedenle sergileme kapsamında mimari sergileme elemanları ile ziyaretçilere aktarılmalıdır. Üretim bandının belirli bölümleri, atölye ölçeğinde sembolik üretime dahil

edilebilir. Bu sayede ziyaretçiler; Fabrika'nın üretim bandına, katılımcı ve izleyici olarak dahil edilebilir. Üretim bandı ve Fabrika'nın kronolojik geçmişi panolar aracılığı ile ziyaretçilere aktarılabilir (Şekil 4.95). Atölyeler, sergileme güzergahı/kurgusu içerisine dahil edilebilir (Şekil 4.96).

Şekil 4.95 Kronolojik anlatım önerisi [67]

Şekil 4.96 Fabrika'da mekansal öneri diyagramı (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Bağlamsal Değerlendirmelere Yönelik Öneriler:

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası:

- Geçmiş dönemlerde İmparatorluk Fabrikası olarak kullanılması,
- Dönemin saray mimarı D'Aronco tarafından inşa edilmiş olması,
- Anadolu'da eskiden beri var olan çinicilik geleneğine yeniden hayat vermesi,
- Avrupa teknolojilerinin Anadolu'ya getirilmesi
- Yerli üretime teşvik edilmesi,
- Dönemin mimari anlayışlarının gözlemlenmesi konusunda bir arşiv niteliği taşıması,
- Sanat ve üretimi aynı çatı altında birleştirmesi ve bu konuda uzun yıllar boyunca Sanayi-i Nefise Mektebi ile etkileşim içerisinde olması,
- Üretimin yanı sıra eğitim işlevini de üstlenmesi vb. konular dolayısıyla bir endüstriyel kültür mirası niteliğindedir.

Konu kültürel miras niteliğindeki bir yapı ve onun barındırdığı; gelenekselden teknoloji odaklı üretim şekline dönüşen bir endüstri olduğunda, zamanın etkisiyle değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası tam da böyle bir endüstriyel yapıdır. 131 yıldır kısa kesintilerle üretimini sürdüren ve Yıldız Sarayı/Parkı gibi çok önemli bir kamusal alanın içinde bulunan yapının, geçmişini geleceğe nasıl taşıyacağı konusu mekânsal olduğu kadar zamansal da bir konudur.

Hâlihazırda yapı; teknolojik gelişmeler, üretim ihtiyaçları ile koruma ve konservasyon arasında sıkışmıştır. Kültürel miras olma niteliğini sürdüremediği gibi içinde sağlıklı çini ve porselen üretimi de gerçekleştirilememektedir. Farklı dönemlerde Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nda meydana gelen mimari değişimlerin donanımsal gerekçeler ile gerçekleştiği gözlenmektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli değişime maruz kalan endüstri yapıları için üretim odaklı dönüşümler kaçınılmazdır. Ancak gerek yapının bağlamı gerekse de kültürel miras niteliği, koruma ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik bağlamında artık söz konusu dönüşümün üretim odaklı olamayacağını göstermektedir. Üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yapılan fiziksel ve teknolojik müdahaleler D'Aronco'nun inşa ettiği özgün yapının süreç içinde bozulmasına, yapının ve kültürel kimliğinin zarar görmesine yol açmıştır.

Olası bir dönüşüm sonucunda yapıda çini ve porselen üretimi sürdürülmesine bile üretim süreci ile yapı/mimari ilişkisinin korunması ve yapı üzerinde okunabilmesi önemlidir. Donanımlar, mimari elemanlar, üretim/işleyiş/yönetim şemaları izleri korunabilir ve/veya yeniden canlandırılabilir. Bu bağlamda kullanıcılara sembolik porselen üretim süreci canlı olarak izletilebilir ve/veya atölyeler aracılığı ile aktif katılım göstermeleri sağlanabilir. Zira Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası korunması gereken salt bir binadan öte bir endüstri yapısıdır ve donanımları ile bir bütündür, kuruluş amacı budur. Bu durum çoğu çağdaş örnekte olduğu gibi yapının geleneksel çini ve porselen üretiminin betimlendiği bir müze ve/veya öğretildiği bir kamusal işlev ile dönüştürülmesini işaret etmektedir. Üretim sürecinin yapı bütünü içinde mevcut/korunmuş donanımlar ile anlatıldığı/aktarıldığı bir sergileme düzeni ve söz konusu geleneksel üretim yöntemlerinin öğretildiği/gelecek nesillere aktarıldığı olası mekânların varlığı toplumsal/kamusal fayda açısından önemli bir rol üstlenecektir. Benzer örnekleri arasında D'Aronco tarafından inşa edilmesi yönüyle farklılaşan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kültürel amaçlar ile kullanımı ile sergileme düzeninde D'Aronco'ya da yer verilebilir.

Sümerbank'ın niteliksiz eklerinden temizlenerek yalnızca D'Aronco'nun tasarladığı tarihi binanın özgün mimari elemanları ve cepheleri ile korunması, kamusal hafızada özgün olanın korunumuna imkân verebilecektir.

Bu yönde bir dönüşüm, yapının içinde bulunduğu Yıldız Parkı'nın ziyaretçileri tarafından gezilebilmesi/görülebilmesini sağlayacaktır ki bu da sosyo-kültürel sürekliliğe katkıda bulunabilecektir. Yapının Yıldız Sarayı ve Yıldız Parkı gibi İstanbul'un en önemli kamusal alanlarından birinin içinde bulunması kamusal işlevler ile yüklenmesini mantıklı kılmaktadır. Sergileme düzeninde Yıldız Saray Kompleksi konusuna da değinilmelidir. Bununla beraber gerek porselen ve çini üretiminin niteliği (geleneksel üretim yöntemlerinin halen kullanılması ve değerli olması) gerekse de Fabrika yapısının kültürel ve tarihi değeri, yapıya; sergilemenin yanı sıra farklı işlevler yüklenebilmesine olanak sağlayabilecektir. Kültürel işlevlerin yanı sıra eğitim işlevinin de bina programı içerisine dâhil edilmesi, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın geçmişte Osmanlı'daki Ehl-i Hıref düşüncesinin devamı niteliğinde olan, Sanâyi-i Nefise Mektebi ile kurduğu ilişkilerin günümüzde yaşatılmasına olanak verecektir (Küçükerman, 1998). Fabrika, uzun yıllar boyunca usta-çırak ilişkisini üretim süreci içerisinde barındırmış ve geliştirmiştir.

Yapının korunması ve işletilmesi açısından müzecilik ve eğitim faaliyetlerinin varlığı kadar Yıldız Porselen markasının iktisadi ve buna bağlı bağlamsal kazanımları da önemli bir role sahiptir.

Zamanla değişen ve dönüşen mirasın anı değerlerinin korunması ve güncel koşullara uygun olarak yaşam döngüsünü sürdürebilmesi kentsel hafızanın korunması/sürdürülmesi açısından önemlidir. Güncel koşullara uyum sağlaması açısından günümüz teknolojisinin kullanıldığı interaktif sergiler/yeniden canlandırma uygulamaları yapılabilir. Özgün bir endüstri mirası niteliğine sahip Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nın kültürel işlevler yüklenerek korunması ve dönüştürülmesi olasılıklarının tartışılması benzer yapıların dönüşümlerine referans verebilecektir.

Ekonomik Değerlendirmelere Yönelik Öneriler:

Benzer örneklerde yer alan porselen veya seramik-çömlek fabrikaları büyük kompleksler halinde inşa edildiğinden, yeniden işlevlendirilmeleri sonrasında üretimlerine aynı konumlarında devam edebilmektedirler. Ancak Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, Sümerbank döneminde eklenen plansız eklere rağmen üretim kapasitesini karşılayamamaktadır. Aynı zamanda Fabrika'ya yıllar içerisinde yeterli ekonomik destek sağlanamadığından ağır hasarlar meydana gelmiştir.

Sosyo-kültürel sürdürülebilirlik, toplumun somut ve soyut kültürel unsurlarını ekonomik sürdürülebilirliği teşvik edecek şekilde koruma çabalarını içermektedir. Sosyal faaliyetler aracılığıyla yerel politikaları ve ekonomik faktörleri teşvik etmelidir. Bu anlamda yapının korunması ve işletilmesi açısından müzecilik ve eğitim faaliyetlerinin varlığı kadar Yıldız Porselen markasının iktisadi kazanımları önemli bir role sahiptir.

Bu anlamda; Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası üretimlerinin daha büyük komplekslerde farklı bir konumda devam ettirilmesi porselencilığe daha büyük ekonomik katkılar sağlayabilecektir.

Fabrika'nın Yıldız Parkı içerisinde yer alan D'Aronco'nun inşa ettiği tarihi binası (1 No'lu) ise korunacak, kültürel amaçlı yeniden işlevlendirilme sonrası sosyal ve kültürel faaliyetler açısından ekonomik anlamda faydalı olabilecektir.

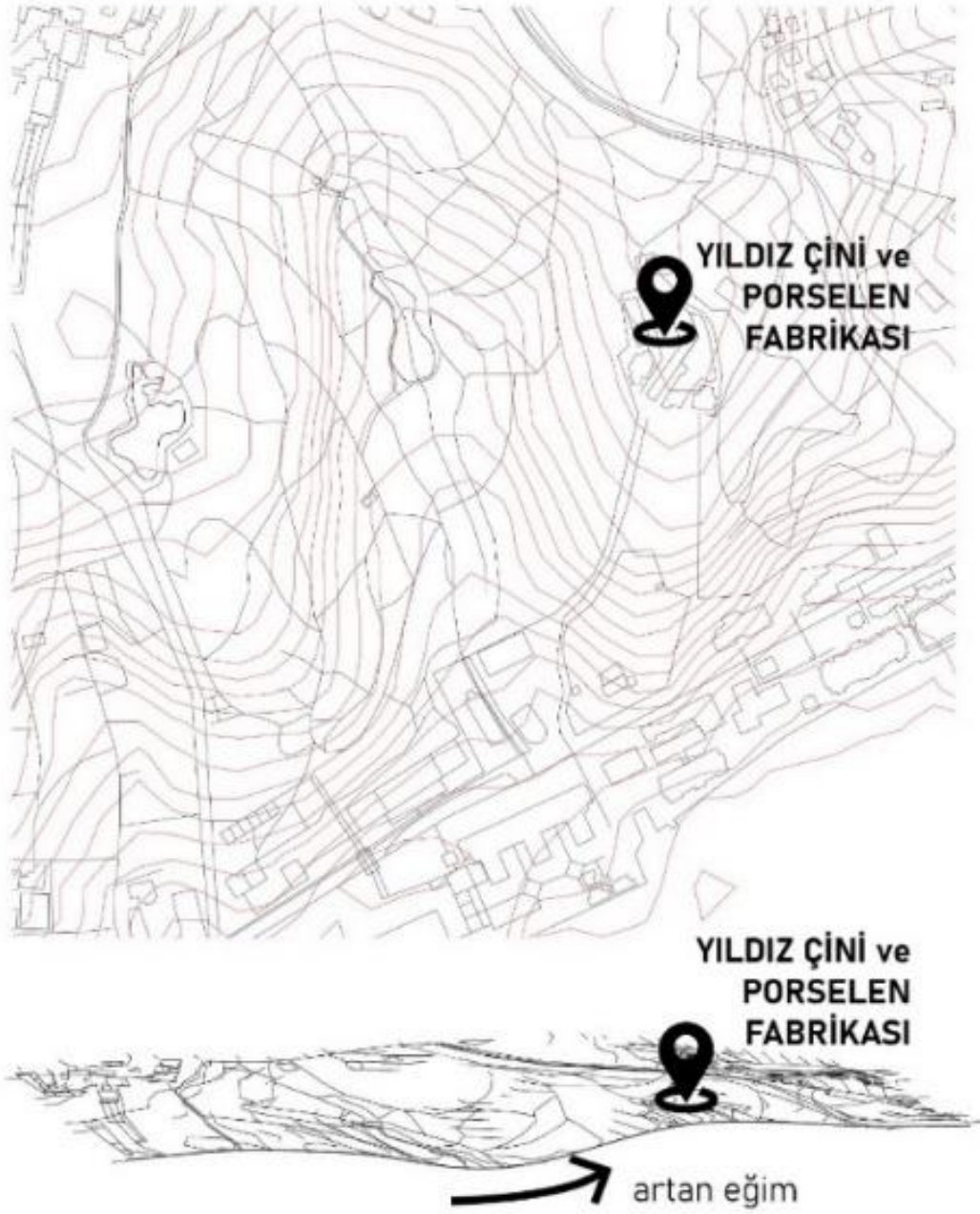
Örnek incelemelerinde yer alan Middleport Pottery örneğinde; yeniden işlevlendirme sonrası araştırma merkezinde seramik sektörü için yeni iş kolları oluşturulması ve yerel halkı ekonomik ve toplumsal anlamda kalkındırmaya yönelik atölye çalışmalarının bina programına dahil edilmesi, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası özelinde de önerilebilir.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kültürel amaçlı dönüşümü sonrası ziyaretçi sayısında meydana gelen artış yerel ekonomiye katkı sağlayabilecektir. Aynı zamanda bina programına eklenen satış alanında, atölye ölçeğinde gerçekleştirilecek sembolik üretimlerin satışlarının gerçekleştirilmesi hem istihdam sağlayacak hem de Yıldız Porselen markasının bilinirliğini arttıracaktır. Özellikle turistler tarafından artan bilinirlik ekonomik anlamda önemli ölçüde katkıda bulunabilecektir.

Meissen örneğinde olduğu gibi satış mağazasının geliştirilmesi konusu da Yıldız Porselen markasına ekonomik anlamda fayda sağlayabilecektir.

Çevresel Değerlendirmelere Yönelik Öneriler:

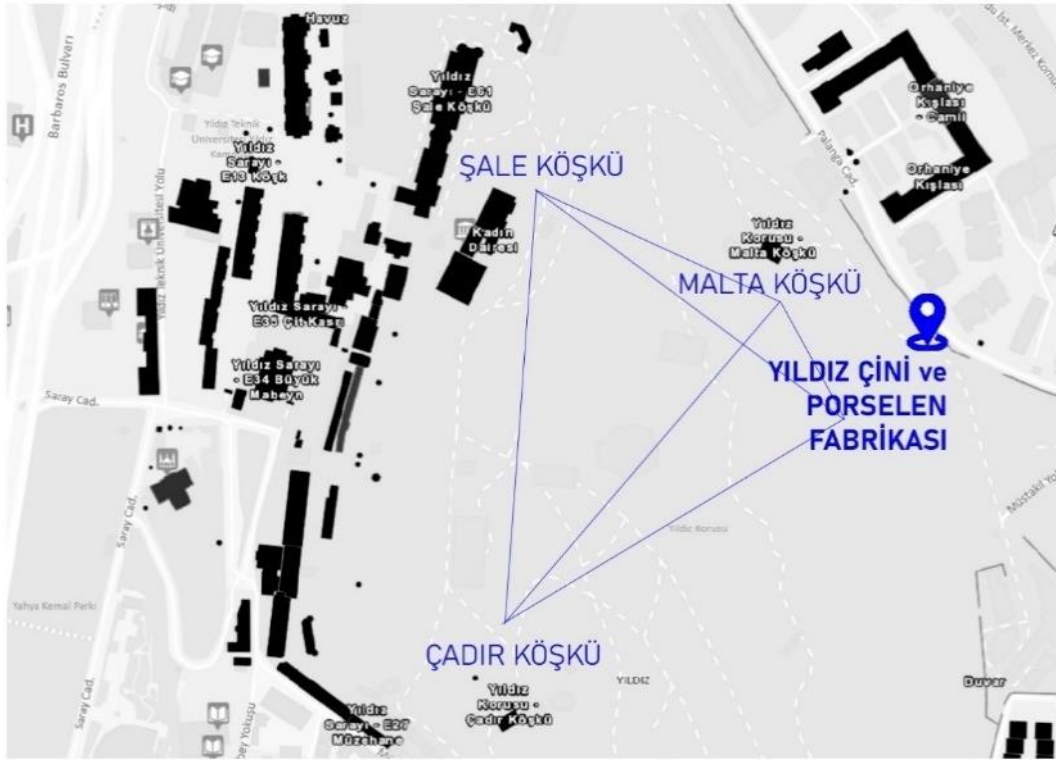
II. Abdülhamit tarafından Yıldız Korusu'nun boğaza bakan tepelerinde inşa ettirildiğinden, Çırağan Caddesi ve Müvezzi Caddesi'nden yapılan girişler Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na göre daha düşük eğimde yer almaktadır. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası için, Palanga Caddesi üzerinden yapılan girişler eğim gereği ileri yaş ve engelli ulaşımı için daha uygun olabilir (Şekil 4.97).

Şekil 4.97 Yıldız Parkı eğim diyagramı (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Yıldız Parkı, yeşil alanları ve kullanıcılar için oluşturulmuş yürüyüş yollarıyla şehir merkezinin içerisinde cazip bir dinlenme ve rekreasyon alanı olarak nitelendirilebilir. Yıldız Parkı kullanıcılarının dolaşım güzergahından uzakta yer alması nedeniyle kullanıcılar tarafından fark edilemeyen Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası için, Park içerisinde bilgilendirme panoları yerleştirilerek Fabrika'nın görünürlüğü artırılabilir. Mevcutta bulunan bilgilendirme panoları yetersizdir (Şekil 4.99). Bilgilendirme panoları; dijital çağın getirisi olarak interaktif ortama taşınabilir ve Yıldız Parkı'nda bulunan diğer kültür mirası ile etkileşim içerisinde

olabilir. Kültür mirasını ziyaret eden kullanıcılar interaktif ortamda belirli kriterler bağlamında analiz edilerek kullanıcı kitlesi ve sayısal veriler elde edilebilir. Bu sayede kültür mirası kullanıcı kitlesine yönelik sergiler, etkinlikler, atölyeler ve eēitimler düzenlenebilir. Artan görünürlük kullanıcı sayısında artış meydana getirebilecek ve kültürel, ekonomik ve sosyal açılardan kalkınmaya katkıda bulunabilecektir. Yıldız Parkı içerisinde yer alan  ale K    , Malta K    ,  adır K     ve Pembe Sera gibi önemli yapılar interaktif ortamda çeşitli bilgilendirmeler ile Yıldız  ini ve Porselen Fabrikası ile ilişkilenebilir ( ekil 4.98).

Şekil 4.98 Yıldız Parkı içindeki önemli yapılar (yazar tarafından hazırlanmıştır)

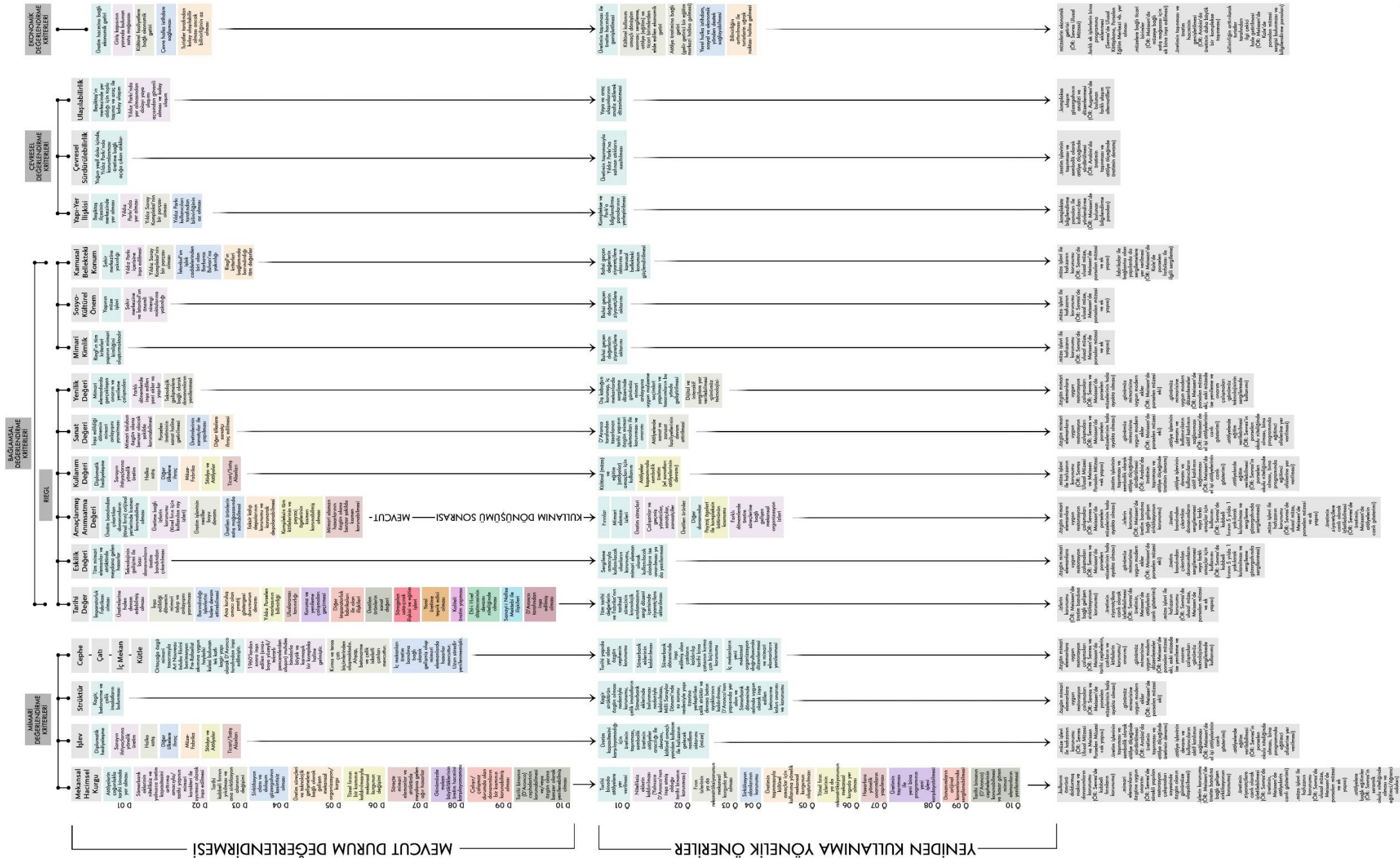

Şekil 4.99 Yıldız Parkı'nda mevcutta bulunan yönlendirme panoları [68]

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası özelinde analiz edilen tüm kriterler ve kriterlere yönelik öneriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Şekil 4.100). Tabloda; tüm örneklerin yeniden işlevlendirilmesi sonucu gözlemlenen ortak noktalar, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın yeniden kullanımı önerilerine katkıda bulunmuştur.

YILDIZ ÇİİNİ ve PORSELEN FABRİKASI

ÖRNEKLERDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

D: Değerlendirme
Ö: Öneri[illegible]

Koruma kavramının yasal yönetmeliklerle şekillenmesi sonucu çeşitli korumacılar tarafından farklı koruma yaklaşımları geliştirilmiştir. Günümüzde modern koruma kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte yeniden işlevlendirme; mirasın fiziksel ömrünü arttırması, daha ekonomik ve çevreci olması, daha az kaynak kullanımı vb. avantajları sayesinde diğer koruma yöntemlerine nazaran daha uygulanabilir bir çözümdür.

Aynı zamanda sosyo-kültürel sürdürülebilirlik açısından günümüzde; tarihi, kültürel ve geleneksel mimari değerler taşıyan yapıların, doku ve çevreyi taşıyan tüm elemanlarla bir bütün olarak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir. Söz konusu sürdürülebilirlik; kentsel çevredeki kimliğin korunması ve çağdaş yaşam standartlarının/gereksinimlerinin, sosyal ve fiziksel çevrenin değişmesi nedeniyle kimi zaman mirasın farklı işlevlere dönüşümü ile sağlanabilir.

Dönüşen yapıların kültür mirası olarak anı değerlerinin korunması ve güncel koşullara uygun olarak yaşam döngülerini sürdürebilmeleri kentsel hafızanın korunması açısından önemlidir. Kültürel miras sosyal, tarihi, mimari, arkeolojik vb. birçok değer barındırır. Bu değerlerin farklı nitelikleri söz konusu kültürel mirasın kimliğini oluşturur. Kentsel bellek ve kullanıcı hafızası (anı değeri) kültürel mirasın özgünlüğü ile doğrudan ilintilidir. Bu anlamda; kültürel miras yapılarının korunması, söz konusu kimliğin ve belleğin korunması anlamına gelir ki bu gelecek nesillere aktarılması gereken en önemli unsurdur.

Bu araştırmada, önemli bir endüstri yapısı/mirası olan Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nın hatıra/anı değeri ve güncel kullanım değerleri irdelenerek korunması ve kullanım dönüşümü olasılıkları incelenmiştir. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olması nedeniyle UNESCO Dünya Mirası Geçisi Listesi'nde yer almaktadır ve tescillenmiştir.

Fabrika'nın;

- 1896 yılından itibaren Saray Mimarı olarak görev yapmış olan, Osmanlı kültürünün etkilerini Art Nouveau ile birleştirerek inşa etmiş olduğu yapıları ile tanınan Raimondo D'Aronco tarafından inşa edilmiş olması,
- İmparatorluk fabrikası işleviyle uzun yıllar çalışmış olması,
- Prestij göstergesi olması,
- Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olması,
- Uluslararası tanınırlığı,
- Geçmişte Sanayi-i Nefise Mektebi ile olan ilişkileri,
- Usta-çırak ilişkisini koruyarak atölye ölçeğinde üretim ve seri üretimi aynı çatı altında birleştirebilmesi,
- Özgün üretim bandı ve buna bağlı gelişen mekansal organizasyonu,
- Yerel üretime teşvik etmesi anı değerlerini meydana getirmektedir. Aynı zamanda bu değerler Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın korunmasının gereklilikleridir.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın konumu, fiziksel koşulları, üretim sürecinde ortaya çıkan atıklar, yapı hacminin üretim kapasitesinin karşılayamaması, yapıda meydana gelen hasarlar vb. bir üretim tesisi olarak korunmasını güçleştirmektedir.

Bu nedenle çalışmada güncel örnekler üzerinden analiz ve değerlendirme yapılarak söz konusu örneklerin kullanım/dönüşüm ve koruma uygulamaları değerlendirilmiştir.

Endüstri yapılarında mimari kimlik ve mekansal organizasyonun asıl belirleyicisinin üretim bandı olması nedeniyle üretilen ürünün niteliği önemlidir. Bu nedenle örnekler, porselen ve çini fabrikalarından seçilmiştir.

İncelenen örneklerin Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile olan benzerlikleri:

- Mimari Değerlendirme Kriterleri

(Mekansal/Hacimsel Kurgu, İşlev, Strüktür, Cephe, Çatı, İç Mekan, Kütle)

- Bağlamsal Değerlendirme Kriterleri

(Tarihi Değer, Eskilik Değeri, Amaçlanmış Anımsatma Değeri, Kullanım Değeri, Sanat Değeri, Yenilik Değeri, Mimari Kimlik, Sosyo-Kültürel Önem, Kamusal Bellekteki Konum)

— Çevresel Değerlendirme Kriterleri

(Yapı-Yer İlişkisi, Çevresel Sürdürülebilirlik, Ulaşılabilirlik)

— Ekonomik Değerlendirme Kriterleri kapsamında analiz edilmiştir.

Örnekler bahsi geçen değerler bağlamında Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile ne kadar çok benzeşim gösterirse, yeniden işlevlendirme önerilerine o oranda katkıda bulunabilecektir. Tüm örneklerde yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda; yeniden işlevlendirme sonrası benzer kullanımlar ortaya çıkartılmıştır.

Örnek incelemelerinden şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Örnek fabrika yapılarının çoğunda kültürel ve tarihi değerler, yapılara; sergileme, eğitim vb. olası işlevler yüklenebilmesini sağlamıştır. Endüstri mirası yapılarının strüktürel olarak geniş açıklıklar içermesi, yapıların kültürel amaçlar için dönüştürülmesinde etkili olmuştur.
- İlk inşa edildiği yıllarda şehir merkezinden uzakta konumlanmış endüstri mirası yapılarının, zamanla nüfus artımına bağlı olarak şehir merkezi sınırlarına dahil olmuş olması kültürel amaçlar ile yeniden işlevlendirilmesine olanak vermiştir.
- Kültürel işlevlere ek diğer (eğitim, konaklama, kütüphane vb.) işlevler ile dönüştürülen örneklerde donanımların ve izlerin korunabilmiş olması ortaktır.
- Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile en çok benzerlik gösteren örnekler imparatorluk fabrikalarıdır. İmparatorluk fabrikası örneklerinin çoğunda yeniden işlevlendirme sonrası üretim işlevinin devamı sağlanabilmiştir. Seçilen örneklerin hacimsel olarak büyük kütlelerden meydana gelen kompleksler olması bu durumun asıl nedeni olup kompleks hacmi üretim kapasitesini karşılayabilmiştir. Endüstri yapılarında üretimin niteliği ve süreci mimari kimliği belirleyen en önemli unsur olduğundan, en çok benzeşim gösteren örneklerin imparatorluk fabrikası örneklerinden olması beklenen bir sonuçtur.

Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile en çok benzeşim gösteren 2 örnek olan Sevres ve Meissen Porselen Fabrikaları detaylı incelenmiştir. Sevres Porselen Fabrikası, geçmişte Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na öncü olması nedeniyle seçilen örnekler arasında en önemlisidir.

Özgün bir endüstri mirası olma niteliğine sahip porselen ve çini fabrikası örneklerinin çoğunlukla kültürel işlevler ile yüklenerek korunması/yeniden işlevlendirilmesi, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın kültürel amaçlı dönüşümü önerisine referans olmuştur.

Bu bağlamda;

- Fabrika'da üretimin günümüzde güç hale gelmesi nedeniyle üretim işlevi yapıdan taşınarak; gerek geleneksel üretim yöntemlerinin halen kullanılması/değerli olması gerekse de mimari, bağlamsal, çevresel ve ekonomik değerleri, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'na; sergileme, eğitim vb. olası işlevler yüklenebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda, üretim kapasitesinin arttırılabilmesi amacıyla eklenen niteliksiz Sümerbank ekleri de kompleks içerisinden kaldırılabilir.
- Üretim sürecinin ve geleneksel üretim yöntemlerinin sergilendiği mekanlar, toplumsal ve kamusal fayda açısından önemli bir role sahip olabilir. Bu tür mekanlar, kültürel mirası korumak, geçmiş nesillerin bilgi ve becerilerini gelecek nesillere aktarılması bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışma kapsamında, Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın farklı dönemlerde üretim şemaları ve bu şemalara bağlı gelişen mekansal organizasyonları belgelenmiştir. Mekansal organizasyonun asıl belirleyicisi olan donanımlar da sergileme mekanlarına dahil edilebilir.
- Eğitim işlevi, atölyeler aracılığı ile gerçekleştirilebilir. Kullanıcıların aktif katılımları ile atölyelerde sembolik üretim faaliyetleri düzenlenebilir. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası, inşa edildiği ilk yıllarda Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yetişen sanatçılar aracılığıyla, usta-çırak ilişkisi bağlamında üretim yapmıştır. Bu anlamda porselencilik sektöründe atölye üretimi (sanatçılar aracılığıyla) ve seri üretim (insan gücü yerine donanımların çoğunlukla kullanıldığı-tekdüze) arasında köprü niteliğindedir.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak yapılan dönüşüm önerilerinde; Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'nın kültürel işlevler yüklenerek korunması olasılıklarının tartışılması, ileride benzer yapıların dönüşümlerine referans verebilecektir.

- [1] S. Kök, “20. Yüzyıl Modern Mimarlık Mirasının Değerlendirilmesi: İM     rneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- [2] E. Ceylan, “Modern Anıt Kültü”, Daimon Yayınları, İstanbul, 2015.
- [3] J. Jokilehto, “History of Architectural Conservation”, D.Phil Thesis, The University of York Institute of Advanced Architectural Studies, England, 1986.
- [4] E. Polat, “Türkiye’nin Modern Mimarlık Mirasının Korunması Kuram ve Uygulama Yöntem Bağlamında Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- [5] R. Atay, “Alo  s Riegl’in Tarihi Anıtlar Kuramı ve Modern Kült Olarak Anıtlar Kuramı ve Modern Kült Olarak Anıtlar”, Dergi Park, cilt(sayı) 16, ss. 21-26, 2016.
- [6] ICOMOS Türkiye katılımcıları, “2013 Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,” ICOMOS Türkiye, Erişim tarihi: 21 Ocak 2024. [  evrimi  i] URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0605852001542305046.pdf, 21 Ocak 2024.
- [7] D. Hasol, “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”, Yem Yayınları, İstanbul, 1979.
- [8] E. Kavut ve H. Selçuk, “Tarihi Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Parazit Mimari Kullanımı: Santral İstanbul ve Müze Gazhane”, MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, cilt(sayı) 25, ss. 198-220, 2022.
- [9] B. Bayraktaroğlu, “Enformasyon   ağında Yeni Kültür Mekanları Olarak Endüstri Yapıları”, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2019.
- [10] D. Nart, “İstanbul’da Endüstri Yapılarında Gerçekleşen Dönüşümlerin Mekânsal Açıdan İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2015.
- [11] M. Tuzocak, “Ankara’daki Endüstri Mirasının Korunmuşluk Durumu”, Yüksek Lisans Tezi,   ankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2022.
- [12] E. Madran ve A. Kılınç, “Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Endüstri Mirası”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara şubesi Yayın Birimi, cilt(sayı) 44, ss. 146-149, Ankara, 2007.
- [13] W. Neill, “Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin’s Palast Der Republic” Journal of Urban Design, cilt(sayı) 2, ss. 179-192, 1997.
- [14] J. Geijerstam, “Networks and Local Identities-Industrial Heritage Projects in Sweden, TICCIH XII International Congress”, Stockholm, Sweden, 2006.
- [15] J. Douglas, “Building Adaptation, Second Edition”, Elsevier Ltd., Oxford, 2006.

- [16] D. Mısırlısoy ve K. Günçe, “Adaptive Reuse Strategies for Heritage Buildings: A Holistic Approach”, *Sustainable Cities and Society*, cilt(sayı) 26, ss. 91-98, 2016.
- [17] H. Haroun, “Multi-criteria decision making for adaptive reuse of heritage buildings: Aziza Fahmy Palace, Alexandria, Egypt”, *Alexandria Engineering Journal*, cilt(sayı) 58, ss. 467-478, 2019.
- [18] M. Ö. Balta, “An AHP-Based Multi-Criteria Model for Adaptive Reuse of Heritage Buildings”, *Geographies, Planning & Tourism StudioS*, cilt(sayı) 2(1), ss. 40-45, 2022.
- [19] B. Büyüksarı ve D. Güney, “Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği”, *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, cilt(sayı) 6(2), ss. 31-58, 2013.
- [20] D. Kuban, “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama”, *İstanbul Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul, 2000.
- [21] R. Höhmann, “Denkmale der Industrie -Museen der Industrie? Museum und Denkmalpflege”, *Bericht über ein Internationales Symposium*, Bodensee, 1992.
- [22] G. Köksal, “İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005.
- [23] ICOMOS Türkiye Katılımcıları, “Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının Korunması için ICOMOS-TICCIH Ortak İlkeleri”, ICOMOS Türkiye, 2011. Erişim tarihi: 12 Aralık 2023. [Çevrimiçi]. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0914779001536912340.pdf, 21 Ocak 2024.
- [24] G. Köksal ve Z. Ahunbay, “İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri”, *İTÜ Dergisi*, cilt(sayı) 5, ss. 125-136, 2006.
- [25] W. Müller-Wiener, “15-19. Yüzyıllar arasında İstanbul'da İmalathane ve Fabrikalar, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi”, *Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1992.
- [26] G. Ökçün, “Osmanlı Sanayii 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki”, *Tarihi İstatistikler Dizisi*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, cilt 4, Ankara, 1997.
- [27] A. Föhl, “Bauten der Industrie und Technik”, *Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz*, Bonn, 1995.
- [28] UNESCO katılımcıları, “Tentative Lists,” *Unesco*, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/action=listtentative&order=states&state=t>
- [29] H. Kadioğlu, “Sert ve Yumuşak Porselenlerde Pişirim Sıcaklıkları ve Sürelerinin Düşürülmesi”, *Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2009.
- [30] Sanayiden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Belirlenmesi ve Azaltılmasına Yönelik Uygulamanın Kolaylaştırılmasının Sağlanması Projesi, “Seramik Üretimi Sektörel Uygulama Kılavuzu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi*, İzmir.

- [31] Ö. Küçükerman, “Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi: Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası”, Sümerbank Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul, 1987.
- [32] R. Şahin, “Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu’nda Neden Başlamadı?”, Business, Economics and Management Research Journal, cilt(sayı) 2, ss. 1-16, 2019.
- [33] H. Kura, “Endüstriyel Seramik Tasarımında Biçim ve Üretim Yöntemleri”, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Çalışması Raporu, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- [34] S. Serin, “Yıldız/Çini Porselen Fabrikası”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- [35] J. Raby ve N. Atasoy, “İznik Seramikleri”, Alexandria Press/TEB, Singapur, 1989.
- [36] R. Sciele ve W. Müller-Wiener, “19. yüzyılda İstanbul Hayatı”, Roche Yayınevi, İstanbul, 1998.
- [37] R. Mantran, “17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- [38] D. Acar, “Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası’nda Endüstriyel Araçların ve Mimari Yapının Değişimi”, Milli Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi, cilt(sayı) 9, ss. 13-35, 2012.
- [39] Milli Saraylar Arşivi, “Yıldız Albümleri”.
- [40] D. Karakullukçu, “150 Yılın Sessiz Tanıkları: Saray Porselenlerinden İzler”, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Ankara, 2007.
- [41] YD Mimarlık, Rölöve/Restitüston/Restorasyon Projeleri Raporları
- [42] Mimdaporg katılımcıları, “Raimondo Tommaso D’Aronco,” mimdaporg, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://mimdap.org/portre/raimondo-tommaso-daronco/>.
- [43] Wikipedia katılımcıları, “Raimondo D’Aronco,” Wikipedia, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Raimondo_D%27Aronco.
- [44] H. Adıgüzel, “Bir Tasarımın İzinde: Yeni Bulgular Işığında Raimondo D’aronco’nun İlk İstanbul Projesi Dersaadet Ziraat Ve Sanayi Sergi-i Umumisi”, cilt:sayı 36:1, ss. 157-182, 2019.
- [45] F. Ezgü, “Yıldız Sarayı Tarihçesi”, Harb Akademileri Komutanlığı Yayınları, ss. 41, İstanbul, 1962.
- [46] D. Kocaışık ve S. S. USLU, “Sultan II. Abdülhamid Albümlerinin Yıldız Sarayı ve Yapıları Ekseninde İncelenmesi”, II. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri Bildiri Kitabı, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, ss. 504, 2015.
- [47] Sevres Manufacture Et Musee Nationaux katılımcıları, “History,” Sevres Manufacture Et Musee Nationaux, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.sevrescitceramique.fr/en.html>.

- [48] Sevres katılımcıları, “The History a Royal Manufactory,” Sevres, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://boutique.sevresciteceramique.fr/gb/page/the-history>.
- [49] Soundlandscapes Blog katılımcıları, “Beautiful Objects-Creaking Sounds,” Soundlandscapes Blog, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://soundlandscapes.wordpress.com/2011/06/23/beautiful-objects-creaking-sounds/>.
- [50] A. Vitek, “The Sèvres Manufacture: 280 yers and an intact expertise,” Culturez Vous, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://culturezvous.com/en/visit-sevres-manufacture/>.
- [51] 1001 salles katılımcıları, “Sèvres Manufacture et Musée Nationaux,” 1001 salles, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.1001salles.com/seminaire/sevres-manufacture-et-musee-nationaux.aspx>.
- [52] Gettyimages katılımcıları, “National factory of Porcelain of Sevres,” Gettyimages, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.gettyimages.dk/detail/news-photo/national-factory-of-porcelain-of-sevres-1910-news-photo/55749812?adppopup=true>.
- [53] Connaissance des arts katılımcıları, “Secrets d’atelier : à la manufacture de Sèvres, la porcelaine entre dans une nouvelle ère,” Connaissance des arts, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: https://www.connaissancedesarts.com/metiers_art/artisan-art/secrets-datelier-a-la-manufacture-de-sevres-la-porcelaine-entre-dans-une-nouvelle-ere-11184890/.
- [54] Wikipedia katılımcıları, “Sevr Seramik Müzesi,” Wikipedia, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sevr_Seramik_M%C3%BCzesi.
- [55] Nationale 10 katılımcıları, “Paris-Versailles,” Nationale 10, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://nationale10.e-monsie.com/pages/decouvrir-la-nationale-10-historique/paris-versailles.html>.
- [56] Meissen katılımcıları, “Sèvres Manufacture et Musée Nationaux,” Meissen, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.meissen.com/en/uber-die-manufaktur>.
- [57] M. Dumiak, “Albrechtsburg Meissen,” Architecture Record, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.architecturalrecord.com/articles/8263-albrechtsburg-meissen>.
- [58] Google Maps, Erişim tarihi: 10 Nisan 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.google.com/maps/place/Meissen's+Porcelain+museum/@51.1606863,13.4632726,1682m/data=!3m2!1e3!5s0x4709d601d5db296d:0xa185bc5d1a75d1fa>.
- [59] From the place travel katılımcıları, “Meissen porcelain – the dream of white gold,” From the place travel, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://fromplacetoplace.travel/germany/saxony/meissen/meissen-porcelain/>.

- [60] Meissen katılımcıları, “MANUFACTOUR,” Meissen, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.erlebniswelt-meissen.com/en/manufaktour.html>.
- [61] Meissen katılımcıları, “The Royal Saxon Porcelain Manufactory,” Meissen, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.meissen.com/int/geschichte>.
- [62] D. Howarth, “Matteo Fogale and Laetitia de Allegri install tinted acrylic tunnel across V&A bridge,” Dezeen, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.dezeen.com/2015/09/21/matteo-fogale-laetitia-de-allegri-mise-en-abyme-installation-tinted-acrylic-tunnel-across-v-and-a-bridge-london-design-festival-2015/>.
- [63] Cranium Corporation katılımcıları, “Home Within Home Within Home Within Home Within Home (2013),” Cranium Corporation, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://craniumcorporation.org/2014/08/28/home-within-home-within-home-within-home-within-home-2013-by-korean-artist-do-ho-suh-at-the-mmca-seoul/>.
- [64] Desingboom katılımcıları, “do ho suh: home within home at leeum samsung museum of art,” Designboom, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.designboom.com/art/do-ho-suh-home-within-home-at-leeum-samsung-museum-of-art/>.
- [65] Archdaily katılımcıları, “Casa Kimball / Rangr Studio,” Archdaily, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.archdaily.com/45140/casa-kimball-rangr-studio>.
- [66] Comtemporarist katılımcıları, “What Are Gabions?,” comtemporarist, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://www.contemporist.com/what-are-gabions/>.
- [67] Ichihara artmix katılımcıları, “ICHIHARA ART×MIX 2014,” Ichihara artmix, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://ichihara-artmix.jp/>.
- [68] Gezilmesi Gereken Yerler katılımcıları, “Beşiktaş’ta En Çok Gezilen 11 Yer,” Gezilmesi Gereken Yerler, Erişim tarihi: 8 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. URL: <https://gezilmesigerekenyerler.com/besiktas-en-cok-gezilen-yerler/>.

A

ÖRNEK ARAŞTIRMASI

01 YILDIZ ÇİNİ ve PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal ve hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişmiş olup kısmi olarak korunabilmiştir.

İşlev: Özgün işlevi; imparatorluk fabrikası olarak diplomatik hediyeleşme ve Yıldız Sarayı için özel üretimdir. Günümüzde ise diplomatik hediyeleşme ve satış için özel üretim işlevinin yanı sıra müze işlevini de barındırmaktadır.

Strüktür: Plansız restorasyon çalışmaları nedeniyle mevcut strüktüre uyumsuz yeni ekler inşa edilmiş olup buna bağlı hasarlar oluşmuştur.

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönemlerde inşa edilmiş ekler ve yapılar mevcuttur. Ekler ve yapılar inşa edildiği dönemin mimari üslubunu/anlayışını yansıtmakta olup birbirinden farklıdır. Üretim işlevinin devamı sebebiyle fabrika yapısının iç mekanları yenilenmemiştir. Yetersiz restorasyon çalışmaları nedeniyle cephe, çatı ve iç mekanlarda hasar meydana gelmiş olup kısmi olarak korunabilmiştir.

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olması, sanatçılar aracılığıyla üretim, Yıldız Porselen markasının bilinirliği, D’Aronco tarafından inşa edilmiş olması, üretimin halen devam edebilmiş olması ve uluslararası tanınırlığı sebebiyle tarihi değere sahiptir.

Eskilik Değeri: Plansız/yetersiz restorasyon çalışmaları nedeniyle mimari elemanlarda/strüktürde meydana gelen hasarlar ve teknolojinin gelişimiyle bazı donanımların kullanım dışı bırakılması eskilik değerini meydana getirmektedir.

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarımı (müze işlevi kısmi olarak hizmet vermektedir ve yetersizdir), izlerin korunumu (raylar, donanımlar vb.), mimari elemanların özgüne uygun olarak

onarımı ve kısmi olarak korunumu, kullanım dışı bırakılan donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır.

Kullanım Değeri: İnşa edildiği tarihten günümüze; imparatorluk fabrikası olarak saraya özel üretim/halk için üretim, diplomatik hediyeleşme için özel üretim, usta-çırak ilişkisi bağlamında eğitim, atölye, Savaş döneminde telgraf üretimi ve günümüzde müze+üretim işlevleri kullanım değerini meydana getirmektedir.

Sanat Değeri: Döneminin mimari üslup/anlayışını (Orta Çağ'a özgü mimari tasarımıyla Art Nouveau üslubun ve bu üslubu fikri olarak besleyen Pre-Rafaelist akıma uygun heykelsi kulesi bulunan tek katlı kagir yapı) yansıtmaları ve sanatçılar aracılığı ile üretim sanat değerini oluşturmaktadır.

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde eklenen yeni ekler ve yapılar, teknolojik gelişmelere bağlı olarak donanımların yenilenmesi, mimari elemanlarda kısmi olarak gerçekleşen onarım/yenileme çalışmaları yenilik değeri kapsamındadır.

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri (tarihi, eskilik, amaçlanmış anımsatma, kullanım, sanat, yenilik) bağlamında özgün bir mimari kimliğe sahiptir.

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi ve el işi atölyelerinin devamıyla verilen eğitimler sosyo-kültürel önemine katkıda bulunmaktadır.

Kamusal Bellekteki Konum: Kamusal bellekte özgün konuma sahip olan; Yıldız Sarayı ve Yıldız Parkı'nda yer almaktadır. Fakat Park içinde bilinirliği azdır.

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Beşiktaş ilçesinin merkezinde, Yıldız Parkı'nda, Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olarak bulunmaktadır.

Çevresel Sürdürülebilirlik: Günümüzde üretimin devam etmesinden dolayı üretim atıkları Yıldız Parkı'nın yoğun yeşil dokusuna zarar verebilmektedir.

Ulaşılabilirlik: Beşiktaş ilçesinin merkezinde yer aldığından dolayı toplu taşıma ve araç ile kolay ulaşım gerçekleştirilebilmektedir. Yıldız Parkı'nda yer almasından dolayı yaya ulaşımı açısından güvenlidir.

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Üretim hacmine bağlı ekonomik getiri (Yıldız Porselen markası), müze-atölye işlevine bağlı ekonomik getiri ve kompleks içerisinde yer alan satış mağazasının ekonomik getisi ekonomik değerine katkıda bulunmaktadır.

02 ARABIA PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Finlandiya’da bulunan imparatorluk fabrikası kompleksi, günümüzde; üniversite, spor salonu, AVM, tasarım merkezi ve Arabia Porselenleri Müzesi olarak karma kullanımlara sahip olduğundan mekansal/hacimsel kurgu korunamamıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: İmparatorluk fabrikası işlevini kaybetmiş olup üretime farklı bir komplekste devam etmektedir. Ancak müze işlevi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olması, sanatçılar aracılığıyla üretim yapılması, Arabia Porselen markasının bilinirliği ve uluslararası tanınırlığı sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Mimari elemanlarında meydana gelen hasarlar ve bazı donanımlarının kullanım dışı bırakılması nedeniyle eskilik değerine sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Üniversiteye bağlı olarak Arabia Porselenleri Müzesi ile hafızanın gelecek nesillere aktarımı sağlanmaktadır. Ancak üretim işlevinin taşınması sebebiyle ona bağlı donanımlar ve izler korunamamıştır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Belirli bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik gösterebilmektedir. Ancak kullanım değeri güncel değeri üzerinden incelenmiş olup endüstri yapılarında ana

işlevin üretim olması ve Arabia Porselen Fabrikası'nda bu işlevin devam ettirilememiş olması kullanım açısından farklılık göstermektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Sanat Değeri: Farklı dönem ekleri ve yapıları inşa edildiği dönemin mimari üslubunu/anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda imparatorluk fabrikası işlevine bağlı olarak sanatçılar aracılığı ile üretim yapılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde yeni ekler ve yapılar inşa edilmiş olup mimari elemanlar onarılmıştır. Üretim işlevinin devam ettiği yıllarda teknolojik gelişmeler doğrultusunda donanımlar yenilenmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm değerleri kapsamında özgün mimari kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen Üniversite ve Müze işlevleri nedeniyle sosyo-kültürel öneme sahiptir. Üretim işlevi taşınsa dahi Arabia Tasarım Merkezi sayesinde atölye işlevi sürdürülebilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara yakınlığı ve körfez kıyısında bulunması dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Ancak üretim işlevinin taşınması sebebiyle fiziksel çevreye verilen zararlar azaltılabilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Şehir merkezinden uzakta konumlanmıştır. Ancak tramvay hattı yakınında yer alması sebebiyle ulaşılabilir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze, Arabia Tasarım Merkezi, Spor Salonu ve AVM işlevine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. Üretim işlevi kompleks içerisinde devam etmemektedir. **+0.5**
(kısmi olarak benzerlik gösteriyor)

03 MEISSEN PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin devamı nedeniyle mevcut yapılarda mekansal kurgu kısmi olarak korunmuş olup yeni işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

İşlev: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermesi ve günümüzde müze+üretim işlevlerinin sürdürülebilmesi sebebiyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Mevcut yapıların uzun süre kullanılmasından dolayı strüktüründe bazı hasarlar meydana gelebilmektedir. Ancak eklenen yeni yapıların strüktürleri statik projeler doğrultusunda inşa edilmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: İnşa edilen yeni yapılar/ekler döneminin mimari üslubunu yansıtmakta ve özgün olandan farklıdır. Üretim yapılarının iç mekanları, üretim işlevinin devamı sebebiyle yenilenmemiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: Meissen Porselenleri markasının bilinirliği, uluslararası tanınırlığı, imparatorluk fabrikası olması ve üretim işlevinin sürdürülebilmiş olması sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde üretim

işlevine ek olarak müze işlevi de bina programı içerisine dahil edilmiştir. Atölyelere bağlı eğitim faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapılar ve sonradan eklenen eklerin/yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaması ve üretimin sanatçılar aracılığı ile devam ettirilmesi sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde inşa edilen yeni ekler/yapılar, teknolojik gelişmelere bağlı yenilenen donanımlar ve eskimeye bağlı onarılan mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi ve üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri sosyokültürel önemini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. Ancak bir dönem Meissen Porselen Müzesi Albrechtsburg Kalesi'nde hizmet vermesi kamusal bellekteki konumunun belirleyicisi olmuştur. Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası'nın Yıldız Saray Kompleksi'nin bir parçası olması yönüyle benzerlik göstermektedir. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara yakınlığı ve Elbe Nehri kıyısında bulunması dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Şehir merkezinden uzakta konumlanmıştır. Ancak yakın çevrede çok sayıda otobüs durağı yer almaktadır. Bu nedenle kısmi olarak ulaşılabilir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze işlevine bağlı ekonomik getiri ve üretim işlevinin devamı sebebiyle üretim hacmine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

04 WEDGWOOD PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin devamı nedeniyle mevcut yapılarda mekansal kurgu kısmi olarak korunmuş olup yeni işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

İşlev: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermesi ve günümüzde müze+üretim işlevlerinin sürdürülebilmesi sebebiyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Mevcut yapıların uzun süre kullanılmasından dolayı strüktüründe bazı hasarlar meydana gelebilmektedir. Ancak eklenen yeni yapıların strüktürleri statik projeler doğrultusunda inşa edilmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: İnşa edilen yeni yapılar/ekler döneminin mimari üslubunu yansıtmakta ve özgün olandan farklıdır. Üretim yapılarının iç mekanları, üretim işlevinin devamı sebebiyle yenilenmemiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: Wedgwood Porselenleri markasının bilinirliği, uluslararası tanınırlığı, imparatorluk fabrikası olması ve üretim işlevinin sürdürülebilmiş olması sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde üretim

işlevine ek olarak müze işlevi de bina programı içerisine dahil edilmiştir. Atölyelere bağlı eğitim faaliyetleri ve ticari faaliyetler (ürünlerin satışı vb.) de gerçekleştirilmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapılar ve sonradan eklenen eklerin/yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaması ve üretimin sanatçılar/atölyeler aracılığı ile devam ettirilmesi sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde inşa edilen yeni ekler/yapılar, teknolojik gelişmelere bağlı yenilenen donanımlar ve eskimeye bağlı onarılan mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi ve üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri sosyokültürel önemini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara yakınlığı dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Şehir merkezinden uzakta konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze işlevine bağlı ekonomik getiri ve üretim işlevinin devamı sebebiyle üretim hacmine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

05 AUGARTEN PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin devamı nedeniyle mevcut yapılarda mekansal kurgu kısmi olarak korunmuş olup yeni işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

İşlev: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermesi ve günümüzde müze+üretim işlevlerinin sürdürülebilmesi sebebiyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Mevcut yapılar halen kullanıldığından dolayı mevcut strüktüre uyumsuz yeni ekler inşa edilmemiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: İnşa edilen yeni yapı/ek bulunmamaktadır. Mevcut yapılar ek işlevler ile kullanıma devam edilmiştir. Üretim yapılarının iç mekanları, üretim işlevinin devamı sebebiyle yenilenmemiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: Augarten Porselenleri markasının bilinirliği, uluslararası tanınırlığı, imparatorluk fabrikası olması ve üretim işlevinin sürdürülebilmiş olması sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde üretim

işlevine ek olarak müze işlevi de bina programı içerisine dahil edilmiştir. Atölyelere bağlı eğitim faaliyetleri ve ticari faaliyetler (ürünlerin satışı vb.) de gerçekleştirilmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaması ve üretimin sanatçılar/atölyeler aracılığı ile devam ettirilmesi sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Teknolojik gelişmelere bağlı yenilenen donanımlar ve eskimeye bağlı onarılan mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi ve üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri sosyokültürel önemini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Ancak Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara yakınlığı dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze işlevine bağlı ekonomik getiri ve üretim işlevinin devamı sebebiyle üretim hacmine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

06 MIDDLEPORT POTTERY

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin devamı nedeniyle mevcut yapılarda mekansal kurgu kısmi olarak korunmuş olup yeni işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

İşlev: İmparatorluk fabrikası olmaması ancak günümüzde üretim işlevine müze işlevinin de dahil edilmesi sebebiyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Mevcut yapılar halen kullanılmakta olup ilk inşa edildiği yılda bulunan kubbeli fırınların bazılarının yıkılması ile yerine yeni yapılar inşa edilmiştir. Ancak yeni yapıların mevcut strüktüre uyum sağlayıp sağlamadığı konusunda yeterli kaynak bulunamamıştır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönemlerde inşa edilen yeni yapılar bulunmaktadır. Ancak inşa edilen ekler mevcut olana mimari açıdan benzemektedir. Mevcut yapılar ek işlevler ile kullanıma devam edilmiştir. Üretim yapılarının iç mekanları, üretim işlevinin devamı sebebiyle yenilenmemiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olarak kullanılmamıştır. Ancak Birleşik Krallık sınırları içerisinde yer alan en eski çömlek fabrikası olması nedeniyle tarihi değere sahiptir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde

onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. +1
(benzerlik gösteriyor)

Kullanım Değeri: Günümüzde üretim işlevine ek olarak müze işlevi de bina programı içerisine dahil edilmiştir. Atölyelere bağlı eğitim faaliyetleri ve ticari faaliyetler (ürünlerin satışı vb.) de gerçekleştirilmektedir. +1 (benzerlik gösteriyor)

Sanat Değeri: Özgün yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaması ve üretimin sanatçılar/atölyeler aracılığı ile devam ettirilmesi sanat değerini meydana getirmektedir. +1 (benzerlik gösteriyor)

Yenilik Değeri: Teknolojik gelişmelere bağlı yenilenen donanımlar ve eskimeye bağlı onarılan mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. +1 (benzerlik gösteriyor)

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. +1 (benzerlik gösteriyor)

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi ve üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri sosyokültürel önemini oluşturmaktadır. +1 (benzerlik gösteriyor)

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. -1 (benzerlik göstermiyor)

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. -1 (benzerlik göstermiyor)

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara ve Westport Gölü'ne yakınlığı dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. +1 (benzerlik gösteriyor)

Ulaşılabilirlik: Şehir merkezinden uzakta konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze işlevine bağlı ekonomik getiri ve üretim işlevinin devamı sebebiyle üretim hacmine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. Kompleksteki ticari faaliyetler nedeniyle bulunduğu çevreye istihdam sağlamaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

07 TRIANA SERAMİK FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması ve yapının tümünün müzeye dönüştürülmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: Geçmişte imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermemesi ve günümüzde üretim işlevinin yapı fonksiyonlarına dahil edilmemesi nedeniyle benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olarak kullanılmamıştır. Ancak Sevilla içerisinde yer alan son üretim tesisi olması nedeniyle tarihi değere sahiptir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Günümüzde müze işlevi ile hizmet vermektedir. Üretim işlevi devam ettirilmemiştir. Üretim+müze işlevleri ile hizmet veren Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile müze işlevi dolayısıyla kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaları sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: İşlev değişikliği nedeniyle yeniden gelişen mekansal organizasyon doğrultusunda mimari elemanların yenilenmesi ve onarılarak sergilenen donanımlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi yönünden benzerlik göstermektedir. Ancak üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri bina programında yer almamaktadır. Bu nedenle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Ancak Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yakın çevresinde yeşil alan bulunmamaktadır ancak doğal bir oluşum olan ırmak kenarında yer almaktadır. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Müze işlevine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. Üretim işlevi yapı içerisinde devam etmemektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

08 MONVALTAN ÇÖMLEK FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması ve yapının tümünün müze+otele dönüştürülmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: Geçmişte imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermemesi ve günümüzde üretim işlevinin yapı fonksiyonlarına dahil edilmemesi nedeniyle benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olarak kullanılmamıştır. Ancak Sevilla içerisinde yer alan son üretim tesislerinden biri olması nedeniyle tarihi değere sahiptir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Günümüzde müze+otel işlevleri ile hizmet vermektedir. Üretim işlevi devam ettirilmemiştir. Üretim+müze işlevleri ile hizmet veren Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile müze işlevi dolayısıyla kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaları sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: İşlev değişikliği nedeniyle yeniden gelişen mekansal organizasyon doğrultusunda mimari elemanların yenilenmesi ve onarılarak sergilenen donanımlar/mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze işlevi yönünden benzerlik göstermektedir. Ancak üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri bina programında yer almamaktadır. Bu nedenle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Ancak Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yakın çevresinde yeşil alan bulunmamaktadır ancak doğal bir oluşum olan ırmak kenarında yer almaktadır. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Ekonomik getirisi konaklama (otel) ve restoran işlevlerine bağlı olarak gelişmiştir. Üretim işlevi yapı içerisinde devam etmemektedir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

09 JINGDEZHEN İMPARATORLUK FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması ve yapının müze olarak inşa edilmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: İmparatorluk fabrikası işlevini kaybetmiş olup üretime farklı bir komplekste devam etmektedir. Ancak müze işlevi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olması, sanatçılar aracılığıyla üretim yapılması, Çin Porselenlerinin bilinirliği ve uluslararası tanınırlığı sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Mimari elemanlarında meydana gelen hasarlar ve bazı donanımlarının kullanım dışı bırakılması nedeniyle eskilik değerine sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işleviyle hafızanın gelecek nesillere aktarımı sağlanmaktadır. Ancak üretim işlevine bağlı izlerin bir kısmı korunabilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Belirli bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik gösterebilmektedir. Ancak

kullanım değeri güncel değer üzerinden incelenmiş olduğundan üretim işlevinin günümüzde devam ettirilememiş olması nedeniyle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Farklı dönem yapıları inşa edildiği dönemin mimari üslubunu/anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda imparatorluk fabrikası işlevine bağlı olarak sanatçılar aracılığı ile üretim yapılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde yeni yapılar inşa edilmiş olup özgün izler (mimari elemanlar) onarılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm değerleri kapsamında özgün mimari kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen Müze işlevi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Ancak günümüzde, üretim işlevi ve buna bağlı atölyeler kompleks içerisinde yer almamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yakın çevresinde bulunan yeşil alan/parklar ve ırmak kenarında yer alması nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Müze işlevine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. Üretim işlevi kompleks içerisinde devam etmemektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

10 TAOXICHUAN ENDÜSTRİYEL PARKI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: İmparatorluk fabrikası işlevini kaybetmiştir. Ancak müze işlevi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olması, sanatçılar aracılığıyla üretim yapılması, Çin Porselenlerinin bilinirliği ve uluslararası tanınırlığı sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Mimari elemanlarında meydana gelen hasarlar ve bazı donanımlarının kullanım dışı bırakılması nedeniyle eskilik değerine sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işleviyle hafızanın gelecek nesillere aktarımı sağlanmaktadır. Ancak üretim işlevine bağlı izlerin bir kısmı korunabilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Belirli bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik gösterebilmektedir. Ancak kullanım değeri güncel değer üzerinden incelenmiş olduğundan üretim işlevinin

günümüzde devam ettirilememiş olması nedeniyle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Farklı dönem yapıları inşa edildiği dönemin mimari üslubunu/anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda imparatorluk fabrikası işlevine bağlı olarak sanatçılar aracılığı ile üretim yapılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde yeni yapılar inşa edilmiş olup özgün izler (mimari elemanlar) onarılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm değerleri kapsamında özgün mimari kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen Müze işlevi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde, üretim işlevine bağlı atölyeler de kompleks içerisinde yer almaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yakın çevresinde bulunan yeşil alan/parklar ve ırmak kenarında yer alması nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Müze, ticari birimler işlevlerine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. Üretim işlevi kompleks içerisinde devam etmemektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

11 KOCANDA KRAVSKO

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması ve yapının tümünün otel+etkinlik alanı+müzeye dönüştürülmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: Geçmişte imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermemesi ve günümüzde üretim işlevinin yapı fonksiyonlarına dahil edilmemesi nedeniyle benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olarak kullanılmamıştır. Ancak Kravsko içerisinde yer alan en eski seramik üretim tesisi olması nedeniyle tarihi değere sahiptir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze/sergileme işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde

onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Günümüzde otel+etkinlik alanı+sergileme (müze) işlevleri ile hizmet vermektedir. Üretim işlevi devam ettirilmemiştir. Üretim+müze işlevleri ile hizmet veren Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile müze işlevi dolayısıyla kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapıların ve yeni ek/yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaları sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: İşlev değişikliği nedeniyle yeniden gelişen mekansal organizasyon doğrultusunda mimari elemanların yenilenmesi ve onarılarak sergilenen donanımlar/mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze/sergileme işlevi yönünden benzerlik göstermektedir. Ancak üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri bina programında yer almamaktadır. Bu nedenle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinden uzak konumlanmıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara yakınlığı dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Şehir merkezinden uzakta konumlanmıştır. Şehir merkezinden ulaşım için yeterli toplu taşıma alternatifi bulunmamaktadır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Ekonomik getirisi konaklama (otel) ve restoran işlevlerine bağlı olarak gelişmiştir. Üretim işlevi yapı içerisinde devam etmemektedir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

12 ESPAİ BARONDA

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin taşınması ve yapının tümünün ofis+müzeye dönüştürülmesi nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

İşlev: Geçmişte imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermemesi ve günümüzde üretim işlevinin yapı fonksiyonlarına dahil edilmemesi nedeniyle benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Strüktür: Üretim işlevinin taşınması ve işlevin tamamen değiştirilmesi sebebiyle planlı restorasyon çalışmaları yapılmış olup yeni ekler ve yapılar projelendirilerek inşa edilmiştir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: Farklı dönem ekleri/yapıları özgün olandan farklı ve inşa edildiği dönemin mimari üslubu ile inşa edilmiştir. Mevcut olanların iç mekanları işlev değişikliğine bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: İmparatorluk fabrikası olarak kullanılmamıştır. Ancak Esplugues şehri içerisinde yer alan en eski seramik üretim tesislerinden biri olması nedeniyle tarihi değere sahiptir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile kısmi olarak benzerlik gösterebilmektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze/sergileme işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Günümüzde ofis+sergileme (müze) işlevleri ile hizmet vermektedir. Üretim işlevi devam ettirilmemiştir. Üretim+müze işlevleri ile hizmet veren Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile müze işlevi dolayısıyla kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün ve yeni ek/yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtmaması sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: İşlev değişikliği nedeniyle yeniden gelişen mekansal organizasyon doğrultusunda mimari elemanların yenilenmesi ve sergilenmesi yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapıya yüklenen müze/sergileme işlevi yönünden benzerlik göstermektedir. Ancak üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri bina programında yer almamaktadır. Bu nedenle kısmi olarak benzerlik göstermektedir. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yakın çevresinde bulunan yeşil alan/parklar nedeniyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Ekonomik getirisi ofis işlevine bağlı olarak gelişmiştir. Üretim işlevi yapı içerisinde devam etmemektedir. Bu nedenle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermemektedir. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

13 SEVRES PORSELEN FABRİKASI

MİMARİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Mekansal/Hacimsel Kurgu: Mekansal/hacimsel kurgu üretim bandına bağlı olarak değişebilmektedir. Endüstri yapılarında mekansal kurguyu belirleyen en önemli etken üretim işlevidir. Üretim işlevinin devamı nedeniyle mevcut yapılarda mekansal kurgu kısmi olarak korunmuş olup yeni işlevler için yeni yapılar/ekler inşa edilmiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

İşlev: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermesi ve günümüzde müze+üretim işlevlerinin sürdürülebilmesi sebebiyle Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Strüktür: Mevcut yapıların uzun süre kullanılmasından dolayı strüktüründe bazı hasarlar meydana gelebilmektedir. Ancak düzenli olarak yapılan restorasyon çalışmaları sayesinde hasarlar sürekli olarak onarılmıştır. **-1 (benzerlik göstermiyor)**

Cephe/Çatı/İç Mekân/Kütle: İnşa edilen yapılar/ekler döneminin mimari üslubunu yansıtmakta ve özgün olandan farklıdır. Üretim yapılarının iç mekanları, üretim işlevinin devamı sebebiyle yenilenmemiştir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Tarihi Değer: Sevres Porselenleri markasının bilinirliği, uluslararası tanınırlığı, imparatorluk fabrikası olması ve üretim işlevinin sürdürülebilmiş olması sebebiyle tarihi değere sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Eskilik Değeri: Uzun süre kullanılması nedeniyle mimari elemanlarında ve strüktüründe hasarlar meydana gelmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı donanımlar kullanım dışı bırakılmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Amaçlanmış Anımsatma Değeri: Müze işlevi ile hafızanın gelecek nesillere aktarılması, donanımların orijinal yerlerinde korunabilmesi, üretim izlerinin korunabilmesi, mimari elemanların özgün olana uygun olacak şekilde onarılabilmesi/korunabilmesi amaçlanmış anımsatma değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kullanım Değeri: Bir dönem imparatorluk fabrikası olarak hizmet vermiş olması Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde üretim işlevine ek olarak müze işlevi de bina programı içerisine dahil edilmiştir. Atölyelere bağlı eğitim faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sanat Değeri: Özgün yapılar ve sonradan eklenen eklerin/yapıların döneminin mimari üslubunu yansıtması ve üretimin sanatçılar aracılığı ile devam ettirilmesi sanat değerini meydana getirmektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Yenilik Değeri: Farklı dönemlerde inşa edilen yeni ekler/yapılar, teknolojik gelişmelere bağlı yenilenen donanımlar ve eskimeye bağlı onarılan mimari elemanlar yenilik değerini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Mimari Kimlik: Riegl'in tüm kriterleri bağlamında özgün kimliğe sahiptir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Sosyo-Kültürel Önem: Yapının müze işlevi ve üretim işlevine bağlı devam eden el işi atölyeleri sosyokültürel önemini oluşturmaktadır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Kamusal Bellekteki Konum: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Ancak Yapı yazar tarafından ziyaret edilmediğinden dolayı kullanıcılar tarafından kamusal bellekteki bilinirliği hakkında yorum yapılamamaktadır. **+0.5 (kısmi olarak benzerlik gösteriyor)**

ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ:

Yapı-Yer İlişkisi: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Çevresel Sürdürülebilirlik: Yeşil alanlara/St. Cloud Parkı'na yakınlığı dolayısıyla Yıldız Parkı'nda yer alan Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ile benzerlik göstermektedir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

Ulaşılabilirlik: Kompleks şehir merkezinde konumlanmıştır. Tamvay hattı yakınlarında bulunması ve yakın çevresinde çok sayıda otobüs durağı bulunması sebebiyle ulaşılabilir. **+1 (benzerlik gösteriyor)**

EKONOMİK DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Müze+etkinlik alanı+ticari birimler işlevlerine bağlı ekonomik getiri ve üretim işlevinin devamı sebebiyle üretim hacmine bağlı ekonomik getiriye sahiptir. **+1**
(benzerlik gösteriyor)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Barış E. ve Manisa K. (2023). “Endüstriyel Kimlik Bağlamında Değişen Zamanın Mekânsal ve İşlevsel Yansımaları: Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası.” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Zaman Sempozyumu Bildiri Özeti, Samsun, 19-20 Mayıs 2023. URL: <https://www.samsunmimar.org/dosyalar/16844753771041376259.pdf>.

